

บทที่ 4

แนวคิดต้นแบบตราสินค้า

จากการเก็บข้อมูลในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวคิดและมาตรวัดต้นแบบตราสินค้า เพื่อประยุกต์ใช้เชิงการตลาด มีการแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ส่วน คือ 1) แนวคิด และโครงสร้างของต้นแบบตราสินค้าในวัฒนธรรมไทย 2) การพัฒนามาตรวัด รวมถึงตัวบ่งชี้ของต้นแบบตราสินค้า และ 3) การทดสอบมาตรวัดต้นแบบตราสินค้า โดยผลการวิจัยในส่วนแรกที่จะนำเสนอเป็นการศึกษาแนวคิด โครงสร้าง และการจำแนกประเภทของต้นแบบตราสินค้า เพื่อสร้างสังกะย (Conceptualization) ของภาพต้นแบบ ซึ่งเป็นผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีเก็บข้อมูลจากสองแหล่งคือ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาพต้นแบบ และใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เจาะลึกกับนักวิชาการเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลทั้งสองส่วนมา วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างเป็นสังกะยเรื่องภาพต้นแบบ

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพนี้เป็นข้อมูลสำคัญเพื่อนำมาสู่การสร้างสังกะยของภาพต้นแบบ โดยประกอบไปด้วยการใช้วิธีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกนักวิชาการหลายสาขา และนักวิชาชีพด้านการตลาดเพื่อนำไปพัฒนาเป็นมาตรวัดสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณในลำดับต่อไป โดยการนำเสนอข้อมูลในส่วนของผลการวิจัยเชิงคุณภาพนี้จะแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ 1) การอธิบายถึงลักษณะของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อให้เข้าใจถึงภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ 2) วิธีการสังเคราะห์ตัวแปรภาพต้นแบบที่นำมาสร้างเป็นประเด็นของคำถามในการสัมภาษณ์ และ 3) สังกะยของภาพต้นแบบในวัฒนธรรมไทย โดยข้อมูลทั้งสามส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลักษณะของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก

ผู้เชี่ยวชาญ หรือนักวิชาการที่เป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอน และทำงานในสาขาที่ตนเชี่ยวชาญ เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องภาพต้นแบบจำนวนทั้งสิ้น 26 ท่าน โดยแบ่งผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนใน 3 สาขาดังนี้คือ

1. ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนจากสายศิลปศาสตร์ (Arts) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาอักษรศาสตร์ วรรณคดีศึกษา และคติชนวิทยา จำนวน 12 ท่าน มีรายนามผู้เชี่ยวชาญดังนี้

- รองศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิง วิจินดา ตีถียนต์ นักเขียนนวนิยายนามปากกา แก้วแก้ว และ ว.วิจิฉัยกุล ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. 2547 สัมภาษณ์ วันที่ 24 มิถุนายน 2551
- รองศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 2 มิถุนายน 2551
- รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 21 พฤษภาคม 2551
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว. กอประกัญญ์ ตะเวทีกุล อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี เปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 19 มิถุนายน 2551
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จาดูรี ดิงศภักดิ์ อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี เปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 29 พฤษภาคม 2551
- อาจารย์ ดังกมล ณ ป้อมเพชร์ หัวหน้าภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 28 พฤษภาคม 2551
- รองศาสตราจารย์ นพมาส แววหงส์ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 5 มิถุนายน 2551
- รองศาสตราจารย์ พรรัตน์ ดำรุ่ง อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 28 พฤษภาคม 2551
- อาจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินทรานนท์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา สัมภาษณ์วันที่ 30 พฤษภาคม 2551
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวรรณ เกரியงไกรเพ็ชร นักวิชาการกิตติคุณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร สาขาอักษรศาสตร์ และคติชนวิทยา สัมภาษณ์วันที่ 11 มิถุนายน 2551
- รองศาสตราจารย์ ดร. ศิราพร ณ ถลาง อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2551
- รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจฉายา อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้อำนวยการศูนย์คติชนวิทยา สัมภาษณ์วันที่ 3 กรกฎาคม 2551

2. ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนจากสายสังคมศาสตร์พื้นฐาน (Basic Social Sciences) ได้แก่ สาขาวิชาจิตวิทยาบุคลิกภาพ และสาขาวิชาจิตวิทยาพฤติกรรมศาสตร์ จำนวน 7 ท่าน มีรายนามผู้เชี่ยวชาญดังนี้

- อาจารย์ ดร. อุบลวรรณ ภวภานันท์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัมภาษณ์วันที่ 10 มิถุนายน 2551
- รองศาสตราจารย์ นพมาศ (ธีรเวคิน) อังพระ อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัมภาษณ์วันที่ 4 มิถุนายน 2551
- รองศาสตราจารย์ อัจฉรา สุขารมณ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และรองผู้อำนวยการฝ่ายสืบสานศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ สัมภาษณ์วันที่ 27 มิถุนายน 2551
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือตอง นายกสมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยา และผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2551
- อาจารย์ จรุงกุล บุรพวงค์ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาสังคม และประธานคณะอนุกรรมการบริหารหลักสูตร วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาและผู้อำนวยการหลักสูตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 14 มิถุนายน 2551
- อาจารย์ ทิพย์นภา หวนสุริยา อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตวิทยาสังคม คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 13 มิถุนายน 2551
- อาจารย์ สมบุญ จารุเกษมทวี อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตวิทยาสังคม คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 13 มิถุนายน 2551

3. ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนจากสายสาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ (Applied Social Sciences) ที่เป็นสาขาที่มีการผสมผสานความรู้ระหว่างสายวิทยาศาสตร์ และสายศิลปศาสตร์ ได้แก่ นักวิชาการสาขาานเทศศาสตร์ นักวิชาการสาขาการโฆษณา นักวิชาการสาขาการตลาด รวมถึงนักการตลาดมืออาชีพที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการวางแผนตราสินค้า รวมจำนวน 7 ท่าน มีรายนามผู้เชี่ยวชาญดังนี้

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กฤตินี วัฒนรัฐฉิมสิทธิ อาจารย์ประจำภาควิชาการตลาด สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 27 พฤษภาคม 2551

- รองศาสตราจารย์ ดร. กฤษฏารัตน์ วัฒนสุวรรณ อาจารย์ประจำ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัมภาษณ์วันที่ 2 กรกฎาคม 2551
- รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา แก้วเทพ อาจารย์ประจำภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 23 กรกฎาคม 2551
- รองศาสตราจารย์ ดร. สมสุข หินวิมาน อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยุและโทรทัศน์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัมภาษณ์วันที่ 16 กรกฎาคม 2551
- รองศาสตราจารย์ ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ อาจารย์ประจำภาควิชาวาทวิทยาและ สื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์วันที่ 1 สิงหาคม 2551
- คุณจิตรี ตันทศเสถียร Managing Director บริษัท Hats Communication จำกัด สัมภาษณ์วันที่ 9 กรกฎาคม 2551
- คุณเอกลักษณ์ จรรย์วาศน์ Senior Idea Strategist and Brand Analyst บริษัท Young and Rubicam สัมภาษณ์วันที่ 15 กรกฎาคม 2551

ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งสามกลุ่มที่กล่าวมา พบว่า แม้ผู้วิจัยจะใช้ คำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึกที่มีความคล้ายคลึงกัน และใช้เครื่องมือชุดเดียวกันคือการใช้ บัตรคำที่ประกอบไปด้วยชุดของคำที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษหนึ่งชุด (ภาคผนวก จ) ซึ่งประกอบด้วยคำที่เป็นตัวแทนของภาพต้นแบบทั้งสิ้นจำนวน 15 ต้นแบบมาใช้ประกอบในการ สัมภาษณ์ โดยให้ผู้สัมภาษณ์ดูทีละคำแบบไม่เรียงลำดับ แต่ด้วยความถนัดเฉพาะทาง ความ เชี่ยวชาญที่แตกต่างกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการแต่ละสาขานั้นมีวิธีการอธิบาย ข้อมูลที่แตกต่างกันจึงทำให้ลักษณะในการตอบคำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้นแตกต่างกัน ไปด้วยคือ

ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนจากสายศิลปศาสตร์ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาอักษร ศาสตร์ วรรณคดีศึกษา วรรณคดีเปรียบเทียบ และคติชนวิทยานั้น เมื่อให้ตอบคำถามเกี่ยวกับ คุณลักษณะของภาพต้นแบบแต่ละประเภท ผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มนี้จะใช้วิธีการให้สัมภาษณ์แบบ เล่าเรื่อง (Narrative) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะยกตัวอย่างเรื่องราวในวรรณกรรม วรรณคดี และเรื่องราว ที่ปรากฏว่ามีการบันทึกในพระราชพงศาวดาร หรือประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา รวมทั้งเรื่องเล่าที่เป็น นิทานจักรๆ วงศ์ๆ ซึ่งก็คือ นิทานที่มีตัวเอกเป็นกษัตริย์มักเป็นเรื่องราวผจญภัย เช่น ลักษณะ วงศ์ สิงห์ไกรภพ เป็นต้น นิทานพื้นบ้าน (Folktale) คือ เรื่องเล่าของชาวบ้าน เช่น ไกรทอง นิทานประจำถิ่น (Legend) คือ นิทานที่ผูกติดกับสถานที่ เช่น ตาม่องล่าย ท้าวฮุ่งท้าวเจือง ตำนานการสร้างพระธาตุ และนิทานปรัมปรา (Myth) คือ เรื่องเล่าที่ผูกติดกับแดน เทวดา ต่างๆ

มาประกอบการสัมภาษณ์ตลอดเวลา โดยมีการอ้างอิง เปรียบเทียบกับเรื่องเล่าที่ปรากฏในวรรณกรรม หรือวรรณคดีของในประเทศไทย และต่างประเทศ ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มนี้จึงเป็นลักษณะของการกล่าวอ้างอิงสลับกันไปมาระหว่างเรื่องราวในจินตนาการของคนโบราณ และเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและต่างประเทศเพื่อเป็นการเชื่อมโยงให้เห็นถึงลักษณะที่คล้ายคลึงกันของภาพต้นแบบที่เป็นสากล และลักษณะเฉพาะตัวของภาพต้นแบบในวัฒนธรรมไทยที่ละลักษณะเพื่อให้เข้าใจ

ส่วนนักวิชาการในสายสังคมศาสตร์พื้นฐาน ซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการจากสาขาวิชาจิตวิทยาบุคลิกภาพ และสาขาวิชาจิตวิทยาพฤติกรรมศาสตร์ เมื่อให้ตอบคำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของภาพต้นแบบแต่ละประเภท ผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มนี้จะมีลักษณะในการตอบคำถามแบบเป็นการยกตัวอย่างคำที่เป็นคุณลักษณะ (Trait) ของภาพต้นแบบประเภทต่างๆ คือจะยกจากคุณลักษณะที่อ้างอิงจากผลการวิจัยทางด้านจิตวิทยา หรืองานวิชาการของนักจิตวิทยาในอดีตที่มีการศึกษาและรวบรวมไว้แล้ว เช่น Murray, Allport, และ Cattell โดยจะกล่าวออกมาเป็นคำที่เป็นคุณลักษณะของภาพต้นแบบนั้น แล้วจึงอธิบายความหมายของคำนั้นประกอบ ดังนั้น ข้อมูลโดยรวมของกลุ่มนี้ก็จะเน้นด้านจิตวิทยาบุคลิกภาพเป็นหลัก

ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนจากสายสาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาการโฆษณา สาขาการตลาด รวมถึงนักการตลาดมืออาชีพ ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้จะมีการให้ข้อมูลประกอบทั้งด้านที่เป็นการยกตัวอย่างของคุณลักษณะของภาพต้นแบบที่ละประเภท รวมไปถึงการยกตัวอย่างเรื่องราวที่จะเป็นองค์ประกอบที่จะสามารถทำให้เข้าใจภาพต้นแบบนั้นๆ ได้อย่างดี โดยเรื่องราวดังกล่าวจะไม่ได้จำกัดอยู่ที่เป็นเรื่องราวในวรรณคดี หรือประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่จะเป็นเรื่องราวที่ปรากฏในวรรณกรรมร่วมสมัย รวมถึงปรากฏในสื่ออื่นๆ เช่น ละครโทรทัศน์ โฆษณา การตลาดในยุคปัจจุบัน และมีการยกตัวอย่างของตราสินค้าประเภทต่างๆ ที่สอดคล้องกับภาพต้นแบบในลักษณะของการนำเอาแนวคิดภาพต้นแบบไปใช้วางแผนการตลาด และการประยุกต์ใช้ด้วย โดยผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้มีการประยุกต์นำเอาภาพต้นแบบแต่ละลักษณะมาผสมผสานกันในการอธิบาย และยกตัวอย่างการประยุกต์ใช้ภาพต้นแบบที่เป็นปัจจุบันอีกด้วย

โดยเมื่อทำการสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยต้องนำเอาข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ทำการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย วรรณคดี และเรื่องเล่าต่างๆ เพื่อทำการจัดกลุ่ม ตรวจสอบความถูกต้อง และนำข้อมูลนั้นมาสร้างเป็นมาตรฐานวัดภาพต้นแบบเพื่อทำการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณต่อไป

ภาพต้นแบบที่นำมาสร้างเป็นประเด็นของคำถามในการสัมภาษณ์

การที่จะศึกษาเรื่องภาพต้นแบบนั้น ลำดับแรก ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่องภาพต้นแบบที่ได้มีการศึกษาเอาไว้แล้ว พบว่า มีการศึกษาเรื่องภาพต้นแบบในงานวิจัยสาขาต่างๆ โดยเป็นงานศึกษาด้านวิชาการ และการศึกษาด้านการตลาดอยู่ทั้งสิ้นจำนวน 18 ชิ้นด้วยกัน คือ งานศึกษาวิจัยของ Brandhouse (n.d.), Brandscape (n.d.), BrandZ (Walshe, n.d.), Campbell (1968), Context Branding (2008), Corlett และ Pearson (2003), Howard-Spink (2003), Information Experts (2006), Jung (1978), Mark และ Pearson (2001), Millward Brown (2003), Moore และ Gillette (1991), Pearson (1986, 1991), Tallman (2003), Wertime (2002) และ Y&Rchetype (BAV, n.d., William, 2002) ซึ่งงานศึกษาเรื่องภาพต้นแบบดังกล่าวมาข้างต้นนี้ มีภาพต้นแบบส่วนที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน 55 แบบ

ในขั้นแรก ผู้วิจัยเลือกภาพต้นแบบที่มีความคล้ายคลึงกัน และมีการกล่าวถึงซ้ำกัน มากกว่า 1 ครั้งมาทำการจับกลุ่มอยู่ด้วยกัน จากนั้นพิจารณาด้านแบบที่เหลือ พบว่าต้นแบบที่เหลือนั้นแม้ชื่อที่เรียกมีความแตกต่างกัน แต่เมื่อนำคุณลักษณะต่างๆ ของแต่ละต้นแบบมาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้ว ได้พบความสอดคล้องร่วมกันหลายประการ คือ ความสอดคล้องของคุณลักษณะทางบุคลิกภาพ (Trait) และความสอดคล้องของภาษาในลักษณะคำที่มีความหมายเดียวกัน (Synonym) เมื่อนำคุณลักษณะเหล่านั้นมาทำการจับกลุ่มกันก็พบความเข้ากันได้พอดี โดยผู้วิจัยเป็นผู้ที่ทำการจับกลุ่มเองในขั้นต้นแรก แล้วทำการปรึกษาเพื่อยืนยันกับนักวิชาการด้านจิตวิทยาถึงคุณลักษณะที่คล้ายกันของต้นแบบดังกล่าว จากนั้นจึงสามารถจัดกลุ่มภาพต้นแบบได้จำนวน 15 ภาพต้นแบบด้วยกัน (ดูตารางที่ 4.1)

กลุ่มที่ 1 คือ Hero เป็นตัวแทนแห่งความเชื่อ ยึดมั่นในอุดมการณ์ ความแข็งแกร่ง ความกล้าหาญ และชัยชนะ ลักษณะแบบ Hero นี้ผู้วิจัยใช้คำในภาษาไทยคือ วีรบุรุษ ซึ่งมีความหมายถึงความถึงวีรบุรุษที่เป็นเพศชายเท่านั้นแต่หมายรวมถึงทั้งหมด ซึ่งลักษณะวีรบุรุษนี้เป็นลักษณะที่มีการกล่าวถึงในเกือบทุกการศึกษาเรื่องภาพต้นแบบ

กลุ่มที่ 2 คือ Philosopher, Sage, The Wise, The Wise Man, Wise Old Man เป็นตัวแทนของปัญญาที่เสาะแสวงหาด้วยตนเอง สั่งสมด้วยประสบการณ์ หรือปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอด รวมถึงเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำแก่ผู้อื่น ภาพต้นแบบในกลุ่มนี้คำที่เป็นตัวแทนจะเลือกคำว่า Sage แปลเป็นไทยว่า นักปราชญ์ นำไปสร้างเป็นบัตรคำเพื่อประกอบการสัมภาษณ์จะเลือกเนื่องจากคำว่านักปราชญ์เป็นคำที่ถูกกล่าวถึงบ่อยที่สุดในกลุ่มนี้ และเป็นคำที่ไม่มีลักษณะของเพศสภาพ (Gender) คือเป็นคำที่เป็นกลางไม่แสดงว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย เช่นเดียวกับคำอื่นๆ เช่น Wise Man หรือ Wise Old Man ซึ่งอาจทำให้ผู้ให้ข้อมูลคิดว่าต้องเป็นเพศชายเท่านั้น แต่ทั้งนี้ในเวลาทำการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ทำการอธิบายคำอื่นๆ ประกอบด้วย

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

Archetypes		Jung (1978)	Pearson (1998)	Pearson (1991)	Mark & Pearson (2001)	Corlett & Pearson (2003)	Y&Rchetype (William, 2002)	Y&Rchetype (BAV, n.d.)	Brandscape (n.d.)	Moore & Gillette (1991)	Vertime (2002)	Tallman (2003)	Millward Brown (2003)	Campbell (1968)	CharacterZ (Walshe, n.d.)	Brandhouse (n.d.)	Context Branding (2008)	Information Experts (2006)	Howard-Spink (2003)
10	Maiden					X	X							X					
	Innocent	X	X	X	X			X								X	X		X
	Princess												X						
	The Purist																		X
11	Companion						X	X											
	Friend												X	X					
	Best Friend																		X
	Loyalist									X							X		
12	King								X	X	X	X							
	Patriarch					X	X												
	Powerbroker									X									
	Ruler							X							X	X			X
	Emperor												X						
13	Boss																		X
	Regular Guy				X										X				
	Orphan	X	X		X	X													
14	Everyman																		X
	Siren									X									
	Enchantress					X	X												
	Seducer							X				X							
	The Seductress													X					
15	Charmer																		X
	The Rebel											X	X	X	X	X			
	The Outlaw				X										X				X

กลุ่มที่ 3 คือ Change Master, Magician, The Dreamer เป็นตัวแทนพลังแห่งความเปลี่ยนแปลง สะท้อนความวิเศษ ความเพ้อฝัน และจินตนาการ ในกลุ่มที่สามนี้ ผู้วิจัยเลือกคำว่า Magician แปลเป็นไทยว่า ผู้วิเศษ นำไปสร้างเป็นบัตรคำเพื่อประกอบการสัมภาษณ์เจาะลึก เนื่องจากคำว่าผู้วิเศษนั้นเป็นคำที่ถูกกล่าวถึงในการศึกษาเรื่องภาพต้นแบบย่อยที่สุดในกลุ่มนี้ ในส่วนของคำภาษาไทยนั้น ในครั้งแรกมีการเลือกมาหลายคำเช่น นักมายากล จอมมายา และผู้วิเศษ แต่ในท้ายที่สุด ผู้วิจัยเลือกคำว่าผู้วิเศษ เนื่องจากเป็นคำที่เมื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแล้ว มีความเห็นสอดคล้องกับเรื่องราวในวัฒนธรรมไทยมากกว่าคำอื่นๆ

กลุ่มที่ 4 คือ Champion, Ultimate Strange, Warrior เป็นตัวแทนของอำนาจ ความแข็งแกร่ง นำเกรงขาม และมีความทรหดอดทน ในกลุ่มที่สี่นี้ผู้วิจัยเลือกคำว่า Warrior แปลว่า นักรบ ซึ่งคำว่า Warrior เป็นคำที่ปรากฏบ่อยที่สุดในกลุ่มนี้มาเป็นตัวแทนเพื่อนำไปสร้างเป็น บัตรคำ

กลุ่มที่ 5 คือ Comedian, Enigma, Fool, Jester, The Joker, Trickster เป็นตัวแทนของความสนุกสนานเฮฮา และมีเสน่ห์ มักสร้างความประหลาดใจใหม่ๆ รวมถึงเป็นตัวก่อกวนในบางครั้ง ในกลุ่มที่ห้านี้ ผู้วิจัยเลือกคำออกมาสองคำคือ Jester แปลเป็นไทยว่าผู้สร้างความประหลาดใจ และ Trickster แปลเป็นไทยว่าจอมเจ้าเล่ห์ โดยผู้วิจัยเห็นว่าคำสองคำนี้มีนัยต่างกันเล็กน้อย จึงต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ตัดสินว่า ภาพต้นแบบใดที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

กลุ่มที่ 6 คือ Adventurer, Explorer, Seeker, Wanderer เป็นตัวแทนพลังแห่งการแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ความสนใจใคร่รู้ และการเดินทาง ในกลุ่มที่หกนี้ในขั้นแรกผู้วิจัยเลือกคำว่า Explorer แปลว่าผู้ค้นหา มาใช้เป็นตัวแทนของภาพต้นแบบกลุ่มนี้ในการสัมภาษณ์ แต่เมื่อเข้าทำการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างหลายท่านในทุกสาขาวิชาเสนอให้ใช้คำว่า Seeker ซึ่งแปลว่า ผู้แสวงหามาเป็นคำที่พิจารณาในการสัมภาษณ์ไปพร้อมกันด้วยเนื่องจากมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยมากกว่า

กลุ่มที่ 7 คือ Altruist, Caregiver, Guardian เป็นตัวแทนของการปกป้อง ค้ำครอง การพิทักษ์รักษา การประคับประคองดูแล ในกลุ่มนี้ ผู้วิจัยเลือกคำออกมา 2 คำเนื่องจากมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ก็ยังแฝงนัยแตกต่างกันมาสัมภาษณ์ คือ Caregiver ซึ่งแปลว่าผู้ดูแล และ Guardian ซึ่งแปลว่า ผู้ปกป้อง มาทำการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยมอบให้ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้อธิบายข้อมูลประกอบการตัดสินใจว่ารูปแบบใดที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

กลุ่มที่ 8 คือ Earth Mother, Healer, Mother, Mother of Goodness, Nurturer เป็นตัวแทนแห่งธรรมชาติ ความเอื้ออาทร การดูแล การเลี้ยงดู และความอบอุ่น ในกลุ่มนี้ผู้วิจัยเลือกคำว่า Mother แปลว่า มารดา เป็นตัวแทนของภาพต้นแบบในกลุ่มนี้ เนื่องจากเป็นคำกลางที่สุดในบรรดาคำอื่นๆ ทั้งหมด รวมถึงเป็นคำที่เข้าใจง่าย มีความผูกพันกับบริบทของวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก

กลุ่มที่ 9 คือ Lover คำนี้เป็นคำที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดในการศึกษาเรื่องภาพต้นแบบจากงานวิเคราะห์เอกสาร โดยผู้ศึกษาทุกคนต่างใช้เป็นคำเดียวกัน โดยผู้วิจัยใช้คำว่า นักรัก เป็นคำไทยในการนำไปสร้างเป็นบัตรคำ ซึ่งในตอนแรกนั้นมีคำที่ถูกเลือกออกมาและมี

ความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Lover นอกจากคำว่านักรัก คือ คู่รัก และคนรัก แต่คำทั้งสองนั้นมิต้นัยของความเป็นพหูพจน์แสดงถึงความเป็นคู่ และจากการเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์นักวิชาการ และมีการสอบถามจึงเลือกใช้คำว่า นักรัก เป็นคำที่เหมาะสม โดยนักรักนี้เป็นตัวแทนของความ รัก ความซาบซึ้ง การเอาใจใส่ และความผูกพัน

กลุ่มที่ 10 คือ Innocent, Maiden, Princess, The Purist เป็นตัวแทนของผู้อ่อนโยน ความบริสุทธิ์ ไร้เดียงสา และมองโลกในแง่ดี โดยในกลุ่มนี้คำที่เลือกมาเป็นตัวแทนในอันดับแรกคือ Innocent หรือผู้ไร้เดียงสา เนื่องจากคำว่า Innocent เป็นคำที่มีผู้กล่าวถึงในกรรวิชัยมากกว่า คำอื่นๆ แต่เมื่อนำไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างแล้วจึงพบว่ามีความใกล้เคียงกันที่มักถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างอีกคำหนึ่งคือคำว่าหญิงสาว (Maiden) จึงได้ใช้ทั้งสองคำนี้ในการที่จะใช้สร้างเป็นบัตรคำ และสัมภาษณ์ควบคู่กันไป

กลุ่มที่ 11 คือ Best Friend, Companion, Friend, Loyalist เป็นตัวแทนของความเป็นกันเอง ความเป็นเพื่อน ความสบายใจ ผู้รู้ใจ ความไว้วางใจ และการเข้ากันได้ โดยในกลุ่มนี้คำที่เลือกมาเป็นตัวแทนคือ Companion หรือแปลได้ว่า เพื่อนสนิท ซึ่งเป็นคำที่ถูกกล่าวถึงบ่อยที่สุดในกลุ่มเดียวกัน

กลุ่มที่ 12 คือ Boss, Emperor, King, Patriarch, Powerbroker, Ruler เป็นตัวแทนของความทรงอำนาจ นักปกครอง หรือกษัตริย์ซึ่งผูกพันกับอำนาจหน้าที่ มีนิสัยชอบบงการ และความมีระเบียบวินัย โดยคำในกลุ่มนี้เลือกคำว่า King ซึ่งแปลว่า ราชา เป็นตัวแทนของภาพต้นแบบในกลุ่มนี้ เนื่องจากเป็นคำที่มีการกล่าวถึงบ่อยครั้งกว่าคำอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกันนี้

กลุ่มที่ 13 คือ Everyman, Orphan, Regular Guy เป็นตัวแทนของความเป็นคนธรรมดา เป็นผู้ที่ต้องต่อสู้เพื่อตัวเอง มีความมานะอดทน กล้าความแปลกแยกและแตกต่างจากคนอื่นในสังคม โดยในกลุ่มนี้เลือกคำว่า Orphan ซึ่งแปลว่า กำนักรัก มาเป็นตัวแทน ซึ่งลักษณะแบบ Orphan นี้ปรากฏอยู่ในนิทานทั่วโลก โดยเรียกกันในหมู่นักคติชนวิทยาว่า เป็นลักษณะของ Orphan Hero ความเป็นกำนักรักนี้มีได้ใช้แทนแต่เพียงความเป็นลูกกำนักรักที่ไร้พ่อขาดแม่เท่านั้น แต่เป็นตัวแทนของคนที่ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ขาดผู้คอยดูแล เป็นคนธรรมดาในสังคมที่สามารถจับต้องได้ และพยายามที่จะต่อสู้ชีวิตด้วยตัวของตัวเอง

กลุ่มที่ 14 คือ Charmer, Enchantress, Seducer, Siren, The Seductress เป็นตัวแทนของความมีเสน่ห์ นำหลงไหล การล่อลวง มีความงดงาม สวย เปี่ยมด้วยแรงดึงดูดทางเพศสูง และเย้ายวนใจ โดยในกลุ่มนี้เลือกคำว่า Enchantress แปลเป็นภาษาไทยว่า เจ้าเสน่ห์ เป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์

กลุ่มที่ 15 คือ The Rebel, The Outlaw โดยคำที่เลือกมาเป็นตัวแทนคือคำว่า Rebel แปลว่า ขบถ เป็นคำที่ถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งที่สุด มีลักษณะคล้ายกับตัวร้ายในละคร คนที่มีความคิดไม่ยึดติดกับกฎเกณฑ์ เป็นตัวของตัวเอง ไม่โอนอ่อนไปตามรูปแบบรอบข้างจนบางครั้งถึงกับขัดแย้งแต่ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่นำพาสິงใหม่ ๆ มา แต่ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสิ่งร้ายเสมอไป แต่เป็นสิ่งที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบ และพร้อมจะฉีกกฎเกณฑ์เพื่อทำลายรูปแบบเดิม ๆ

จากคำอธิบายข้างต้น ภาพต้นแบบทั้ง 15 แบบถูกนำไปสร้างเป็นบัตรคำ (ดูภาคผนวก ก) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยทำการอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลทำความเข้าใจเสียก่อนว่า ผู้วิจัยต้องการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปใช้ทำอะไรอย่างละเอียด แล้วจึงให้ผู้เชี่ยวชาญดูบัตรคำทีละใบ แล้วอธิบายคุณลักษณะของภาพต้นแบบทีละแบบ ภายหลังกการสัมภาษณ์แล้วจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการถอดเทปสัมภาษณ์ แล้วตรวจสอบข้อมูล โดยนำไปเทียบกับข้อมูลเอกสารประเภทวรรณคดีของไทย วรรณกรรมของไทย ที่ถูกนำมาอ้างอิงถึงในการสัมภาษณ์ รวมถึงรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อความถูกต้องของข้อมูลอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งข้อมูลที่จะอธิบายในส่วนถัดไปเป็นสังกัดของภาพต้นแบบที่ปรากฏในวัฒนธรรมไทย

สังกัดของภาพต้นแบบ

จากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์ ทำให้สามารถแยกแนวความคิดของภาพต้นแบบ รวมถึงเปิดเผยโครงสร้างของภาพต้นแบบที่แตกต่างกันได้ทั้งสิ้น 15 กลุ่มดังที่กล่าวมาข้างต้น ภาพต้นแบบแต่ละแบบก็มีคุณลักษณะ (Trait) ที่เฉพาะตัว มีจินตนาการของเรื่องราวที่เล่าเรื่องผ่านตำนาน นิทานพื้นบ้าน รวมถึงวรรณคดี และวรรณกรรมต่างๆ ที่แพร่หลายในวัฒนธรรมไทย การอธิบายภาพต้นแบบผ่านลักษณะของตัวละครในจินตนาการของคนโบราณผ่านมาจนถึงปัจจุบันจะทำให้เห็นได้อย่างชัดเจน

อาจกล่าวได้ว่า ภาพต้นแบบเป็นกระบวนการการสร้างตัวแทนที่มีเงื่อนไขที่สลับซับซ้อนและหลากหลาย เช่น เงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม การพิจารณาต้องดูเรื่องของกรอบเวลา บริบท บทบาท ในขณะเดียวกันก็ขึ้นอยู่กับกลุ่มคนชาติพันธุ์ และพื้นที่ที่เรื่องราวเหล่านั้นได้ถ่ายทอดอยู่ในความจดจำ เพราะองค์ประกอบพื้นฐานของสิ่งต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นภาพต้นแบบนั้นมีกฎและหลักการของตัวเอง การศึกษาเพื่อเจาะลึกลงไปในจิตใจของมนุษย์และจินตนาการให้มากพอ จะสามารถเข้าใจถึงกลไก และรูปลักษณะของภาพต้นแบบที่ทำงานภายในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะสื่อสารผ่านภาษา จินตนาการที่แปลงออกมาเป็นรหัสต้นฉบับเพื่อถ่ายทอดถึงกันได้ โดยจะอธิบายทีละประเภทดังต่อไปนี้

วีรบุรุษ (Hero)

นิยามของวีรบุรุษคือ เป็นคนที่เป็นคนดี กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว เสียสละ ไม่ยอมแพ้อุปสรรคปัญหา มีวีรกรรมที่โดดเด่นสามารถที่จะเป็นผู้นำของกลุ่มคน หรือเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปได้ เพราะการเป็นผู้ที่กระทำความดีอันยิ่งใหญ่ เป็นผู้ที่อยู่เหนือผู้อื่น ผู้ที่เป็นวีรบุรุษของไทยจะต้องมีเมตตา มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น รวมถึงมีคุณธรรมด้วยเพราะลักษณะของวีรบุรุษส่วนใหญ่ของไทยนั้นเอามาจากพระโพธิสัตว์ คนไทยนั้นคาดหวังกับวีรบุรุษสูงว่าต้องเป็นคนที่ดีพร้อมทุกด้าน ทั้งรูปลักษณะภายนอกและภายใน คือต้องมีความงดงามทั้งกายและใจ และต้องงามเลิศแบบไม่มีใครเทียบเคียงได้จึงจะเป็นวีรบุรุษที่สมบูรณ์แบบ

วีรชนแปลว่าความกล้าหาญ เมื่อกล่าวถึงความกล้าหาญจึงมักนึกถึงความกล้าหาญในการเป็นผู้นำในการต่อสู้ เป็นคนที่ต้องปกป้องคนอื่น ความเป็นวีรบุรุษกับความเป็นนักรบจึงมักมาด้วยกัน แต่ในบางครั้ง คนที่เป็นวีรบุรุษในความหมายนั้นจริงๆ อาจจะไม่ใช่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้ แต่อาจเป็นความกล้าหาญในการเสียสละตัวเองเพื่อผู้อื่นก็ได้ ดังนั้น คำว่าวีรชนในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึงกำลังกายเท่านั้นแต่ยังรวมถึงจิตใจที่กล้าหาญด้วย ซึ่งในความหมายของไทยนั้น คำว่าวีรบุรุษต้องทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่มากกว่าเรื่องระดับปกติ มากกว่าแค่เพื่อคนสองคน ส่งผลกระทบมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างคน โดยมีความหมายกว้างรวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมเป็นกลุ่มใหญ่

วีรบุรุษสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ (Historic Hero) หมายถึงผู้นำของชาติ วีรบุรุษของท้องถิ่น ผู้นำของรัฐที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่นภาคกลางสมัยอยุธยาสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมัยสุโขทัยมีพระร่วง ภาคอีสานมีพญาแล มียาโม ภาคใต้มีพระยาศรีธรรมมาโคกราช ภาคเหนือจะมีพญามังราย ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ วีรบุรุษในวัฒนธรรม (Culture Hero) ปรากฏอยู่ในวรรณคดี นิทานปรัมปรา (Myth) นิทานพื้นบ้าน (Folklore) ทำหน้าที่เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมให้มนุษย์ เช่น พระร่วงที่มีวาจาสิทธิ์ ประดิษฐ์ชะลอมหรือกระออมใช้ใส่น้ำ ตามตำนานการสร้างพระธาตุ ซึ่งไม่มีจริง เนื่องจากพิสูจน์ไม่ได้ว่าอยู่ในสมัยใด ซึ่งเป็นคนละพระองค์กับพระร่วงวงศ์พระมหาวรรณราชา เพราะพระร่วงในประวัติศาสตร์ไทยนั้นมีหลายพระองค์

รูปแบบทั้งสองประเภทนี้จะมีลักษณะเหมือนกันคือมีความโดดเด่นเป็นพิเศษกว่ามนุษย์ทั่วไป หากจะกล่าวถึงวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ก็จะมีวีรกรรมในเรื่องของความกล้าหาญในการศึกสงคราม ความไม่ย่อท้อ ความแน่วแน่ต่ออุดมการณ์ ความไม่ยอมแพ้ ลักษณะที่รองลงไปก็คือรูปลักษณะที่มีความมองอาจ ความผึ่งผาย ความเข้มแข็ง จิตใจของวีรบุรุษจะเป็นไปในทางดี สมบูรณ์แบบ ปราศจากอารมณ์ในทางลบ ไม่มีความท้อถอย ปราศจากความโกรธ เกลียด จะไม่

มีอารมณ์จุกจิก โลเลว่าจะทำดีไม่ทำดี จะมีความแน่วแน่ว่าถึงความต้องการของตนเอง ในยุคของการก่อตั้งรัฐชาติ วีรบุรุษจะเป็นผู้รวบรวมแคว้น มีหน้าที่รวบรวมผู้คน ในยุคนั้น วีรบุรุษจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในเชิงสงคราม เนื่องจากอยู่ในภาวะของการรวบรวมชาติ วีรบุรุษจะเป็นหัวหน้าเผ่า เป็นนักรบ เป็นหมอผี เป็นผู้นำทางศาสนาได้ วีรบุรุษจึงเป็นผู้ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคนทั่วไป จะเก่งกว่า ฉลาดกว่า มีคุณธรรมมากกว่า หรือสามารถทำประโยชน์บางประการเป็นพิเศษ

โดยเกณฑ์ที่จะนำมาวัดว่าทำประโยชน์ในด้านใด ก็ขึ้นอยู่กับว่าวีรบุรุษเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นมากในบริบทไหนในอดีตที่ถูกยกย่องให้มีความสำคัญ เช่น สมัยอาณาจักรอยุธยา หัวเมืองพิษณุโลก และอาณาจักรสุโขทัย แต่ปัจจุบันประเทศไทยมีพรมแดนชัดเจน มีประชาชนที่เป็นคนไทย มีอุดมการณ์ร่วมกัน ความต้องการสร้างความเป็นเอกภาพขึ้น ความมุ่งหมายที่จะสร้างประเทศแล้วบอกว่าคนที่อยู่ในปริมณฑลนี้ตั้งแต่จุดที่เหนือสุดจนถึงใต้สุดมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ก็ต้องสร้างเงื่อนไขให้ประชาชนเหล่านี้มีความรู้สึกแบบเดียวกัน เป็นพวกพ้องเดียวกัน สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขเพื่อสถาปนาความเป็นรัฐชาติขึ้นมา

การสถาปนาเป็นรัฐชาตินั้นจึงต้องมีพรมแดนที่ชัดเจน และที่สำคัญคือต้องมีความทรงจำร่วมกัน เพื่อที่จะได้มีสิ่งยึดเหนี่ยวแสดงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน ประวัติศาสตร์จึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างความทรงจำร่วมกัน มีจุดสะเทือนใจร่วมกัน เช่น การกอบกู้เอกราช การรักษาเอกราช ซึ่งพอมีเงื่อนไขเหล่านี้แล้วจึงมองไปในประวัติศาสตร์ ว่าใครเป็นผู้ที่เป็นผู้กอบกู้เอกราช ผู้ให้สัมภาษณ์สายศิลปศาสตร์สาขาประวัติศาสตร์อธิบายเรื่องนี้ว่า “คนในสมัยอดีตนั้นจะรู้สึกแบบคนปัจจุบันหรือไม่ คนในปัจจุบันไม่อาจรู้ แต่เมื่อชาติต้องการมีวีรบุรุษร่วมกันก็เริ่มมีการให้ความหมาย เช่น พระนเรศวรทรงกอบกู้เอกราชจากพม่า พระเจ้าตากสินกู้เอกราชจากพม่า พระนารายณ์เอาฝรั่งเสสกับฮอลันดามาค้านอำนาจกัน พ่อขุนรามคำแหงแผ่ขยายอำนาจ ประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นมาเพื่อให้คนไทยไม่ต้องตกเป็นทาสของขอม เพราะฉะนั้นวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ต้องมีจุดร่วมบางประการ”

หากวีรบุรุษในประวัติศาสตร์นั้นมิได้เป็นกษัตริย์ แต่เป็นชาวบ้านหรือคนธรรมดา ก็จะมีความสัมพันธ์อยู่ในกรอบเดิมคือ การนำเอาคุณลักษณะที่โดดเด่นมาเล่าเป็นตำนาน ยกย่องแสดงถึงเกียรติภูมิของคนไทย เพื่อเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้ประชาชนในชาติ ผู้ให้สัมภาษณ์สายศิลปศาสตร์สาขาประวัติศาสตร์อธิบายเรื่องนี้ว่า “นายขนมต้ม ถึงบ้านเมืองแพ้แต่คนไทยไม่แพ้ใคร มีพิษสงรอบตัว เสียดกรุงแต่ชกมวยชนะพม่าได้ก็กอบกู้หน้าได้ เช่นเดียวกับชาวบ้านบางระจัน หรือวีรบุรุษผู้เป็นตัวแทนของความซื่อสัตย์อย่างพันท้ายนรสิงห์ ผู้มีความจงรักภักดี ยอมตายเพื่อรักษาความถูกต้อง” ซึ่งคนเหล่านี้เมื่อเวลาผ่านไปก็มีคนกราบไหว้ และสุดท้ายก็เลื่อนสถานะขึ้นเป็นเทพ มีการสร้างศาลบูชา

ตัวอย่างของวีรบุรุษในประวัติศาสตร์แบบไทยในรูปแบบหนึ่งคือ กษัตริย์ที่ถูกยกสถานะให้กลายเป็นเทพ เป็นเจ้าพ่อ คือเริ่มต้นจากการเป็นมนุษย์สามัญ เมื่อเวลาผ่านไปจึงยกสถานะขึ้นกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่มิใช่กษัตริย์หรือผู้นำทุกองค์จะเลื่อนสถานะขึ้นเป็นเทพได้ ไม่ใช่ทุกคนที่อยู่ในความทรงจำ จะต้องเป็นองค์ที่ชาวบ้านนับถือ เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์สายศิลปศาสตร์ สาขาคติชนวิทยาท่านหนึ่งยกตัวอย่างว่า “พระอินทร์ เดิมก็เป็นหัวหน้าเผ่าของอารยัน ในประวัติศาสตร์ก็เป็นมนุษย์มาก่อน เป็นนักรบ เมื่อสร้างวีรกรรมปกป้องชาติก็กระเด็นสถานะจากคนธรรมดากลายเป็นเทพ” เมื่อเวลาผ่านไปแล้ว สถานะที่เป็นมนุษย์ก็ลึบเลือนหายไป คนก็กราบไหว้เป็นเทวดา

ในสมัยอยุธยาช่วงรัชสมัยพระเจ้าอู่ทอง วีรบุรุษจะมีลักษณะเป็นวีรบุรุษในวัฒนธรรม จะมีเรื่องเล่าเป็นนิทาน เช่น เรื่องของพระเจ้าอู่ทอง ดูจะเป็นเรื่องสลับซับซ้อน มีหลายตำนานที่กล่าวแตกต่างกันไป เนื่องจากมีนิทานปรัมปราปะปนเข้ามาทำให้ดูคล้ายเป็นเรื่องไม่จริง เช่นอยู่ในนิทานเรื่อง ท้าวแสนปม บางตำนานก็ว่าชื่อท้าวอู่ทองนั้นเป็นการเรียกตามชื่อเมืองที่ครองราชย์ คือเป็นกษัตริย์เมืองอู่ทองจึงเรียกชื่อว่าท้าวอู่ทอง บ้างก็ว่าเป็นลูกชาวจีน แต่หากจะยึดถือเอาตามประวัติศาสตร์ในพงศาวดารนั้น พระเจ้าอู่ทองก็คือปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เนื่องจากเป็นการชำระประวัติศาสตร์ให้ถูกต้องตรงกันของกระทรวงศึกษาธิการ แต่หากเป็นชาวสุพรรณบุรี เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าอู่ทองก็จะมีตำนานที่กล่าวถึงแตกต่างกันไป อย่างตำนานเรื่องท้าวแสนปมดังที่กล่าวไปแล้ว ดังนั้น วีรบุรุษแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการของประวัติศาสตร์ โดยมีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ด้านประวัติศาสตร์ท่านหนึ่งยกตัวอย่างว่า

“เมื่อใครคนใดเป็นวีรบุรุษของเมืองสุพรรณบุรี เมื่อคนสุพรรณบุรีขึ้นมาเป็นกษัตริย์ของอยุธยา ก็จึงนำเอาวีรบุรุษของตนติดตามมาเป็นวีรบุรุษของชาติด้วย ก็ยกสถานะกลายมาเป็นเทพ เดิมที่เป็นวีรบุรุษของท้องถิ่น ก็กลายมาเป็นวีรบุรุษของชาติ”

วีรบุรุษในประวัติศาสตร์บางครั้งก็อยู่ในวรรณคดี เช่น ในลิลิตตะเลงพ่าย พระนิพนธ์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ 3 ลักษณะวีรบุรุษที่เป็นพระเอกในวรรณคดีไทยนั้นมีลักษณะที่ค่อนข้างแบน มีภาพด้านเดียวและมักจะเป็นด้านที่ดีเท่านั้น มีความกล้าหาญ ความแค้นแค้น ปราศจากอารมณ์จุกจิก ยกตัวอย่าง ในลิลิตตะเลงพ่ายจะมีตัวละครเอกสองตัว คือพระมหาอุปราชของพม่า และสมเด็จพระนเรศวรมหาราชของไทย ในบทที่กวีจะพรรณาคำคิดถึงบ้าน ความเศร้าโศกเสียใจเนื่องจากคิดถึงนางสนมกำนัล สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสเลือกที่จะไปพรรณาพระมหาอุปราช แต่ไม่พรรณาถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทั้งๆ ที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีสิทธิ์ที่จะอ่อนไหวคิดถึงบ้านได้ แต่สมเด็จพระปรมานุชิต

ซิโนรสก็เลือกที่จะไม่พรรณาถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในด้านที่แสดงความรู้สึก เพราะสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะเป็นวีรบุรุษ ต้องไม่มีอารมณ์อ่อนไหวเหมือนคนทั่วไป

วีรบุรุษในประวัติศาสตร์อีกคนหนึ่งที่อยู่ในวรรณคดี คือ พระลอ ในพงศาวดารล้านช้าง มีกล่าวถึงขุนลอ ซึ่งในลิลิตกล่าวว่ พระลอมีความเด่นในเรื่องของความมีรูปร่าง แต่ความเป็นจริงแล้วพระลอก็เป็นนักรบ เป็นกษัตริย์ สร้างวีรกรรมในการรวมอาณาจักรหลวงพระบาง เนื่องจากเรื่องราวอยู่ทางเหนือ แต่มาถ่ายทอดในสมัยอยุธยา นักประวัติศาสตร์คาดว่าวีรบุรุษเชียงใหม่คงเป็นผู้มาเล่า ต่อมาจึงมีการประพันธ์เป็นกลอนลิลิต มาในภายหลังความสำคัญของการเป็นวีรบุรุษในตำนานของขุนลอก็ลดสถานะลงไป สำหรับคนไทยพระลอจึงกลายมาเป็นนิยาย ไม่มีสถานภาพเป็นวีรบุรุษในตำนานอีกต่อไป

วีรบุรุษในวัฒนธรรมมีในหลายรูปแบบมักปรากฏอยู่ในวรรณคดี นิทานพื้นบ้าน ยกตัวอย่างเช่น วีรบุรุษในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ จะจัดอยู่ในกลุ่มของนิทานมหัศจรรย์ (Fairytale) วีรบุรุษในกลุ่มนี้จะเป็นทั้งนักรบ และนักรบ เช่น สังข์ศิลป์ชัย ลักษณะวงศ์ สิงห์ไกรภพ โครงเรื่องของนิทานจักรๆ วงศ์ๆ พระเอกนั้นจะเป็นผู้มีบุญญาธิการสูง เป็นลูกกษัตริย์ เกิดมาพร้อมกับของวิเศษ มีชายาหลายคน มีความหึงหวงระหว่างภรรยาบ่อยภรรยาหลง หรือเรื่องของการแสวงหาคู่ครอง ระหว่างทางที่จะพาชายากลับเมืองก็อาจพลัดพราก หรือถูกขโมยชายาไป ต้องไปตามกลับมา ระหว่างทางที่ไปตามชายาก็อาจจะไปได้ผู้หญิงอีกคนหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นลูกสาวยักษ์ เมื่อตามชายาคืนได้แล้วจึงกลับเมือง หรืออาจจะเป็นเรื่องราวอีกชุดหนึ่งคือ แบบเรื่องชาดกเป็นเรื่องเล่าคล้ายนิทาน บางครั้งจึงเรียกว่า นิทานชาดก มีตัวเอกเป็นพระโพธิสัตว์มาเสวยชาติ ทำบุญทำกุศลเป็นมนุษย์บ้าง เป็นสัตว์บ้าง จะเป็นผู้มีบุญโดยกำเนิด และมีผู้มาช่วยเหลือเช่นเดียวกับโครงเรื่องของนิทานจักรๆ วงศ์ๆ

ความแตกต่างระหว่างวีรบุรุษในวัฒนธรรมของไทยกับของตะวันตก คือของไทยจะไม่บึกบึน คือไม่เน้นด้านกำลังกาย แต่ต้องรูปร่าง เนื่องจากวรรณคดีไทยในสมัยก่อนโดยเฉพาะบทละครในนั้นถูกประพันธ์เพื่อเป็นละครรำความสง่างามของตัวเอกจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ วีรบุรุษในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นตัวเอกอาจจะไม่ได้มีวีรกรรมแบบมีความกล้าหาญ แต่ในวรรณกรรมไทยโบราณอาจเป็นผู้นำของกลุ่มคน ปกป้องผู้คนของตัวเองได้ ปกป้องผู้หญิงที่ตัวเองรัก ปกป้องบ้านเมือง ต่อสู้กับศัตรู ก็จะเกิดลักษณะต่อเนืองที่จะมาประกอบว่าแล้วบุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นวีรบุรุษแบบนั้นมีลักษณะทางกายภาพ หรือมีลักษณะทางจิตใจอย่างไร หรือมีองค์ประกอบอื่นใดที่ทำให้เขาเป็นผู้นำได้

ฉะนั้นวีรบุรุษในนิทานไทยแต่เดิมก็ต้องมีลักษณะพิเศษ เช่น มีชาติกำเนิดที่สูงส่งกว่าผู้อื่น มีอาวุธติดตัว มีความสามารถในการใช้อาวุธ หรือมีความสามารถในลักษณะอื่นเช่น

คาถาอาคม หรือมีความว่องไวแข็งแรง หรือคุณสมบัติอะไรก็แล้วแต่ที่ทำให้เขาต่างจากคนอื่น เช่น ตัวของขุนแผนในขณะที่ยังเป็นสามเณร ขุนแผนหรือพลายแก้วในขณะนั้นได้ไปศึกษาความรู้จากหลวงตาที่วัดป่าเลไลยก์ เพื่อศึกษาหาความรู้ตามแบบของผู้ชายไทยในสมัยโบราณจนแตกฉาน เช่น ร่ำเรียนเขียนอ่านทำนายฤกษ์ยามโหรา ตำราพิไชยสงคราม การต่อสู้ การรบ คาถาอาคม อยู่ยงคงกระพัน ผูกหุ่นยันต์ต่อสู้ และเสกอาคมมนต์เสน่ห์ผูกใจสตรี ขุนแผนจึงเป็นพระเอกแบบวีรบุรุษอย่างสมภาคภูมิตามแบบที่ผู้ชายไทยในสมัยโบราณนิยม คือมีความรู้ความสามารถ เก่งรอบตัว ทั้งเจ้าชู้ และรบเก่ง

ในแง่ของกายภาพ ตัวเอกในวรรณกรรมไทยสมัยโบราณจะมีลักษณะเป็นตัวละครที่เน้นความสวยงาม ตัวพระเอกต้องงดงามสูงส่ง ไม่ได้เน้นความกำยำล่ำสันของร่างกายในเชิงพลังกำลัง เพราะว่าไปอาศัยองค์ประกอบอื่นมาทดแทน ซึ่งหากเทียบเคียงกับวีรบุรุษของกรีกในสงครามกรุงทรอยเช่น Achilles หรือ Hector นั้น วีรบุรุษของกรีกต้องกำยำล่ำสันทั้งสิ้น ถ้าพินิจดูในแง่ของศิลปะก็จะเปรียบเทียบได้ชัดเจน เพราะว่ารูปลักษณ์ของกรีกนั้นแสดงสัดส่วนของร่างกายที่มีกล้ามเนื้อแสดงพลังกำลังอย่างเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่แข็งแรง ในขณะที่ศิลปะของไทยนั้นเน้นที่ความอ่อนช้อยกลมกลิ้ง ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ด้านวรรณคดี และคติชนวิทยามักจะยกตัวอย่างกลอนลิลิตพระลอ ซึ่งถือว่าเป็นสุดยอดของกลอนลิลิต ประพันธ์มาตั้งแต่สมัยอยุธยา ก็มีบทที่กล่าวชมโฉมพระลอว่างาม เอาไว้ว่า

รอยรูปอินทร์หยาดฟ้า	มาอำองค์ในหล้า
แหล่งให้คนชม	แลฤกษ์
พระองค์กลมกล้องแก้ง	เอวอ่อนอรอรร์แก้ง
ถ้วนแห่งเจ้ากุมาร	บารนีย
โฉมผจญสามแผ่นดิน	งามเลิศงามล้วนแล้
รูปต้องติดใจ	บารนีย
ฤาจรในแหล่งหล้า	ทุกทั่วคนเที่ยวค้า
เล่าล้วนยอโฉม	ทำนแลษ
เดือนจรัสไพยมแจ่มฟ้า	ฉิบได้เห็นหน้า
ลอรราชไชร้ดูเดือน	ดูจแลษ
ดาเหมือนตามฤคมาศ	พิศคิ้วพระลอรราช
ประดุจแก้วเกาทันต์	ก่งนาศ
พิศกรรณงามเพริศแพรว	กลกลีบบังกชแก้ว
อีกแก้มปรางทอง	เปรียบนาศ
ทำนองนาสิกให้	คือเทพเนรมิตไว้
เปรียบด้วย	ชอกามช

พระโอรุ์งามยิ่งแแต่้ม	สรตออยู่เยียวะแ้ม
พระโอรุ์งอ้งามตรู	บารนึช
(พระลล, 2511)	

คือชมว่าพระลลนั้นงามเหมือนพระอินทร์ รูปร่างงดงามที่สุดในสามโลก แม้ว่าจะไม่เคยเห็นหน้าของพระลลก็ให้เทียบกับความงามของดวงจันทร์ ดวงงามเหมือนกวาง คิ้วโก่งดุจคันศร หูกงามเหมือนเหมือนกลีบดอกบัว จมูกก็เหมือนเทวดามาเนรมิตให้โด่งงาม สรุปแล้วคืองามทุกอย่าง เป็นตัวอย่างของตัวเอก หรือวีรบุรุษของไทยที่จะต้องรูปร่างงามจนหาใครเปรียบไม่ได้ หรือวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ซึ่งแต่งในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็มีบทชมโฉมของพระอภัยมณี ในคราวที่นางยักษ์รำพันถึงความงามเมื่อได้เห็นพระอภัยมณี ว่า

ทั้งทรวดทรงองค์เอวก้ออันแอัน	เป็นหนุ่มแน่นหน้าชมประสมสอง
ถ้ามั่นได้กั้กับกูเป็นคู่ครอง	จะประกองกอดแอบไว้แนบเนื้อ
น้อยหรือแ้ก้มช้ายชวาก็น่าจูบ	ช่างสมรูปนี้กระไรวิไลเหลือ
ทั้งลมปากเป่าปี่ไม่มีเครือ	นางผีเสื้อดาตู่ทั้งหุพัง
(สุนทรภู่, 2513)	

เมื่อวีรบุรุษในวรรณคดีไทยนั้นเน้นเรื่องความงามเป็นหลักแล้ว พละกำลังทางร่างกายก็ไม่สำคัญเพราะอาศัยชาติกำเนิด ความมีบุญญาบารมีติดตัวมา เช่น เกิดมาแล้วมีลักษณะพิเศษ หรือมีของวิเศษติดตัวที่คนอื่นจะไม่มีเทียบเท่า หรืออาจมีครูที่สอนวิชาจนกลายเป็นลักษณะเด่นของวีรบุรุษคนนั้น ก็อาจเรียกว่าเป็นคุณสมบัติที่มีมาแต่กำเนิด (Achieved Status) คือบุญญาบารมี เช่น อิเหนาเมื่อเกิดมาก็มีกรีซที่จารึกชื่อติดตัวมา พระสังข์เกิดมาก็มีหอยสังข์เป็นที่คุ้มภัย เป็นต้น อีกประการหนึ่งก็คือ วีรบุรุษต้องมีคุณสมบัติที่แสวงหามา (Acquired Status) คือการที่วีรบุรุษคนนั้นสามารถสร้างสถานภาพหรือคุณสมบัติอะไรบางอย่างเพิ่มขึ้นมาภายหลังเพื่อให้มีคุณสมบัติโดดเด่นพอที่ผู้อื่นจะเทียบไม่ได้ เช่น ไปร่ำเรียนวิชากับพระฤาษี ไปสร้างบารมีเพิ่มไปหาอาวุธวิเศษมา เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ตัวเอกเหล่านี้กลายเป็นผู้นำที่ผู้อื่นเทียบไม่ได้ และเมื่อมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้แล้ววีรบุรุษเหล่านี้ก็ต้องสามารถพิสูจน์ตนเองว่าปกป้องบ้านเมืองหรือปกป้องคนที่ตนรักได้

นอกจากองค์ประกอบที่ใช้พิสูจน์ตัวตนคือภายนอกแล้วก็ต้องมีการพิสูจน์จิตใจ ก็คือย้อนกลับมาถึงสิ่งที่อยู่ภายใน เมื่อภายนอกถูกสร้างให้มีสิ่งที่ผู้อื่นเทียบไม่ได้ สูงส่งกว่าในทุกๆ ด้าน แต่ในแง่ของจิตใจนั้นวีรบุรุษจะเหมือนกับมนุษย์คนอื่นๆ คือวีรบุรุษพวกนี้ก็จะมีลักษณะเหมือนนปฤษนทัวๆ ไปคือ มีข้อด้อย หูเบา เชื่อคนง่าย เชื่อภรรยาบ่อย เชื่อนางสนม เชื่อขุนนาง ซึ่งมักเป็นจุดอ่อนของวีรบุรุษซึ่งมักจะเป็นลักษณะที่เป็นสากลเลยไม่ว่าวีรบุรุษของชาติใด

วีรบุรุษทุกคนมักต้องมีจุดอ่อนที่ใดที่หนึ่งเสมอ และจุดอ่อนนี้มักพาไปพบกับจุดจบหรือพาไปพบกับความยากลำบาก การทำให้มีจุดอ่อนเช่นนี้ทำให้มีตัวละครที่เป็นมนุษย์ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ด้านคติชนวิทยาท่านหนึ่งกล่าวอธิบายว่า

"คนมักจะบ่นว่าพระเอกพวกนี้ทำไมมันเชื่อง่าย เชื่อว่าเมียตัวเองมันออกลูกมาเป็นท่อนไม้ ออกลูกมาเป็นแมว เป็นหอย ถ้าถอดความหมายตรงนี้ออกมาแล้วก็หมายถึงว่ามนุษย์ทั้งหลายมันต้องไม่สามารถที่จะมองเห็นความจริงตรงนี้ได้ทั้งหมด แต่นิทานมันก็ Exaggerate ออกมา Blow up มันขึ้นมา ให้มันชัดเจน ฮีโร่มันก็จะเป็นอย่างนี้"

นอกจากจุดอ่อนเรื่องหุบเขาแล้ว บางครั้งตัวเอกในวรรณคดีของไทยนั้นมักแสดงความอ่อนแอออกมา แตกต่างจากวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ที่มักไม่มีลักษณะของอารมณ์ที่อ่อนไหวแสดงออกมาเลย ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ด้านวรรณคดียกตัวอย่าง บทร้อยกรองเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนนางลอย มีความว่าพระรามเห็นศพนางสีดาที่เป็นนางเบญจกายแปลงลอยนำมา พระรามก็ได้รำพันรำไห้อาลัยรักในนางสีดา แสดงความโศกเศร้าเสียใจเป็นอันมาก หมดยุทธทั้งหมดแรง และแทบจะตายตามนางสีดาไปด้วย ความว่า

ครั้นถึงลดองค์ลงแนบน้อง	สองกรชั้นเกศขึ้นใส่ดัก
พินิจพิศดูดวงพักตร์	กายกรนรลัษณ์ไฉนดิ
มิได้ผิดเพี้ยนทั้งผิวพรรณ	สำคัญว่าสีดาเสนาหา
ให้อัดอั้นหวนทั่วกายา	พานพัวพ่างเพียงจะขาดใจ
สะอื้นพลางพลางเรียกพระลักษณ	น้องรักพี่ยอดพิศมัย
บัดนี้สีดามาบรรลัษ	อยู่ในกระแสบวาริ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ก)

และอีกตอนหนึ่งพรรณาไว้ว่า

สองกษัตริย์แสนทเวษแสนโคก	แสนวิโยกพ่างเพียงออกหัก
ต่างสลับชบลงไม่เงยพักตร์	ปัมจักสิ้นชีพชีวิ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ก)

จากบทร้อยกรองข้างต้นก็จะเห็นลักษณะของตัวละครวีรบุรุษเอกของไทยนั้นจะมีความอ่อนไหวอยู่อย่างมาก เพียงเห็นร่างแปลงของนางสีดาลอยนำมา ก็ถึงกับร้องไห้เสียอกเสียใจมากมาย จนกระทั่งถึงกับเป็นลมไป ซึ่งลักษณะนี้ก็จะพบเห็นได้เสมอในบุคลิกของตัวละครเอกชายในวรรณคดีไทย

แต่ในบางครั้งก็มีปรากฏวีรบุรุษ (Hero) ที่มีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับวีรบุรุษในรูปแบบเดิมของไทย (Anti-hero) ยกตัวอย่างวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือตัวพระอภัยมณีเองนั้นก็ยังมีลักษณะอ่อนแอเหมือนกับตัวเอกในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ทั่วไป ซึ่งก็สอดคล้องกับขนบเดิมที่ว่าไม่ต้องใช้พลังกำลัง เนื่องจากใช้คุณสมบัติประการอื่นแทน แต่สิ่งที่มาประกอบเป็นคุณสมบัติของพระอภัยมณีนี้ไม่เหมือนพระเอกในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ทั่วไป เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว พระเอกจะต้องมีวีรกรรมปกป้องบ้านเมืองก็ต้องมีอาวุธ แต่พระอภัยมณีมีวิชาปีซึ่งบางคนอาจถือว่ามีนั้นเป็นอาวุธของพระอภัยมณีเพราะสามารถเป่าให้ตายได้ แต่แท้จริงแล้วถ้าอ่านเรื่องพระอภัยมณีจะพบว่าปีของพระอภัยที่เป่าให้ตายนั้นมีอยู่เพียงครั้งเดียวคือเป่าเพื่อสังหารนางผีเสื้อสมุทร เพราะส่วนใหญ่แล้วสุนทรภู่ตั้งใจให้เพลงปีนั้นเป่าแล้วโลกน้ำใจคนให้เป็นไปตามที่ผู้เป่าต้องการ สามารถเป่าให้รัก ให้หลง ให้เศร้าโศกเสียใจ ซึ่งก็คือคุณสมบัติดั้งเดิมของคนตรีอยู่แล้ว เป็นการอุปมาความคิดของสุนทรภู่ว่าหากเราไม่ใช้อาวุธในการต่อสู้เพื่อเอาชนะผู้อื่น เราก็อาจใช้สิ่งอื่นเพื่อให้คนยอมจำนนตามได้โดยไม่ต้องใช้กำลัง เช่นดนตรีหรือวิธีการทางการทูต เป็นคู่เปรียบเทียบระหว่างกายกับจิต หรือการเป็นผู้นำทางร่างกายหรือเป็นผู้นำทางจิตใจ

ขณะเดียวกัน พระอภัยมณีก็มีจุดอ่อนแอกเช่นเดียวกับวีรบุรุษคนอื่น แต่จุดอ่อนที่สุนทรภู่แต่งขึ้นเพื่อพรรณนาถึงพระอภัยมณีก็ต่างจากวีรบุรุษคนอื่นตรงที่จุดอ่อนของพระอภัยมณีคือความขี้สงสารคน ซึ่งปกติแล้วคุณสมบัติของความเป็นผู้นำนั้นต้องเด็ดเดี่ยวตัดสินใจได้เด็ดขาด ซึ่งพระอภัยมณีไม่มีคุณสมบัตินี้เลย ความขี้สงสารของพระอภัยมณีจะเกิดขึ้นอยู่เสมอในโอกาสที่ไม่ควรจะเกิด แม้จะฆ่าศัตรูก็ฆ่าไม่ได้เพราะมีบุญคุณกันแต่หนหลังมา เมื่อเทียบกับวีรบุรุษคนอื่นแล้ว วีรบุรุษคนอื่นจะมีคุณสมบัติด้านความกล้าหาญ และความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจอย่างเด่นชัดตลอดเวลา พระอภัยมณีจึงเป็นพระเอกที่แตกต่างกับคนอื่น เป็นนักการทูต เกี้ยวพาราสี ผู้หญิงเก่ง แต่ที่แตกต่างจากวีรบุรุษคนอื่นอย่างชัดเจนคือ พระอภัยมณีมีอุปนิสัยอ่อนไหว ใจอ่อน และขี้ขลาด ดังมีพรรณนาเป็นบทร้อยกรองไว้หลายตอน ดังนี้

ตอนที่โดนขับออกจากเมือง ศรีสุวรรณผู้เป็นน้องก็กล่าวถึงพระอภัยมณีว่า

พระอนุชาว่าพี่นี้ขี้ขลาด

เป็นชายชาติช่างงาไม่กล้าหาญ

แม้วันยังไม่บรรลัษลาญ

ก็เขซชานชอกซอนสัตย์จรไป

ตอนที่พระอภัยมณีหนีจากนางผีเสื้อสมุทร

พระอภัยใจอ่อนถอนสะอื้น

อุตสาห์ฝืนพัศตรว่านิจจาเอ่ย

และตอนนางสุวรรณมาลีกล่าวตรอนพระอภัยมณี

น้องตั้งสัตย์ตัดขาดแล้วชาตินี้	อันสามีชี้ขาดไม่ปรารถนา
จะขอยู่ผู้เดียวด้วยลูกยา	เป็นสัจจาใจจริงทุกสิ่งเอย
(สุนทรภู่, 2513)	

ลักษณะดังนี้จึงแสดงว่าพระอภัยมณีนั้นมิใช่วีรบุรุษนกรบแน่นอน คือความเป็นวีรบุรุษบางครั้งอาจมีรูปแบบเฉพาะตัว แต่บางครั้งก็อาจมีลักษณะที่ตรงข้ามได้บ้าง แต่ไม่ได้ตรงข้ามอย่างสิ้นเชิง บางครั้งวีรบุรุษบางคนอาจมีวิธีในการแสดงออก หรือมีน้ำหนัในการแสดงออกต่างจากรูปแบบของวีรบุรุษในความหมายทั่วไป

การที่พระอภัยมณีมีลักษณะที่ต่างจากวีรบุรุษทั่วไปอาจเพราะสุนทรภู่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีของชาติอื่น คือ นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าสุนทรภู่ก็น่าที่จะต้องเคยอ่านพงศาวดารจีน เพราะในสมัยรัชกาลที่ 2 สุนทรภู่เป็นเจ้าหน้าที่อยู่ในกรมพระราชวังหลัง และเรื่องพระอภัยมณีนั้นมีหลายจุดที่ได้เค้าว่ามีความเหมือนกับวรรณกรรมจีนเรื่องไซอิ๋วซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าหลานเธอฯ กรมพระราชวังหลัง เจ้าฟ้ากรมพระอนุรักษ์เทเวศร์ ที่แปลเรื่องไซอิ๋วตามพระบรมราชโองการของรัชกาลที่ 1 โดยในเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ นั้น ศิลปะการเป่าปี่ของพระอภัยมณีเป็นลักษณะที่พ้องกันกับตัวละครเดียวเหลียงในไซอิ๋ว คือเดียวเหลียงจะเป็นนกรบที่มีความสามารถในการเป่าปี่เช่นเดียวกับพระอภัยมณีที่สามารถเป่าปี่สะกดทัพได้ ซึ่งเรื่องไซอิ๋วนี้เป็นวรรณคดีที่รัชกาลที่ 1 มีพระบรมราชโองการให้แปลพร้อมกับสามก๊กเพื่อใช้ในราชการของแผ่นดิน โดยเรื่องไซอิ๋วนั้นเป็นเรื่องการรบระหว่างพระเจ้าฮังตี้โกโจ กับฉ้อป้าอ๋อง ซึ่งสุนทรภู่อีกเอาคุณสมบัติของฉ้อป้าอ๋องนี้มาใส่ไว้ในพระอภัยมณีคือความสามารถด้านกระบี่กระบองของศรีสุวรรณ นอกจากนั้นฉากการรบทางน้ำของอุศเรนในเรื่องนั้นก็ได้อามาจากวรรณคดีเรื่องสามก๊กตอนศึกผาแดง เพราะเมื่อพิจารณาแล้วมีความคล้ายคลึงกันอยู่ในหลายส่วน ดังนั้น ด้วยลักษณะทั้งหลายเหล่านี้ตัวละครเอกแบบพระอภัยมณี จึงมีความแตกต่างจากวีรบุรุษคนอื่นซึ่งเป็นวีรบุรุษตามขนบของไทย

วีรบุรุษในความหมายตามที่อธิบายมาทั้งหมดนี้จึงมักที่จะเป็นตัวชูโรงที่สมบูรณ์แบบ วีรบุรุษจะเป็นรูปแบบที่ทุกคนใฝ่ฝันถึง ภาพลักษณ์ของเขาจึงมักที่จะได้รับความเชื่อถือ ผู้บริโภคจึงมักอยากเป็นอย่างที่วีรบุรุษของตนเองเป็น ดังนั้น ตราสินค้าที่วางตำแหน่งให้ตัวเองเป็นตราแบบวีรบุรุษจึงมักมุ่งหวังให้ผู้ที่ใช้สินค้านั้นมีจินตนาการร่วมกับการเข้ามาสวมทับรูปแบบของความเป็นวีรบุรุษเช่นเดียวกัน ดังนั้น กลยุทธ์อย่างง่าย ๆ อันหนึ่งก็คือ การเลือกผู้มาเป็นผู้นำเสนอให้กับตราสินค้านั้นมักที่จะเลือกคนที่ เป็นวีรบุรุษของกลุ่มเป้าหมายมาเป็นตัวแทน

ของภาพลักษณ์ เพื่อสร้างความพื่อฝันให้กับผู้บริโภคว่าตนก็เป็นเหมือนกับวีรบุรุษที่ตนชื่นชอบ
 ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์สายสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ตราสินค้าที่เป็น Hero นั้น เขาต้องการการยอมรับ คนต้อง Look up to”

ตราสินค้าที่เป็นวีรบุรุษนั้น คนต้องเคารพ ต้องบูชา เพราะวีรบุรุษเป็นภาพลักษณ์ที่
 น่าเชื่อถือ และไว้ใจได้ หรือในบางครั้งตัวตราสินค้าหรือตัวผลิตภัณฑ์นั้นก็สามารถที่จะเป็น
 วีรบุรุษซะเอง (Product as a Hero) โดยที่ไม่ต้องพึ่งผู้นำเสนอ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์สาย
 สังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งกล่าวว่า “การที่สินค้าจะเป็นวีรบุรุษนั้นก็อาจจะ
 Aspiration แบบง่าย ๆ เช่น การเข้าไปเป็น Problem Solver” คือการที่ผลิตภัณฑ์นั้นเสนอตัวเอง
 เข้าไปเป็นผู้ที่แก้ปัญหาบางอย่างให้กับผู้บริโภค ซึ่งลักษณะนี้คือการใช้คุณสมบัติเด่นของตัว
 ผลิตภัณฑ์ที่สามารถเอาชนะอุปสรรคอย่างที่วีรบุรุษในตำนานสามารถที่จะเป็นผู้นำจัดปัดเป่าภัย
 ร้ายให้พ้นไปจากสิ่งที่ตนเองต้องปกป้อง ยกตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่เห็นชัดเจน เช่น ตราสินค้า Mr.
 Muscle ก็เป็นตราสินค้าที่เป็นเหมือนวีรบุรุษที่มาจัดปราบสกปรกออกไปได้อย่างง่ายดาย ไม่
 ต้องเปลืองแรงขัดถูคราบอีกต่อไป

ในขณะที่เดียวกัน ตราสินค้าที่ให้รูปแบบของวีรบุรุษในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องเป็นวีรบุรุษที่
 สูงส่ง ผู้ให้สัมภาษณ์สายสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “Hero นั้น
 อาจจะเป็น Hero ที่ Reliable ไม่ต้อง Up There ก็สามารถเป็น Hero ที่ถูก Abuse ได้เล็กๆ
 น้อยๆ” ตราสินค้าที่เป็นวีรบุรุษในปัจจุบันจึงอาจไม่จำเป็นต้องมีสถานภาพสูงส่งด้วยชาติตระกูล
 เหมือนในสมัยโบราณเสมอไป แต่ก็อาจจะเพิ่มความง่ายในการเข้าถึง ยกตัวอย่างตราสินค้า
 Pepsi ก็เป็นตราสินค้าที่เป็นวีรบุรุษ นำเสนอโฆษณาโดยใช้นักฟุตบอลที่มีชื่อเสียงมาเป็นผู้
 นำเสนอ แต่นักฟุตบอลของ Pepsi แม้จะมีชื่อเสียงแต่ไม่จำเป็นต้องเล่นอยู่แต่ในสนามแต่จะเล่น
 ที่ไหนก็ได้ การนำเสนออย่างนี้ก็ทำให้วีรบุรุษเข้าถึงได้ง่ายขึ้น และบางครั้งการใช้ภาพต้นแบบ
 เพียงแบบเดียวจึงอาจแข็งเกินไป ถ้าผสมลักษณะอื่นๆ เข้ามาบ้างก็จะสามารถสร้างสรรค์ความ
 แตกต่างให้มีจุดเด่นได้มากขึ้น

ที่กล่าวมาจะเป็นวีรบุรุษแบบเดี่ยว (Individual Hero) เป็นวีรบุรุษที่เก่งคนเดียวเป็น
 รูปแบบที่วีรบุรุษจะเป็นผู้ช่วยเหลือเพียงผู้เดียว เก่งคนเดียว ตามขนบของเรื่องเล่าแบบไทยๆ
 แต่การตลาดในปัจจุบันจะมีการเพิ่มวีรบุรุษอีกประเภทหนึ่งคือ วีรบุรุษแบบกลุ่ม (Collective
 Hero) ซึ่งอาจจะเป็นการที่ต้นแบบวีรบุรุษนั้นไปรวมกับต้นแบบเพื่อน (Companion) จึงออกมา
 แบบเป็นกลุ่ม วีรบุรุษในรูปแบบนี้นั้นจะเป็นลักษณะของการทำการตลาดกับกลุ่มตลาดล่าง เช่น
 ในกลุ่มของผู้ที่ใช้แรงงาน (Blue Collar) ซึ่งจะเหมาะกับวีรบุรุษในแบบนี้ ยกตัวอย่างตราสินค้า
 Birdy คือคนในกลุ่มนี้เมื่ออยู่โดดเดียวนั้นพวกเขาจะรู้สึกท้อแอ แต่เมื่ออยู่รวมเป็นกลุ่มก็จะ

รู้สึกเข้มแข็งขึ้น รูปแบบนี้สามารถพบได้อีกในโฆษณาของสินค้าประเภทมอเตอร์ไซค์ที่มีลักษณะออกมาเป็นวีรบุรุษแบบกลุ่ม หรือในกลุ่มของผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มชูกำลังก็มีลักษณะเป็นแบบนี้เช่นเดียวกัน หรืออาจนำเสนอออกมาแบบที่รวมกับต้นแบบนักรบ (Warrior) ก็จะเป็นวีรบุรุษนักรบ แบบตราสินค้าเครื่องดื่มคาราบาวแดง เป็นต้น

นักปราชญ์ (Sage)

นิยามของนักปราชญ์คือ มักมีคุณลักษณะ มีความสุขุม รอบรู้ มีไหวพริบ ปฏิภาณ มีประสบการณ์มาก มีวิธีคิดที่ฉลาด สติปัญญาเหนือผู้อื่น ซึ่งความฉลาดนั้นอาจมีมาโดยกำเนิด มาจากการศึกษา หรือแสวงหาด้วยตนเองก็ได้ บางครั้งภาพที่ปรากฏออกมาจะมีลักษณะคล้ายกับเป็นครู ผู้สอนให้ความรู้ ให้ความรู้ ให้ความรู้ ให้วิชา เป็นผู้ที่ให้การหนุนหลัง มีประสบการณ์ในบางเรื่องมาอย่างยาวนาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองที่จะกลายมาเป็นรากฐานของปัญญา และสุดท้าย นักปราชญ์นั้นก็จะมีนำเอาประสบการณ์ของตนเองมาสั่งสอนผู้อื่น วิธีของนักปราชญ์จะไม่อยู่กับโลกปกติ แต่จะหลีกเลี่ยงออกไปจากคนอื่น มีลักษณะของพวกจิตนิยม

นักปราชญ์โดยทั่วไปมักแสดงรูปลักษณะออกมาในลักษณะของผู้สูงวัย เช่น ชายแก่มีผมขาว (Wise Old Man) มีหนวดเครา นานับถือ ในวรรณคดีพวกนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ นักปราชญ์จะเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ ศิลปวิทยาการให้กับวีรบุรุษ เช่น พระฤๅษี มักพำนักอยู่ในป่าเขาที่แสนไกล มักเป็นคนที่ยึดถือความคิดของตน แต่ไม่ยึดถือยศถาบรรดาศักดิ์ ทำให้หลีกเลี่ยงไปจากสังคมปกติ ซึ่งลักษณะของฤๅษีแบบไทยมักจะแสดงรูปลักษณะออกมาในรูปของคนแก่ นุ่งห่มหนังเสือ โปกศิระจะเป็นยอดขึ้นไป ในตำนานเรื่องการสร้างเมืองหรือการสร้างพระธาตุก็มีการกล่าวถึงฤๅษีหรือนักบวชที่เป็นผู้สร้างอาณาจักร เช่น ตำนานศรีเทพ ตำนานเมืองหริภุญชัย ในหลักฐานสมัยโบราณ เช่น พงศาวดารหรือจดหมายเหตุก็มักจะกล่าวถึงฤๅษี ตำราวิชาในอดีตก็มักมีเรื่องของฤๅษี เช่น ตำราแพทย์ ตำรายา แม้แต่ตำราดนตรีหรือนาฏศิลป์ก็มักมีรูปฤๅษีเอาไว้บูชา ฤๅษีจึงมักเกี่ยวข้องกับความรู้

ต้นแบบนี้จะจัดอยู่ในกลุ่มคนที่ไม่ใช่คนธรรมดา เพราะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการครุ่นคิด พิจารณาอยู่กับตนเอง (Introspective) คิดถึงปัญหาที่คนส่วนใหญ่ไม่คิดถึง จนกระทั่งมีโอกาสแสดงความคิดซึ่งเป็นปรัชญาที่เหลือเชื่อต่อสาธารณชน ผู้คนที่ได้รับฟังก็จะมีความรู้สึยกย่องความคิดนั้น ซึ่งส่วนหนึ่งอาจมีผู้ที่ไม่เข้าใจเพราะไม่เคยคิดเรื่องราวลักษณะนี้มาก่อน เรื่องปรัชญาจึงเป็นเรื่องที่คนทั่วไปคิดไม่ถึง เพราะปราชญ์เหล่านั้นใช้เวลายาวนานกว่าจะกลั่นกรองความคิดนั้นออกมา คนในกลุ่มของนักปราชญ์นั้นจึงเป็นพวกพิเศษ ในแง่ของมานุษยวิทยาถือว่าปัญญาของนักปราชญ์เป็นคุณสมบัติที่แสวงหามา (Acquired Status) คือเกิดขึ้นมาภายหลัง ไม่มีผู้ใดเกิดมาแล้วเป็นนักปราชญ์เลย ความมีปัญญานั้นต้องเกิดจากการสั่ง

สมประสพการณ์ ต้องใช้เวลาในการครุ่นคิดถึงเรื่องต่างๆ (Thesis) คิดแล้วก็คิดค้านความคิดของตนเอง (Anti-thesis) แล้วจึงคิดตอบตัวเอง ปรัชญาก็มาจากความคิดต่างๆ เหล่านั้น

ปรัชญาสูงสุดของคนไทย คือ ปรัชญาพุทธศาสนา อะไรก็ตามไม่สามารถสู้การหลุดพ้นได้ นักปราชญ์ไทยจึงแตกต่างจากนักปราชญ์ชาติตะวันตก พวก Aristotle หรือ Plato ตรงที่ตะวันตกจะเป็นนักคิด (Thinker) ถามว่าเราเกิดมาทำไม ความดีมีไหม ความชั่วมีไหม ความงามเป็นจริงไหม ความถูกต้องความผิดคืออะไร แต่นักปราชญ์ของไทยจะถือว่าการหลุดพ้นเป็นสิ่งสูงสุด ไม่ได้เชิดชูสิ่งที่เป็นโลกียะหรือเกี่ยวกับทางโลก ปรัชญาพุทธของไทยเป็นสิ่งที่ตอบคำถามกับชีวิตได้ พระพุทธเจ้าสอนว่าเราเกิดมาใช้กรรม จะต้องใช้ไปจนกระทั่งหมดไปหมดเวรกรรมเมื่อไรก็ผ่านพ้นไป หากถามว่าตายไปไหน ก็ตอบว่าไปเกิดชาติหน้า มนุษย์ยังมีกิเลสก็ต้องเวียนว่ายตายเกิด จนกระทั่งวันหนึ่งกิเลสก็เบาบาง ผู้ให้สัมมาสัมภาณสาขาศิลปศาสตร์ด้านอักษรศาสตร์ท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า “ศาสนาพุทธมีคำตอบให้กับชีวิตทั้งหมด เป็นศาสนาที่ให้คำตอบ ไม่ได้ให้คำถาม นักปราชญ์ที่เป็นนักคิดจึงไม่มีความจำเป็น และไม่รู้ว่าจะมาทำอะไรในสังคมไทย”

ปราชญ์นักคิดจะเกิดเมื่อในสังคมนั้นมีคำถามแล้วไม่มีใครมีคำตอบได้ ปราชญ์ก็จะเป็นผู้ให้คำตอบกับสังคม ซึ่งก็ตอบในรูปแบบของคำถามให้คิดต่อ ลูกศิษย์ก็ยึดถือต่อกันมา ส่วนคนไทยมีคำตอบให้กับชีวิตแทบทั้งหมดแล้วจากปรัชญาพุทธศาสนา แล้วในพุทธศาสนาก็มีพระไตรปิฎก ซึ่งคนไทยไม่มีคำถามว่าเรื่องราวในพระไตรปิฎกเป็นความจริงไหม เวิร์กหรือไม่ เพราะพระพุทธเจ้าสอนว่าการมีความสงสัยเป็นมิจฉาติฎฐิ ในเรื่องเล่า วรรณคดี หรือนิทานพื้นบ้านไทย นักปราชญ์จึงมักมีหน้าที่อย่างเดียวกับลักษณะที่สุนทรภู่ทำ คือ ให้ความรู้ให้คำสั่งสอน เช่น มีสุภาสิตสอนหญิง เพลงยาวถวายโอวาท ปราชญ์ในวัฒนธรรมไทยจึงทำหน้าที่คล้ายกับครูอาจารย์

ลักษณะนักปราชญ์ของไทยจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากปราชญ์นักคิดอย่างขงจื้อ แต่ไปสัมพันธ์กับการรู้หนังสือ ความรู้ในด้านโคลงฉันท์ กาพย์ กลอน และมีความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ ผู้ให้สัมมาสัมภาณสาขาศิลปศาสตร์ด้านอักษรศาสตร์ท่านหนึ่งยกตัวอย่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ว่า “เป็นกษัตริย์นักปราชญ์ ที่ได้รับการยกย่องเป็นพระมหาธีรราชเจ้า เพราะมีงานประพันธ์จำนวนมากมาย” ปราชญ์ของไทยจึงหมายถึงความเป็นผู้รู้ ความรู้ดังกล่าวมักจะเป็นความรู้ทางโลก หากความรู้นั้นล้ำลึกเกินกว่าความรู้ทางโลกก็จะอยู่ในรูปของความรู้ทางธรรม ซึ่งก็คนผู้นั้นก็จะเป็นพระ ซึ่งในวัฒนธรรมของไทยก็ไม่นิยมเรียกพระว่าเป็นนักปราชญ์

นอกจากนั้น จะเห็นว่าอาจารย์ปราชญ์ที่ปรากฏในวรรณคดีของไทยจะมีลักษณะของการแยกตัวออกจากสังคมอย่างชัดเจน ผู้ที่ต้องการความรู้จะต้องเดินทางออกไปค้นหา นักปราชญ์จะไม่เดินทางมาหาผู้อื่น ไม่ประกาศตัว แต่ผู้อื่นต้องติดตามค้นหา นักปราชญ์เอง เป็นผู้ที่ไม่ยอมอยู่กับระบบในสังคมปกติ แต่นักปราชญ์ของไทยในวรรณคดีนั้นเป็นผู้มีจิตใจดี ไม่หวงแหนความรู้ เมื่อผู้ที่ต้องการปัญญาค้นหาจนพบก็จะยินยอมถ่ายทอดความรู้ให้ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับนักปราชญ์ในวรรณกรรมจีน อาจารย์ของสำนักวิชากำลังภายในนั้นมักเป็นคนใจร้าย ใจแข็ง จะปล่อยให้ศิษย์ตกกระกำลำบากมากมายกว่าที่จะยอมรับ สอนวิชาให้

เป็นที่น่าสนใจว่า ในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทยตัวเอกที่เป็นวีรบุรุษนั้นมักที่จะเป็นลูกกษัตริย์ เป็นผู้มีบุญญาธิการ แต่เวลาเรียนหนังสือหรือต้องการศึกษาหาความรู้กลับไม่จำเรียนอยู่ในวัง ทั้ง ๆ ที่ในวังก็เป็นที่รวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตคนที่มีความรู้ แต่วีรบุรุษจะต้องเดินทางออกไปค้นหาหาความรู้นอกวังในที่ห่างไกล เมื่อลองเปรียบเทียบกันิทานจีน จะแบ่งแยกชัดเจนเป็น 2 แบบคือ แบบปราชญ์ขงจื้อ ที่นักปราชญ์จะเป็นผู้ที่ศึกษาหาความรู้แล้วมาสอบจอหงวนเพื่ออยู่ในเมืองรับใช้ราชสำนัก อีกลักษณะหนึ่งคือ ปราชญาเต๋าผู้ที่ปราชญ์คือผู้ที่ปลีกตัวออกไปจากเมืองเพื่อแสวงหาปราชญาที่เป็นความจริงแท้ในธรรมชาติไม่อยู่ร่วมกับคนสังคม แต่เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทยจะเป็นแบบที่ตัวเอกจะเป็นผู้ที่ปลีกตัวออกไปแสวงหาความรู้ในที่แสนไกล อาจเป็นต่างเมือง หรือเป็นในป่าเขาลำเนาไพร เมื่อแสวงหาฤาษีอาจารย์ปราชญ์และจำเรียนวิชาจนครบถ้วนแล้วก็จะหวนกลับมาอยู่ในเมือง พระฤาษีในวรรณคดี หรือในตำนานพื้นถิ่นจึงเข้ามามีความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นผู้นำทางปัญญา เป็นผู้สร้างชุมชน เป็นผู้สร้างเมือง สร้างอาณาจักร สร้างพระมหาเจดีย์ให้กับพระบรมธาตุ เช่น พระฤาษีวาสุเทพและพระสุกกทันตฤาษี ผู้สร้างนครทริภุญชัย

ต้นแบบนักปราชญ์จะมีลักษณะเป็นผู้ที่มีความลุ่มลึก ความรู้และประสบการณ์ของนักปราชญ์นั้นมักไม่จำกัดอยู่ในระดับของการมีความรู้ (Knowledge) แต่จะอยู่ในระดับของปัญญา (Wisdom) เช่น พระฤาษีในเรื่องพระอภัยมณี เป็นผู้ที่สอนวิชาความรู้ให้สุดสาคร และมาช่วยเหลือให้เรื่องราวนั้นคลี่คลายในหลายครั้ง ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์มีการยกตัวอย่างบทกลอนตอนที่พระฤาษีสอนสุดสาครในเรื่องพระอภัยมณี เมื่อสุดสาครถูกซีเปลือยผลึกให้ตกลงไปอยู่ในแห แล้วชิงของวิเศษไป เมื่อพระฤาษีก็ชิงขึ้นมาช่วยขึ้นจากแหแล้วจึงให้โอวาทแก่สุดสาคร ซึ่งความรู้ที่สอนในครั้งนี้ กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์หลายท่านกล่าวว่า เป็นความรู้ในระดับของปราชญ์ จึงขอยกบทร้อยกรองในตอนดังกล่าวมาว่า

แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด
มนุษย์นี้ที่รักอยู่สองสถาน

มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
บิดามารดาก็มักเป็นผล

ที่พึ่งหนึ่งพึ่งได้แต่กายตน	เกิดเป็นคนคิดเห็นจึงเจรจา
แม้ใครรักรักมั่งซังซังตอบ	ให้รอบคอบคิดอ่านนะหลานหนา
รู้สิ่งไรไม่สู้วิชา	รักษาตัวรอดเป็นยอดดี
(สุนทรภู่, 2513)	

ในภาษาไทยมีคำอีกหนึ่งคำที่ใกล้เคียงกับคำว่าปราชญ์ คือ คำว่าบัณฑิต (Scholar) บางครั้งใช้คู่กันเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่คำว่าบัณฑิตนี้เป็นคำใหม่มาก เป็นลักษณะของผู้ที่มีความรู้จากการเรียนเป็นระบบ ดังนั้น เวลาที่พูดถึงนักปราชญ์ (Sage) หรือชายแก่ผู้ทรงความรู้ (Wise Old Man) จะไม่ได้หมายถึงระบบการเรียน บัณฑิตจึงต่างจากคำว่าปราชญ์ เพราะปราชญ์นี้เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ปราชญ์ส่วนมากจึงถูกมองเป็นลักษณะของชายแก่ เพราะต้องใช้ช่วงเวลาหนึ่งในชีวิตเพื่อการสั่งสมความคิดของตนเอง และการที่จะมีเวลาที่จะหมกมุ่นครุ่นคิดเรื่องอะไรมากนั้น ก็คือการไม่เอาตัวเข้าไปสัมพันธ์กับผู้อื่นมากจนต้องดำเนินชีวิตเหมือนผู้อื่น ซึ่งไม่เปิดเวลาให้คิด ปราชญ์จึงเป็นผู้ที่ไม่เปิดโอกาสที่จะไปยุ่งกับผู้อื่น เพราะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการครุ่นคิดพิจารณาในสิ่งที่ผู้อื่นไม่สนใจจะคิด แล้วก็สะสมประสบการณ์ในการคิดของตน เมื่อถึงขั้นหนึ่งก็อาจจะเปิดเผยผลของการครุ่นคิด ดังนั้น ถ้าเปรียบกับพุทธศาสนาแล้ว สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ถือว่าเป็นนักปราชญ์แล้วก็เป็นผู้สอนด้วย

แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีพระพุทธเจ้าที่ไม่เป็นผู้สอนซึ่งก็มีความเป็นปราชญ์เท่ากับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเช่นกัน คือ พระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งจะไม่เกิดร่วมสมัยกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถือว่าเป็น โภธิ คือเป็นผู้ตื่นเท่านั้น ซึ่งในพระไตรปิฎก เล่มที่ 32 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 24 ขุททกนิกาย อปทาน ภาค 1 พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่พระอานนท์ในคัมภีร์ปัจเจกพุทธชาติว่า (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2539)

“พระปัจเจกพุทธเจ้าสร้างบุญในพระพุทธรูปทั้งปวง ยังไม่ได้โมกขธรรมในศาสนาของพระชินเจ้า ด้วยมุข คือ ความสังเวชนั้นแล ท่านเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์ มีปัญญาแก่กล้า ถึงจะเว้นพระพุทธรูปก็ย่อมบรรลุปัจเจกโพธิญาณได้ แม้ด้วยอารมณ์นิดหน่อย ในโลกทั้งปวง เว้นเราแล้ว ไม่มีใครเสมอพระปัจเจกพุทธเจ้าเลย”

ผู้มีปัญญาจึงเป็นผู้สอนหรืออาจไม่เป็นผู้สอน แต่ด้วยเหตุนี้ โดยทั่วไปจึงยกย่องผู้ที่แสดงความรู้หรือความคิดนั้นให้ปรากฏหรือเป็นผู้สอนมากกว่าผู้ที่มีความรู้แล้วไม่สอน ปราชญ์ที่ไม่แสดงความรู้นั้นออกมาก็ย่อมไม่มีผู้ใดรู้จัก อย่างพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ทราบว่ามีอยู่ แต่ก็ไม่ได้มีความหมายอะไร ฉะนั้นความคิดที่ปราชญ์ได้รู้จึงควรเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย

ซึ่งมีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตรสาขาอักษรศาสตร์ท่านหนึ่งกล่าวอธิบายในเรื่องนี้ สามารถยกมาเป็นตัวอย่างได้ว่า “นักปราชญ์อาจจะไม่ต้องมีอายุมากก็ได้ แต่ว่ามีประสบการณ์ทางความคิดที่สั่งสมมา ใช้เวลากับการครุ่นคิดถึงปัญหาหรือความคิดอะไรก็แล้วแต่ อะไรที่สนใจแล้วความคิดนั้นเป็นความคิดที่มีประโยชน์แก่โลก เป็นความคิดที่มีประโยชน์กับคนอื่น ในแง่ของการทำความเข้าใจโลก ทำความเข้าใจมนุษย์ ถ้าไปคิดเรื่องอะไรที่หลุดออกไปเลย เป็นเรื่องของตนเองก็ไม่เรียกว่าเป็นนักปราชญ์ ต้องเป็นความคิดที่นำมาแล้วเป็นประโยชน์กับคนอื่น แต่ก็ยังมีผู้ที่คิดอะไรที่เป็นประโยชน์แล้วไม่บอกอะไรที่เป็นประโยชน์กับคนอื่นเลย เช่น พระปัจเจกพุทธเจ้าสามารถค้นพบวิธีตรัสรู้บรรลุนิพพานได้ด้วยตนเอง โดยต้องไม่มีใครชี้ทางบอกนำ มิได้ทรงประกาศพระศาสนาเกิดสาวกพุทธบริษัทเหมือนอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และกนิพพานไปโดยไม่ได้ชี้บอกทางใครต่อ”

ความรู้ของปราชญ์นั้นต้องเป็นความรู้ที่มีอายุยาวนานพอสมควร เป็นความรู้ที่ปรากฏเป็นที่ยอมรับในช่วงหนึ่งที่ยาวนาน หากเป็นความจริงในช่วงสั้นๆ มิได้เป็นความรู้หลักหรือความรู้ที่เป็นแก่นสารจริงจั่ง หรือเป็นความรู้ที่ไม่ควรคิดตามที่พระพุทธรเจ้าได้บัญญัติไว้คือ อจินไตย 4 คือ ถ้าผู้ใดคิดก็เป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า มีส่วนแห่งความคับแค้นใจ เป็นความคิดที่แสดงให้เห็นว่า ถึงจะวิพากษ์วิจารณ์สักเท่าไรก็ไม่มีที่สิ้นสุดได้ และไม่ทำให้ผู้นั้นหายสงสัยได้ ประกอบด้วย 1) พุทธวิสัย คือ วิสัยของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย 2) ฌาณวิสัย คือ วิสัยของผู้ได้ฌาณ 3) กัมมวิบาก คือ กรรมและผลกรรม 4) โลกจินตาคือ คิดเรื่องว่าโลกเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ทั้งปวงที่กล่าวมานี้ไม่ควรเอามาคิด ไม่มีประโยชน์แก่เวลาในปัจจุบัน พระพุทธรเจ้าก็สอนไว้ว่าไม่ควรเอาเรื่องเหล่านี้มาคิด หากความรู้ความคิดต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องดังที่ยกมานี้ก็ไม่ถือว่าเป็นความรู้ที่มีประโยชน์

ข้อนำพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ ในวัฒนธรรมไทยนั้น ให้คุณค่าของความฉลาดมากกว่าความรู้ เพราะว่าคนไทยให้ความสำคัญกับรูปแบบ (Form) มากกว่าเนื้อหา (Content) ความฉลาดเป็นสิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นได้ จากการแสดงความคิดความฉับไวในการแก้ปัญหา ดังนั้น คนฉลาดจึงสร้างความประทับใจได้มากกว่า แต่ลักษณะที่มีความเป็นปราชญ์จะต้องสามารถแปลงความรู้ ออกมาให้เป็นระดับของปัญญา จะต้องมีความฉลาด (Intelligence) ครบทุกด้าน ไม่ใช่มีเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกัน สังคมไทยก็เรียกร้องว่านอกจากความฉลาดแล้วต้องมีคุณธรรมกำกับด้วย เพราะการมีความรู้ความฉลาดเพียงอย่างเดียวอาจนำไปสู่มิจฉาชีพ ซึ่งก็คือ การนำไหวพริบที่สูงกว่าคนอื่นนั้นกดขี่ข่มเหงผู้อื่นได้

เมื่อสังคมไทยนิยมความเป็นผู้รู้ ความมีปัญญา การนำความคิดเรื่องต้นแบบมาประยุกต์ใช้ในการโฆษณาในสังคมสมัยใหม่บางครั้งก็มีการดัดแปลงรูปแบบวิธีการนำเสนอให้สอดคล้องกับปัจจุบัน เช่น โฆษณาในปัจจุบันก็พยายามสร้างผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับความ

ฉลาด มีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งยกตัวอย่างว่า “ในโลกสมัยใหม่ ปัญญาไม่ต้องเรียนอย่างเดิวกก็ได้ อย่างโฆษณา Brand's เม็ดของหนูดี เมื่อเรากิน Brand's ปัญญาจะมา” คือแค่บริโภคนั้นก็จะมีปัญญา โดยที่ไม่ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ อาศัยเพียงการบริโภคผลิตภัณฑ์ ก็สามารถสร้างให้เกิดปัญญาได้

นอกเหนือไปจากนั้น แนวทางการทำการตลาดของตราสินค้าในปัจจุบัน ตราสินค้าทุกตราพยายามที่จะบอกกล่าวถึงปรัชญาของตราสินค้า (Brand Philosophy) โดยจะเน้นไปที่การบอกเล่าเรื่องราวของความคิดของตราสินค้า (Brand Think) เพราะในปัจจุบัน สินค้าในท้องตลาดนั้นมีคุณสมบัติ (Feature) และประโยชน์ในการใช้งาน (Functional Benefit) ที่ใกล้เคียงกัน การสร้างตราจึงต้องเสนอขายความคิดของตราสินค้าที่แตกต่างเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถแยกแยะออกจากกัน เช่น ตราสินค้า Lux ต้องการเสนอปรัชญาว่าสามารถสนุกไปกับความงาม (Play with Beauty) ตราสินค้า Dove ต้องการจุดประกายความคิดใหม่ให้ผู้หญิงได้ตระหนักถึงความสวยที่แท้จริงของตนเอง ด้วยการแคมเปญโฆษณาชื่อว่า Campaign for Real Beauty เพื่อที่จะบอกกล่าวผู้หญิงสาวว่า พวกเธอสามารถสวยตามแบบที่เป็นอยู่ ตราสินค้า The Body Shop มีปรัชญาเพื่อตอกย้ำความเป็นเครื่องสำอางจากส่วนผสมธรรมชาติ เป็น Nature's Way to Beautiful ตราสินค้า Oriental Princess มีปรัชญาคือ อารยธรรมความงามแห่งดินแดนตะวันออก ตราสินค้า Sunsiik ต้องการให้ความคิดว่าชีวิตนั้นไม่ต้องคอยใคร ความสวยไม่ต้องรอ ด้วยปรัชญาที่ว่า Life Can't Wait แนวของตราสินค้าในปัจจุบันนั้นจึงมาด้วยการบอกกล่าวถึงปรัชญาอะไรบางอย่าง ตราสินค้ามีความซับซ้อนมากขึ้น

ตราสินค้าที่เป็นปราชญ์จึงเป็นต้นแบบที่คอยให้คำแนะนำ เป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้กับผู้บริโภค เป็นตราสินค้าที่น่ายกย่อง ตราสินค้าที่เป็นปราชญ์จึงมักเป็นตัวแทนแห่งภูมิปัญญาจากคนรุ่นก่อน ภูมิความรู้ที่อัดแน่นอยู่ในตราสินค้านั้นจะเป็นสิ่งที่รับรองคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เพราะลักษณะที่สื่อออกมาถึงความชาญฉลาดของตราสินค้านั้นจะทำให้เกิดความเชื่อถือในตัวผลิตภัณฑ์ว่าต้องเป็นของดี ตราสินค้าแบบนี้จึงเป็นตราที่ต้องการความเชื่อถือ ดูเป็นตราที่มีความรู้ในเรื่องผลิตภัณฑ์ของตนอย่างลึกซึ้ง มีความเป็นผู้เชี่ยวชาญ สามารถสอนและให้ความรู้ผู้บริโภค อย่างเช่น รายการกบในกะลา แฟนพันธุ์แท้ เกมทศกัณฑ์ ถ้าคุณแน่นอย่าแพ้ ป.4 หรือ ตรา นิตยสารอย่าง Bioscope และ National Geographic คือ สามารถที่จะเป็นผู้รู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างเฉพาะและไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นปราชญ์ที่อยู่สูงส่ง เพียงแค่เป็นตราที่พยายามให้เห็นพลังของความรู้ การเป็นปราชญ์ก็เป็นวีรบุรุษรูปแบบหนึ่ง โดยสามารถสะท้อนปัญญา ความคิด หรือปรัชญาของตราสินค้าออกมาผ่านภาพลักษณ์ตราสินค้าที่สื่อสารออกมา

ผู้วิเศษ (Magician)

นิยามของผู้วิเศษคือ ผู้ที่มีลักษณะกึ่งนักปราชญ์ซึ่งเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ อาจมีการให้วิชาเพื่อให้ผู้อื่นสามารถปิดเป่าอุปสรรค มีความรู้พิเศษในสิ่งเหนือธรรมชาติคือเวทย์มนต์คาถา อาจมีทั้งด้านมืดและด้านสว่าง จึงมักเปี่ยมไปด้วยพลังแห่งการสร้างสรรค์ สามารถที่จะดลบันดาลเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งได้ตั้งใจคิด ในขณะที่เดียวกัน ผู้วิเศษก็มักเป็นคนที่อดทนอะไรไม่ได้มากนัก เป็นผู้ที่เชื่อในอำนาจนอกตน และนำอำนาจนอกตนนั้นมาสร้างให้คนเชื่อมั่น จึงเป็นผู้ที่ต้องการการยอมรับจากผู้อื่นอย่างสูง ในบางครั้ง ผู้วิเศษจะเป็นที่พึ่งของผู้ที่มีความทุกข์ทางใจ ซึ่งในสังคมไทยนั้นคนที่เป็นผู้มีอำนาจพิเศษยังเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถืออยู่มาก เช่น คนทรง หมอผี

ผู้วิเศษนั้นมีลักษณะเป็นกึ่งนักปราชญ์ กึ่งคนที่มีความรู้พิเศษต่างจากคนธรรมดา เพียงแต่ความรู้นั้นมีได้เกิดมาจากการสังสมประสบการณ์ หรือการครุ่นคิดพิจารณาหาคำตอบเป็นเวลานานเช่นเดียวกับนักปราชญ์ ความรู้ความสามารถของผู้วิเศษนั้นเกิดจากภพพามา (Magic) สามารถกระทำการที่ไม่สามารถบอกเหตุผลว่าทำได้อย่างไร และสามารถกระทำได้โดยไม่มีพื้นฐานของเหตุผลและความเป็นจริง มีอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดาโดยที่อำนาจนั้นจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน และแม้ว่าผู้วิเศษจะกระทำการบางอย่างโดยที่ไม่สามารถบอกได้ว่าทำได้อย่างไร แต่สิ่งที่บอกได้คือ จะบอกว่าเพราะเหตุใดถึงกระทำการสิ่งนั้นหรือสิ่งนี้ สิ่งที่กระทำเป็นการตบตา หรือสร้างความลวง และในสังคมไทยจะไม่ถือว่าสิ่งที่ผู้วิเศษกระทำเกิดผลในเชิงลบ ตราบใดที่สิ่งนั้นไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับผู้อื่น ตรงกันข้ามกลับจะได้รับความเคารพยกให้อยู่ในสถานะที่สูง

คำผู้วิเศษในความหมายของไทยนี้จะมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าคำว่า Magician ในภาษาอังกฤษ เพราะคำว่า Magician อาจทำให้นึกถึงว่าเป็นเพียงนักมายากลเท่านั้น โดยความเป็นผู้วิเศษในความหมายของไทยนั้นจะมีสถานะคล้ายกับนักปราชญ์ แต่มีวิธีการสังสมความรู้หรือมีความสามารถอะไรบางอย่างที่นอกเหนือไปจากความรู้ความคิด เช่น อาจเป็นความรู้ในวิชาบางอย่างที่สาบสูญ หรือวิชาที่ผู้อื่นไม่รู้ว่ามีอยู่จริงหรือไม่ ในความเป็นจริง วิชาที่มีความพิเศษเหล่านั้นอาจเคยมีอยู่จริงแต่ว่าในปัจจุบันอาจสูญสิ้นไปแล้วจึงไม่รู้กันอย่างแพร่หลาย ความแตกต่างระหว่างความรู้ของปราชญ์กับผู้วิเศษคือความเป็นนักปราชญ์นั้นจะเป็นการสังสมความคิดซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม ส่วนผู้วิเศษนั้นสังสมความรู้ในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมมากกว่า ผู้วิเศษจึงเป็นผู้ที่มีความรู้เช่นเดียวกับนักปราชญ์ แต่สามารถแสดงออกมามากมายทางกายภาพแบบเป็นรูปธรรมได้ด้วย เช่น การสำแดงอิทธิฤทธิ์ รูปแบบของผู้วิเศษจึงแสดงออกมาเป็นลักษณะเดียวกับนักปราชญ์ เช่น เป็นพระฤาษี หรือเป็นเทพ เช่น พระอินทร์ เพราะประเทศ

ไทยรับความเชื่อมาจากหลายแหล่ง โดยมากมาจากความเชื่อทางศาสนา เช่น ฮินดู พราหมณ์ และศาสนาพุทธ

มีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตรสาขาศาสตร์ทำหนังสือกล่าวอธิบายในเรื่องนี้ไว้ว่า “ผู้วิเศษเหล่านี้ทำอะไรบางอย่างซึ่งคนธรรมดาทำไม่ได้ เกิดจากการที่มนุษย์มีความฝันถึงอะไรบางอย่างที่ตนปรารถนา อยากได้ หรืออยากทำ โดยไม่ทราบวิธีว่าจะทำขึ้นมาได้อย่างไร แต่เมื่ออยากให้สิ่งนั้นเป็นความจริงก็ต้องใช้อำนาจที่เหนือกว่าสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะในช่วงเริ่มแรกของการรวมตัวของผู้คนตั้งขึ้นเป็นอาณาจักร ขณะที่ความรู้ทางธรรมชาติ หรือความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติยังไม่ได้รับการค้นคว้าหรือก่อตัวอย่างเป็นระบบมากนัก สิ่งที่เกิดขึ้นมากกว่าธรรมชาติจึงมักเกิดขึ้นเป็นความฝัน เมื่อรวมกับอำนาจด้านจินตนาการก็สร้างตัวตนขึ้นมาว่าถ้าทำสิ่งนั้นได้ควรที่จะเป็นอย่างไร แล้วผู้ใดที่จะเป็นผู้ที่ทำได้เนื่องจากศักยภาพของตัวเองนั้นทำไม่ได้ ก็ต้องสร้างตัวตนขึ้นมา ตัวแทนนั้นถ้าไม่ใช่บุคคลก็ต้องเป็น ‘สิ่งของ’ ดังนั้น ในสังคมไทยจึงได้พบว่ามีทั้งคำว่า ผู้วิเศษ และของวิเศษ

ซึ่งถ้าเปรียบกับทางสังคมตะวันตกแล้ว ผู้วิเศษส่วนใหญ่จะถูกนำเสนอในลักษณะที่ไม่ดี ส่วนใหญ่จะเป็นด้านลบเพราะมีอำนาจเหนือคนอื่น เช่น ในวรรณกรรมตะวันตกเรื่องพ่อมดแห่งอ็อกซ์ (Wizard of Oz) ก็มีแม่มดตะวันตกเป็นคนดี แม่มดเหนือเป็นคนเลว แม่มดที่อยู่ในสังคมของตะวันตกในยุคกลางจึงถูกกำจัด ต้องถูกสังหารโดยการแขวนคอ หรือเผาทั้งเป็น ในขณะที่ผู้วิเศษของไทยกลับเป็นผู้ที่ได้รับการนับถือบูชาเคารพยกย่อง

ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตรสาขาศาสตร์ทำหนังสือกล่าวยกตัวอย่างเกี่ยวกับของวิเศษไว้ว่า “เมื่อกกล่าวถึงของวิเศษตามธรรมชาติ ทั้งตะวันตกและตะวันออกสนใจมากเป็นพิเศษก็คือ น้ำพุแห่งความเยาว์วัย (Fountain of Youth)” เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติในตำนานที่เชื่อกันว่า ผู้ใดได้ดื่มน้ำจากแหล่งนี้จะมีชีวิตเป็นอมตะ ที่ชาวตะวันตกต่างพากันค้นหา ความคิดเรื่องน้ำอมตะนั้นค่อนข้างเป็นความคิดสากล ของไทยก็มีคติความเชื่อเรื่องน้ำทิพย์ หรือน้ำอมฤตซึ่งเป็นของเทวดาที่เกิดขึ้นมาในคราวพิชิตทวนกษัตริย์สมุทรมันที่ถืออยู่ในการอวตาร (Incarnation) ของพระวิษณุปางกูรมาวตาร หรือในนิทานจีนก็มีการกล่าวถึงยาอายุวัฒนะ ซึ่งเป็นตำนานไหว้พระจันทร์ของชาวจีนเกี่ยวกับเทพธิดาฉางเอ๋อ สาวงามผู้กินยาอายุวัฒนะ แล้วกลายเป็นเทพธิดาอมตะแห่งดวงจันทร์ ซึ่งในวัฒนธรรมไทยมองว่า เรื่องยาอายุวัฒนะนั้นเกี่ยวกับเทวดา ในขณะที่ทางตะวันตกมองว่า เป็นเรื่องของธรรมชาติและมืออยู่จริง

แต่ก็มีของวิเศษอีกพวกหนึ่ง เป็นของวิเศษที่ผู้วิเศษสร้างขึ้น หรือให้พลังบางอย่างแก่ของสิ่งนั้น ซึ่งเรียกของวิเศษที่มีพลังว่าเป็นมานา (Mana) ซึ่งเป็นศัพท์ในทางคติชน มานานั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนแต่เป็นสิ่งที่เข้าไปกระทำของบางอย่างกลายเป็นของวิเศษ เช่น

คาถาอาคมก็เป็นมานา ยกตัวอย่าง พระเกจิอาจารย์สร้างพระขึ้นมา ก็ยังไม่มีพลังอะไร จนกว่าที่จะปลุกเสก หรือใส่คาถาอาคม สิ่งที่ใช้เข้าไปนั้นก็คือ มานา ซึ่งทำให้พลังวิเศษไปรวมกับของบางอย่างจึงกลายเป็นของวิเศษ ดังนั้น ผู้วิเศษ ของวิเศษ และพลังวิเศษจึงมีความเกี่ยวข้องกัน

ในวรรณคดีไทย เมื่อคิดถึงผู้วิเศษส่วนใหญ่ คนไทยจะนึกถึงเทวดา เช่น พระอินทร์ เป็นผู้ช่วยของพระเอกและนางเอกในเวลาที่เกิดความยากลำบาก เป็นผู้ช่วยเหลือนด้านกรกระทำ แต่ไม่กวีจิตวิญญาณ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ท่านหนึ่งยกตัวอย่างวรรณคดีเรื่องสังข์ทองตอนตีกลี เมื่อสังข์ทองไม่ยอมถอดรูปเงาะป่า พระอินทร์ก็ต้องลงมาช่วย ดังบทร้อยกรองว่าไว้ดังนี้

มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวสหสนัยน์ไตรตรีงศา
ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา	กระด้างดั่งศิลาประหลาดใจ
จะมีเหตุมันแมนในแดนดิน	อมรินทร์เร่งคิดสงสัย
จึงสอดส่องทิพเนตรดูเหตุภัย	ก็แจ้งใจในนางรจนา
แม้มิไปช่วยจะม้วยมอด	ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาะป่า
จำจะยกพลพลเทวา	ลงไปล้อมพาราสามนต์ไว้

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2500)

และในทศชาติชาดกเรื่องพระเวสสันดรชาดก พระอินทร์ต้องจำแลงเป็นพราหมณ์มาทูลขอนางมัทรีก่อนที่จะมีใครมาขอพระเวสสันดร เพราะเกรงจะยกให้ผู้อื่น หรือในเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 องค์ปะดาระกาหลาซึ่งเป็นเทวดาบรรพบุรุษของราชวงศ์อัญญาเดหวา และเป็นตาของอิเหนาโกรธอิเหนาที่ไปแต่งงานกับจินตราแล้วทิ้งนางบุษบาซึ่งเป็นคู่ดูนาหงัน (คู่หมั้น) แต่พออิเหนาได้พบบุษบาในเวลาต่อมาก็กลับหลงรักนางแทน จนกระทั่งวางแผนลักพาตัวนางบุษบาไปในขณะที่นางกำลังจะเข้าพิธีวิวาห์กับระดูจรกา องค์ปะดาระกาหลาซึ่งอยู่บนสวรรค์เกิดนึกไม่พอพระทัยความโอหังของอิเหนา ต้องการจะทรมานให้อิเหนารู้สึกเสียใจ จึงทำให้เกิดพายุใหญ่ พัดเอารถทรงของบุษบาไปเป็นการลงโทษอิเหนา และอีกตัวอย่างหนึ่งคือ ปู่เจ้าสมิงพรายในลิลิตพระลอก็เป็นผู้วิเศษ ผู้วิเศษของไทยจึงมักเป็นเทวดา เป็นฤาษี

คนไทยนั้นเชื่อว่าเรื่องเหนือธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แล้วก็มีได้รู้สึกแปลกแยกกับเรื่องเหนือธรรมชาติ รวมถึงไม่ตั้งข้อสงสัยว่ามีจริงหรือไม่จริง วิถีชีวิตของคนไทยจึงอยู่กับเรื่องเหนือธรรมชาติด้วยกันโดยไม่มีความรู้สึกว่าต้องกำจัดออกไป นอกจากนั้น สังคมแต่ดั้งเดิมก็เป็นสังคมที่นับถือเรื่องเหนือธรรมชาติ สิ่งใดที่มีอำนาจมากกว่าจะยกย่องตั้งเป็นเทพ เช่น เทพารักษ์ ศาลหลักเมือง โดยนับถือสิ่งเหล่านี้ในฐานะสิ่งที่มีมงคล คนไทยนับถือเรื่องเหนือ

ธรรมชาติโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ คือธรรมชาติจะต้องประกอบไปด้วยสิ่งที่มองเห็น และมองไม่เห็น เช่น ต้นไม้ก็ต้องมีเทพารักษ์ ตั้งศาลหลักเมืองก็ต้องมีเทวดาคุ้มครอง แม้แต่ พระมหากษัตริย์ที่สวรรคตไปแล้วก็ยกย่องขึ้นให้เป็นเทพ

เมื่อรูปแบบของสังคมและสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นดำรงอยู่อย่างใกล้ชิดกันอย่างเอื้อเฟื้อ คนในสังคมไทยจึงไม่ถือสาอะไร เรื่องเหนือธรรมชาตินับเป็นเรื่องปกติ คนไทยสมัยอดีตสามารถ ได้รับความวิเศษมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตได้ โดยที่แยกออกว่าเรื่องใดเป็นเรื่องแต่ง เรื่องใดเป็นเรื่องจริง มิได้เอามาปนกันทั้งหมด ในสังคมไทยมีผู้ช่วยเหลือที่เป็นผู้วิเศษ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มากมาย ซึ่งในที่นี่ก็รวมถึงพวกมดต่อมอผี คนทรงเจ้า หมอลำผีฟ้า ซึ่งในปัจจุบันผู้ที่ทำหน้าที่ ติดต่อกับวิญญาณพวกนี้ก็ยังมีอยู่มากในสังคมไทย เวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วไม่รู้คำตอบ ก็จะไปหาคำตอบจากสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ไปถามคนทรง บนพระ บนแม่โพสพให้ผลผลิตข้าวดี ไร่ไหว้แม่คงคา ซึ่งผู้ที่ทำพิธีกรรมเหล่านี้ก็เรียกว่าเป็นหมอผี ซึ่งคำว่าหมอผีของไทยนั้นมีความที่แตกต่างจากหมอผีของชาติตะวันตกซึ่งเป็นคนละประเภทกับพวกแม่มดในยุคกลาง หมอผีในสังคมไทยจะเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษ เช่น คนภาคอีสานเวลาไม่สบายก็จะ ไปหาหมอลำผีฟ้า ในพิธีจะมีการเป่าแคน หมอลำผีฟ้าก็จะติดต่อกับแดน (เทวดา) เพื่อให้ช่วย ซึ่งในทางมานุษยวิทยาจะมองว่าการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้แสดงว่าคนในสังคมยังมีความทุกข์ เพราะถ้าไม่มีความทุกข์ก็จะไม่ประกอบพิธีกรรม หมอผีหรือผู้วิเศษของไทยจึงเป็นคนละ ลักษณะกับของตะวันตก

ที่กล่าวมาจะเห็นว่า สังคมไทยมีความผูกพันกับเรื่องเหนือธรรมชาติ และสิ่งที่สามารถ บันดาลสิ่งที่ไม่คิดว่าจะเป็นความจริงให้เป็นจริงได้ มีความเชื่อในสิ่งน่าเหลือเชื่อ และจินตนาการ ที่ต้องการหลุดพ้นจากข้อจำกัดใดๆ ที่จริงแล้วเรื่องมายาในลักษณะนี้พบในทุกสังคม เพียงแต่ว่า ในแต่ละสังคมนั้นจะมีความเข้มข้นไม่เท่ากัน ในขณะที่บางสังคมเรื่องความวิเศษ และสิ่งเหนือ ธรรมชาติอาจเป็นแค่การหลีกหนี (Escapism) ไปจากเรื่องปกติ แต่ในบางสังคมกลับถือว่าเป็น สิ่งปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ท่านหนึ่งอธิบายถึงความ แตกต่างในส่วนตรงนี้ว่า "สำหรับคนไทยนั้นธรรมชาตินั้นฝืนไม่ได้ ส่วนตะวันตกนั้น คิดกับ ธรรมชาติแบบต้องการจะควบคุม เข้าไปจัดการ ต้องมีการเตือนภัย" นั่นทำให้ในสังคมไทยเราับ เรื่องเหลือเชื่อได้ง่าย เพราะนอกจากจะไม่ฝืนธรรมชาติแล้ว เรื่องเหนือธรรมชาตินั้นยังถือว่าเป็น ส่วนหนึ่งของธรรมชาติด้วย

ตราสินค้ำที่มีภาพลักษณะแบบผู้วิเศษก็ได้นำเอาเรื่องราวความวิเศษ มาประยุกต์ปรับใช้ โดยลดทอนความมหัศจรรย์ลงไปบ้างให้อยู่ในระดับของสิ่งที่ยังมีความเชื่อถืออยู่ได้ ยกตัวอย่าง ความเชื่อในสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น เชื่อในพลังเหนือธรรมชาติ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน ด้านที่ 1 คือ เป็นพลังด้านบวก จะเกี่ยวกับเทพ ความมหัศจรรย์ ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับศาสนา

พุทธ ซึ่งก็จะเกี่ยวข้องกับอาหารทิพย์ น้ำทิพย์ การดลบันดาลให้เกิดสิ่งดี ๆ ภายหลังการบริโภคร เช่น ข้าวสารยี่ห้อข้าวทิพย์ น้ำปลาทิพรส

ด้านที่ 2 เป็นพลังด้านลบ คือด้านมืดพวกผี มีเรื่องราวเกี่ยวกับการปกปักรักษา คุ่มครอง เกี่ยวกับความคิดเรื่องกรรม ความแค้นลับ เช่น ยาผีบอก เป็นการนำเสนอแบบเอาสิ่งที่ ถูกเก็บเป็นความลับมาเผยแพร่ เอาความลับมาบอกต่อ เช่น ตราสินค้าที่ใช้การโฆษณาว่าเป็น สูตรลับ และด้านที่ 3 คือพลังธรรมชาติ ซึ่งลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ไทยเห็นตรงข้ามกับตะวันตก เพราะตะวันตกจะมีความคิดเรื่องการจัดการ การเข้าไปควบคุมธรรมชาติ ในขณะที่ความคิดด้าน ตะวันออกนั้นจะเป็นการรับพลังจากธรรมชาติ นับถือในพลังลึกลับ ตราสินค้าของลักษณะนี้จึงมีความผูกพันกับสัตว์ หรือพืช เช่น ไทยจะมีตราสินค้าพวก ช้าง ม้า นกแก้ว งู นกพิราบ กบ แมว ต้นสน หรือ น้ำเต้า เช่น สบู่หอมนกแก้ว แป้งเย็นตรางู ยาหม่องตราลิงถือลูกท้อ ถ่านไฟฉาย ตรากบ และยาอมตราตะขาบ ซึ่งสะท้อนธรรมชาติ และจะมีตราสินค้าที่สะท้อนสิ่งที่มีมนุษย์เป็นผู้กระทำขึ้นมาเอง (Man Made) น้อยกว่า

มีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า “ตราสินค้าแบบผู้วิเศษนี้เป็นตราสินค้าที่โชว์ Transformation มีความกายสิทธิ์ อะไรก็สามารถทำได้” ตราสินค้าที่เป็นผู้วิเศษจึงเป็นตัวแทนของพลังสร้างสรรค์ที่สามารถดลบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน ความมหัศจรรย์ภายหลังการบริโภครตราสินค้านี้ดังกล่าว เมื่อใช้ตราสินค้านั้นก็สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงรูปร่าง ภาพลักษณ์ให้กลายเป็นผู้ที่ดูดีขึ้นได้ดั่งเหมือนกับมีมนต์วิเศษช่วยดลบันดาล ดังนั้น ตราสินค้าในกลุ่มนี้จึงมักสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นผู้ที่สามารถทำให้ผู้บริโภคนั้นเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ปรารถนาได้ เช่น ตราสินค้าประเภทสถานความงามที่สามารถทำให้รูปร่างดีขึ้นทันตาเห็น เครื่องสำอางที่ทำให้ขาวขึ้นอย่างรวดเร็ว เครื่องออกกำลังกายที่ใช้เวลาแค่ไม่นานก็ทำให้ผู้บริโภครสามารถมีร่างกายที่สมส่วน แม้กระทั่งเครื่องครัวที่สามารถทำให้คุณแม่บ้านปรุงอาหารได้อย่างง่ายดายเหมือนกับเนรมิต ก็อยู่ในกลุ่มของตราสินค้าที่เป็นผู้วิเศษนี้ทั้งสิ้น

นักรบ (Warrior)

นิยามของนักรบคือ เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ จิตใจแข็งแกร่ง เข้มแข็ง มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง สามารถตัดสินใจด้วยความเด็ดขาด กล้าแสดงออก ไม่หวั่นเกรงกับอันตราย ชอบเสี่ยง ไม่ยอมตาย (Deathless) และมีความจงรักภักดี (Loyalty) เป็นคนที่ได้รับการฝึกมาอย่างดี เพื่อให้มีความเชี่ยวชาญในการสงคราม และมักถูกมองคุ่มากับลักษณะของต้นแบบวีรบุรุษ

นักรบนั้นในความหมายแบบไทยในสมัยดั้งเดิมจะไม่ค่อยใช้คำนี้ คำที่ใช้เป็นปกติและเข้าใจง่ายกว่าคือคำว่าทหาร คำว่านักรบจะเป็นคำที่มาประดิษฐ์ขึ้นในยุคหลัง ทั้งที่คำว่านักรบนั้นเป็นคำไทยแท้ ส่วนคำว่าทหารนั้นเป็นคำในภาษาอื่น แต่แม้ในศิลาจารึกก็ไม่มีคำว่านักรบ ในพงศาวดารก็ไม่ปรากฏคำว่านักรบเช่นกัน คำว่านักรบนี้เป็นการรวมคำที่มีอยู่แล้วสองคำคือ คำว่ารบที่เป็นกิริยาแปลว่าการต่อสู้ และคำว่านักซึ่งหมายถึงผู้ที่ทำอะไรเสมอๆ เช่น นักดนตรีก็คือคนที่เล่นดนตรีบ่อยๆ ส่วนนักรบจึงเป็นคนที่รบอยู่จนเป็นอาชีพและมีความชำนาญ ในแง่ของคำ นักรบนี้จึงเป็นคำที่หยิบยกมาใช้ในช่วงหลังเพื่อให้ตรงกับคำว่า Warrior เพราะคำว่า Warrior ก็หมายถึงผู้ที่อยู่ในสงคราม

ความเป็นนักรบมักจะคู่มากับวีรบุรุษ มีความสัมพันธ์กับลักษณะของทหาร และกองทัพเป็นที่ตั้ง บุคคลต้องมีคุณสมบัติบางประการจึงจะถูกนับเป็นนักรบ เช่น มีความกล้าหาญในการรบ แสดงความสามารถในสมรภูมิ และคุณสมบัติที่จะได้รับการยอมรับก็คือการต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเมือง หรือต่อสู้เพื่อประกาศความยิ่งใหญ่ของบ้านเมือง บุคลิกของนักรบต้องถูกฝึกมาให้มีความรู้ในเรื่องการรบ มีความชำนาญในอาวุธที่ตนใช้ มีชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในกิจการเช่นนี้ ลักษณะนักรบไทยนั้นต้องทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ในรูปแบบดั้งเดิมจะไม่มีลักษณะแบบนักรบเพื่อนักรบ หรือนักรบเพื่ออุดมการณ์มากเท่าไร คือนักรบแบบไทยจะต้องมีความชัดเจน ต้องต่อสู้เพื่อชาติศาสนา เสียสละพลีชีพเพื่อชาติ ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ป็นรูปแบบของทหาร ซึ่งมีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ด้านคติชนวิทยาท่านหนึ่งกล่าวอธิบายว่า

“พอพูดถึงนักรบมาปั๊บก็นึกถึงแรมโบ้ นักรบต้องถูกฝึกมาที่จะทำเรื่องของการรบ ต้องมีความชำนาญในอาวุธที่ตัวเองใช้ ดังนั้น ถ้าเป็นทหารสื่อสารเนี่ยเป็นนักรบใหม่ ถ้าคุณเป็นนายทหารพระธรรมนูญจะเป็นนักรบใหม่ ส่วนมากก็จะคิดว่าไม่ใช่จนกว่าคุณจะตายในหน้าที่ เขาก็จะบอกว่าคุณเป็นนักรบเพราะคุณได้เสียสละชีวิตเพื่องานที่คุณทำอยู่ เมื่อตายก็就会被เรียกรวมๆ กันว่าเป็นนักรบ ทั้งๆ ที่ไม่ได้รบอะไรเลย มีหน้าที่คอยส่งข่าว หรือทำหน้าที่ดูว่าทหารทำผิดวินัยอะไรไร้เปล่า ดังนั้น ก็ไม่ได้ใช้คำว่านักรบกับคนพวกนี้ จึงจะเห็นว่าคำว่านักรบนี้จะมีสถานะที่ถูกแยกออกมา”

ดังนั้น จึงต้องมีภาวะของสงครามจึงจะมีนักรบ หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่งนักรบจึงต้องมีภาวะของการอบรมมาเพื่อที่จะทำสงคราม หรือเป็นผู้ที่อยู่ในสงคราม แต่เดิมนั้นประเทศไทยมีคนจำนวนหนึ่งที่อยู่ในสถานะแบบนี้คือพร้อมที่จะป้องกันตัวเป็นผู้รบ แต่สภาพของความเป็จริงในยุคโบราณ ไพร่พลส่วนใหญ่ที่อยู่ในสนามรบนั้นคือการเกณฑ์มาเป็นพวกทหารทั้งหลาย ดังนั้นนักรบจึงหมายถึงคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ใช่คนที่อยู่ในสนามรบธรรมดา แต่ต้องเป็นผู้ที่ฝึกฝน มีความชำนาญและมีความรู้ในเรื่องการรบ เป็นเหมือนอาชีพหนึ่ง เพราะฉะนั้นในรูปแบบโบราณคำว่านักรบจึงไม่ได้หมายถึงคนทุกคนที่อยู่ในสนามรบ เป็นคนจำนวนหนึ่งซึ่ง

ฝึกฝนมาสำหรับการรบ ในขณะที่คนในสงครามยังมีอีกจำนวนมากที่เป็นเพียงแค่คนที่ถูกเกณฑ์ มาให้ถืออาวุธเท่านั้น สถานภาพของนักรบจะสูงกว่า ซึ่งหากให้เทียบเคียงอย่างชัดเจนนั้น ต้องนึกถึงชาโมไร เพราะชาโมไรนั้นเป็นคนพิเศษกลุ่มหนึ่งซึ่งถูกฝึกฝนมาและมีความชำนาญเป็นพิเศษ ดังนั้น จึงไม่ได้ใช้คำว่านักรบในความหมายเดิมของภาษาแต่เพียงอย่างเดียว แต่นำมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีความรู้ในการต่อสู้ และมีความชำนาญอย่างเป็นพิเศษ

คุณสมบัติของนักรบก็คือความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดีต่อบ้านเมือง ยึดถือในระเบียบกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด ในสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้น พระองค์ได้ทรงมีการกำหนดมาตรฐานของผู้ที่เป็นข้าราชการบริหารเอาไว้ อย่างชัดเจน ในลิลิตโองการแช่งน้ำ และพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา อันเป็นพิธีสาบานตนว่าจะไม่คิดคดทรยศ มาจากตามแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์แต่ก่อนก็ล้วนทรงเป็นนักรบ ดังนั้น จึงได้ยึดถือเอาการกระทำสัตย์ปฏิญาณตนด้วยวิธีดื่มน้ำชำระล้างอาวุธ เป็นพระราชพิธีที่มีความสำคัญมากมีการตราไว้ในกฎหมายเหียรบาลว่า ผู้ที่ขาดการถือน้ำพิพัฒน์สัตยานั้นมีโทษถึงประหารเหมือนเป็นกบฏ มีความในลิลิตโองการแช่งน้ำว่า

“ใครชื่อเจ้าเดิมนาง ใครชื่อรวงควายทอง ใครชื่อฟ้าสองอ่าวเว้งยิน ใครชื่อสินภคตรา
ใครชื่อใครรักเจ้ายศยง จงกลืนชนมาให้ย็นยั้ง เทพายศล่อมฟ้า อย่ารู้ว่าอันตราย ใจกล้าได้ตั้งเพชร
ขจายขจรอเนกบุญ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540)

การเป็นผู้จงรักภักดีจึงมีความสำคัญในการเป็นนักรบ ต้องมีความซื่อสัตย์ คุณสมบัตินี้ในสมัยสุโขทัย และอยุธยา มาจรถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งเป็นสมัยที่มีการศึกสงครามอยู่บ่อยครั้งจึงถือว่าเป็นลักษณะสำคัญ ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณคดีในสมัยนั้นส่วนมาก เช่น ในขุนช้างขุนแผน หรือในลิลิตยวนพ่าย ก็มีกล่าวถึงในเรื่องความซื่อสัตย์ไว้ว่า

ข้าให้ทีเบศผู้	ไตไต ก็ดี
ตายเพื่อภักดีโดย	ชื่อชว้อม
คือคนอยู่เป็นใน	อิธโลกย
บรโลกนางฟ้าล้อม	เลอคอินทร ๗
ทวยไตเจ้าเกือโรค	ภูลมี มั่งงนา
ครั้นถวิลภักดี	แต่เจ้า
ชื่อยืนอยู่แสนปี	เป็นคู่ตายนา
ตายก็ดีได้เข้า	ช่วงนำนรگانต์

(ลิลิตยวนพ่าย, 2509)

คุณสมบัติอีกประการหนึ่งของนักรบคือการเป็นนักรัก นักรบของไทยเมื่อพิจารณาแต่คนเด่นๆ จะต้องมีลักษณะเป็นนักรักอย่างชัดเจน ถือว่าสองคุณสมบัตินี้ต้องควบคู่กัน นักรบที่ไม่เป็นนักรักนั้นมีอยู่เพียงคนเดียวคือ พระราม ซึ่งในเรื่องรามเกียรติ์นั้นจะถูกโครงเรื่องบังคับไว้ พระรามต้องเป็นอวตารของเทพ ไม่มีความเป็นนักรัก แต่ไปเน้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้องคือพระรามกับหนุมาน ซึ่งสะท้อนว่าผู้ประพันธ์ต้องเป็นข้าราชการ เพราะมีการพรรณารื่องของความจงรักภักดีที่ชัดเจน เมื่อখনบของวรรณคดีนักรบต้องมีบทที่เป็นนักรัก จึงเลี้ยงที่จะไปใช้ลักษณะนักรักในหนุมานแทน เพราะพระรามต้องถูกกำหนดบทบาทให้รักนางสีดาได้คนเดียวเนื่องจากเป็นองค์อวตารของพระนารายณ์ นักรบที่เป็นนักรักจึงมีปรากฏอยู่ในลักษณะของหนุมาน เหมือนกับขุนแผน อิเหนา หรือทศกัณฐ์ ดังเช่นในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ จะเด็ดเคยกล่าวกับตะละแม่กุสุมาว่า "รักสตรีข้าพเจ้ารักได้หลายนาง แต่เมืองมาตุภูมินั้นจะรักไว้แต่เมืองเดียว" (ยาขอบ, 2520) ข้อความนี้จึงแสดงคุณสมบัติของนักรบทั้งความจงรักภักดี และความเป็นนักรักควบคู่กันไปด้วย เนื่องด้วยเพราะบทรึกของนักรบเป็นบทที่สร้างสีสันให้กับบทประพันธ์ ถ้าตัวนักรบไม่มีความเป็นนักรักก็จะเป็นวรรณคดีประเภทเฉลิมพระเกียรติแบบลิลิตตะเลงพ่าย แต่เนื่องจากวรรณคดีไทยทั้งหมดเป็นวรรณคดียุคโรแมนติก (Romantic) เมื่อเทียบกับทางยุโรปแล้วไทยไม่มีวรรณคดีคลาสสิก (Classic) ตัวละครของไทยจึงเป็นพวกที่ใช้อารมณ์ไม่ใช่เหตุผล ไทยจึงขาดตัวละครแบบนักรบที่เป็นแบบคลาสสิก และวรรณคดีส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เป็นเรื่องแบบเฉลิมพระเกียรติ แต่เป็นเรื่องที่แต่งเพื่อความบันเทิง

วรรณคดีไทยมักไม่ปรากฏเรื่องรบมากนัก บทประพันธ์เรื่องการรบของไทยจึงเป็นวรรณกรรมที่แปลมาจากชาติอื่น เช่น สามก๊ก ถูกแปลมาเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการของแผ่นดิน เพราะเป็นเรื่องของวิธีการวางกำลังในการรบ ใช้เป็นตำราพิชัยสงคราม การจัดทำพิภพอามาจากสามก๊กที่แปลในสมัยรัชกาลที่ 1 เพราะตั้งแต่สมัยอยุธยา นับแต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นต้นมาลักษณะการรบของไทยจะเป็นแบบตั้งรับ สมัยธนบุรีนั้นจะเป็นสมัยที่ไทยมีการตรากดรัาศึกหนัก มาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นตั้งแต่รัชสมัยของรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 ซึ่งประเทศไทยมีสงครามกับ ประเทศกัมพูชา ประเทศพม่า และประเทศลาวตลอดเวลา ประเทศไทยไปทำสงครามรบได้เมืองหลวงพระบางและญวน การจัดทำพิภพอายุทธวิธีจึงเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งกษัตริย์ไทยจะเป็นนักรบ เช่น ในสงคราม 9 ทักษิ์เป็นการใช้ยุทธวิธีแบบใหม่ โดยประเทศไทยไม่ตั้งรับอยู่ที่พระนครเท่านั้น แต่จัดทำพิภพอายุทธวิธีแบบใหม่ที่เมืองกาญจนบุรีเพื่อป้องกันไม่ให้ข้าศึกเข้าประชิดถึงเมืองหลวง

จากหลักฐานทั้งในพงศาวดาร ในวรรณคดี และเรื่องเล่าต่างๆ ก็แสดงให้เห็นว่า ในอดีตคนไทยนั้นไม่นิยมความเป็นนักรบ เรื่องราวที่บันทึกไว้จึงมักจะเป็นแบบเรื่องของวีรบุรุษที่รบเก่งแต่รักสงบ ตัวละครนักรบอย่างหนุมานก็จะเก่งเรื่องของการรบแต่ก็ไม่ได้เป็นตัวเอก คุณค่าของการเป็นนักรบนั้นสังคมไทยไม่ยกย่องเชิดชูมากเท่าที่ควร เพราะไม่เน้นการบรรยายถึงความ

สมบุกสมบันความลำบากยากแค้นของตัวเอกในวรรณคดี ตัวละครเอกของไทยจึงเน้นไปที่การมีบุญญาธิการ ต้องสวยงาม ต้องมีความวิเศษ และอ่อนหวานนุ่มนวล พระเอกของไทยจึงไม่เน้นที่การต่อสู้อย่างมีความยากลำบาก แมตทุกซี้ได้ยากก็ต้องมีบุญ มีคนมาช่วยเหลือ จึงจะเห็นว่าพระอภัยมณีนั้นไม่รบ ใช้การเป่าปี่ ใช้สุนทรียในการเอาชนะ ในสังคมไทยจึงไม่มีการต่อสู้เพื่อความยากลำบาก ไม่เน้นการต่อสู้เพื่อที่จะยืนหยัดให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ เพราะสังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่อดกลั้นมาก (Tolerance) ภาพต้นแบบลักษณะนี้จึงไม่ชัดเจนมาตั้งแต่ในอดีต จวบมาจนในยุคปัจจุบันเมื่อต้องการความเป็นนักรบจึงต้องสร้างขึ้นใหม่ เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและเอาลักษณะของนักรบคลาสสิกแบบตะวันตกมาเป็นแบบอย่าง

สาเหตุที่คนไทยนั้นไม่ได้ให้คุณค่าสูงกับความเป็นนักรบ สืบเนื่องจากสังคมไทยนั้นไม่ได้เป็นสังคมที่ทำศึกโดยพื้นฐาน คนไทยรบเพื่อรักษาเกียรติภูมิของชาติแต่ไม่ทำการรบเพื่อล่าขยายอาณาเขตเอามาครอบครอง ลักษณะของความเป็นนักรบนั้นจึงถูกเอาไปผนวกรวมกับลักษณะอื่น เช่น ความเป็นวีรบุรุษ หรือความเป็นนักรัก จึงเห็นว่าแม้ตัวละครในตำนานวรรณคดี หรือแม้เรื่องเล่าพื้นบ้าน ถึงตัวเอกจะเป็นทหาร หรือเป็นผู้ที่เก่งกล้าในการรบ แต่ก็จะไม่บรรยายว่าเก่งกล้า หรือสู้รบมีกลยุทธ์อย่างไร แต่จะอธิบายถึงความมีคุณธรรม ความเป็นผู้นำ และความเป็นคนเจ้าชู้ของพระเอกมากกว่าวีรกรรมความกล้าหาญ

ในปัจจุบัน คำว่านักรบถูกดัดแปลงนำมาใช้ในความหมายของคนที่มีมุ่งมั่นในการต่อสู้ นักรบจึงอาจไม่จำเป็นต้องต่อสู้ในสงครามเท่านั้น ต้นแบบนักรบจึงอาจถูกเปลี่ยนความหมายเป็นพวกนักอนุรักษ์อย่างกลุ่ม Greenpeace ที่ต่อสู้กับสิ่งที่มาคุกคามกับสิ่งแวดล้อม คือจะเห็นว่าการเป็นนักรบจะต้องมีข้อผูกมัดบางประการและก็มีมุ่งมั่นในการที่จะต่อสู้เพื่อสิ่งนั้นจะต้องมีอุดมการณ์ในการที่จะต่อสู้เพื่อสิ่งบางอย่าง เมื่อมีวิสัยทัศน์จากอุดมการณ์นั้นก็จะต้องต่อสู้ให้ถึงที่สุด จึงสะท้อนออกมาเป็น 2 ด้าน ด้านหนึ่งเป็นเรื่องของความเก่งกาจในการต่อสู้ แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นคนรักความสงบ

ภาพต้นแบบของนักรบพบว่า ถูกนำมาใช้ในการโฆษณาเครื่องตีพิมพ์กำลังมากมาย เช่น เครื่องตีพิมพ์ M150 ที่ใช้คำขวัญว่า ไม่มีลิมิตชีวิตเกินร้อย และตราสินค้าการวาดแบบที่นำเสนอจะออกมาเป็นคนที่สู้ชีวิต ต้องต่อสู้ในชีวิตประจำวันคือในปัจจุบันการทำสงครามในสนามรบนั้นน้อย จึงย้ายสมรรถภาพการต่อสู้จากในสนามรบมาอยู่ในการทำงานในชีวิตปัจจุบัน โดยการต่อสู้นั้นไม่มุ่งหวังอธิบายถึงชัยชนะในตอนสุดท้าย คือแพ้ชนะไม่สำคัญ แต่เน้นการต่อสู้อย่างเข้มแข็งอดทนมากกว่า ดังนั้น ตราสินค้าประเภทนี้หากเป็นสินค้าที่เป็นจำพวกเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ ก็ต้องแสดงถึงความแข็งแกร่งทนทานจากการทดสอบต่างๆ เพื่อให้ผู้บริโภคเชื่อถือเพื่อสื่อถึงคุณสมบัติ เช่น โฆษณากระเบื้องปูพื้น กระเบื้องมุงหลังคา เครื่องใช้ไฟฟ้า ไปจนถึงรถกระบะที่เน้นการใช้งานที่สมบุกสมบัน รูปแบบของตราสินค้าจึงเป็นรูปแบบของผู้พิชิต ตรา

สินค้าแบบนี้ การแสดงถึงคุณสมบัติการใช้งาน และประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญ การทดสอบสินค้าเพื่อให้เห็นถึงประสิทธิภาพ เช่น ผงซักฟอกที่ซักเพียงครั้งเดียวสามารถขจัดคราบได้อย่างหมดจดก็จัดเป็นตราสินค้าประเภทนี้

แต่ในบางครั้งคุณลักษณะทางกายภาพ หรือคุณสมบัติด้านประโยชน์ใช้สอยก็ไม่ใช่รูปแบบเดียวที่แสดงถึงความเป็นนักรบเสมอไป บางครั้งตราสินค้าก็อาจไม่กล่าวถึงคุณสมบัติด้านประสิทธิภาพ หรือความทนทานที่มากมายเหนือตราสินค้าอื่น แต่กลับสร้างสัญลักษณ์บางประการที่ทำให้ผู้ใช้เกิดความเชื่อมโยงกับลักษณะของนักสู้ในเชิงสัญลักษณ์ก็ได้ เช่น การนำเสนอความเป็นลูกผู้ชายที่มีคุณธรรมและรักความถูกต้อง ซึ่งเป็นคุณลักษณะของนักรบไทย มักอยู่ในตราสินค้าประเภทเครื่องตี้มชูกำลัง เช่น คาราบาวแดง หรือตราสินค้าประเภทเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ เช่น เบียร์ และเหล้า

จอมเจ้าเล่ห์ (Trickster) และตัวตลก (Jester)

นิยามของจอมเจ้าเล่ห์คือ เป็นคนที่สามารถคิดนอกกรอบของสังคมที่เป็นอยู่ เป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีปฏิภาณไหวพริบที่สูงกว่าคนทั่วไป แต่การแสดงออกจะไม่แสดงออกมาให้เห็นตรงๆ ว่ามีความฉลาด คือมักแสดงออกในทางเดียวกับตัวตลกคือแกล้งเป็นคนโง่ หรือผู้ที่นำเสนอสาระของเรื่อง แต่แท้ที่จริงแล้วแอบแฝงความฉลาดอย่างลึกซึ้ง ในบางครั้งอาจเป็นตัวก่อความสงบแต่ก็จะเป็นผู้ที่สามารถสร้างความบันเทิงได้อย่างดีด้วย ผู้ที่เป็นจอมเจ้าเล่ห์จึงมักใส่หน้ากาก กระทำการแบบกลยุทธ์และเล่ห์เหลี่ยมแฝงอยู่ เพื่อต้องการบรรลุถึงผลประโยชน์ที่ต้องการ

ในขณะที่นิยามของตัวตลกคือ เป็นผู้ที่มีลักษณะแปลกแยกแตกต่างออกมาจากคนอื่น มีความสนุกสนานเฮฮา ร่าเริง สามารถสร้างมุมมองใหม่ๆ ด้วยการมองโลกด้วยสายตาที่แตกต่างจากคนทั่วไป การแสดงออกของผู้ที่เป็นตัวตลกจึงมักแปลกประหลาด บางครั้งจึงเป็นการแสดงออกคล้ายกับคนโง่แต่ในการแสดงออกที่ดูเหมือนว่าโง่นั้นจะแฝงไปด้วยความเฉลียวฉลาด หรืออาจให้ข้อคิดที่เป็นปรัชญากับตัวละครเอกในเรื่องผ่านคำพูดที่ฟังแล้วขบขัน หรือดูเหมือนไร้สาระได้ การแสดงออกของต้นแบบทั้งสองลักษณะนี้จึงแสดงออกทั้งทางกายกรรม คือการแต่งกายที่แปลก บุคลิกท่าทางที่ชวนขบขัน วิกรรม คือพูดจาเหมือนคนไม่อยู่กับร่องกับรอย และ มโนกรรม คือมีความคิดที่หลุดออกไปจากกรอบความคิดของคนธรรมดา

ดังนั้น หากพิจารณาแล้วภาพต้นแบบทั้งสองลักษณะนี้ คือ จอมเจ้าเล่ห์ และตัวตลกนั้น จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน คือมักจะเป็นต้นแบบที่แสดงออกในลักษณะเหมือนคนกึ่งบ้า มีการแสดงเกินจริง หรือดูมีลักษณะแปลกแยกกว่าลักษณะอื่นๆ มีความฉลาด แสนกล ช่างวางแผนการ ซึ่ง

ในบางครั้ง การกระทำนั้นก็ทำไปเพื่อเอาเปรียบคนอื่น ลักษณะต้นแบบทั้งสองนี้ถ้าปรากฏอยู่ในวรรณกรรมตะวันตกจะอยู่ในวรรณกรรม หรือบทละครประเภทสุขนาฏกรรม แต่ในขนบของวรรณคดีแบบไทยนั้นไม่มีการแบ่งแยกระหว่างสุขนาฏกรรม (Comedy) กับโศกนาฏกรรม (Tragedy) อย่างชัดเจน แต่ตัวละครตลก หรือบทตลกของไทยนั้นจะไปแทรกอยู่ในวรรณกรรมวรรณคดี และนิทานพื้นบ้านเรื่องต่างๆ ไม่เป็นลักษณะที่แยกโดดเดี่ยวอย่างแท้จริงตามขนบของวรรณกรรมตะวันตก และหากพิจารณาถึงลักษณะต้นแบบทั้งสองนี้แล้ว พบว่ามีความแตกต่างกันอยู่บ้างพอสมควร ในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึงทำการสอบถามผู้ให้ข้อมูลไปพร้อมกันโดยให้เปรียบเทียบลักษณะทั้งสองแบบนี้ไปพร้อมกัน

ทั้งลักษณะแบบจอมเจ้าเล่ห์และแบบตัวตลกในสังคมไทยจะแทรกอยู่ในวรรณกรรมทุกประเภท แต่ที่เด่นมากกว่าแบบอื่นคือ วรรณกรรมพจนานิทานพื้นบ้าน เป็นเรื่องเล่าประเภทนิทานของชาวบ้านมีตัวละครเป็นคนธรรมดา ไม่เป็นเจ้าชาย หรือลูกกษัตริย์เพราะวรรณคดีไทยส่วนใหญ่จะไม่ตลก เรื่องตลกของไทยนั้นมักจะเป็นเรื่องชาวบ้าน และเกี่ยวข้องกับสองลักษณะใหญ่ๆ คือ การเบี่ยงเบนไปจากสิ่งที่เป็นมาตรฐาน (Deviation from Norm) เช่น เรื่องแบบคนตาบอดกับคนหูหนวกคุยกัน หรือคนที่โง่มาๆ หรือคนที่ฉลาดมาๆ สนทนากัน ซึ่งไม่เป็นไปตามมาตรฐานทั้งคู่ หรือเรื่องตลกผิดศีลธรรมแบบเรื่องดาเถรยายซี เพราะในสังคมไทยเป็นสังคมที่ห้ามพูดเรื่องเพศ และอีกแบบหนึ่งคือ การเบี่ยงเบนไปจากสิ่งที่เราคาดหวัง (Deviation from Expectation) เช่น คนเดินมาเหยียบเปลือกกล้วยสะดุดล้มหัวทิ่มดิน เป็นต้น

ลักษณะจอมเจ้าเล่ห์และตัวตลกนี้จะเป็นภาพต้นแบบที่อยู่ในวรรณกรรมแบบมุขปาฐะสองคนนี้มักจะทำอะไรมากกว่าปกติ โดยตัวตลกจะมีลักษณะที่ค่อนข้างเป็นตัวละครแบบฉบับ (Type Character) คือเป็นลักษณะที่ค่อนข้างจะมีกรอบที่ชัดเจน ถ้าจะเปรียบกับในตัวละครของตะวันตกอย่างตัวละครของ Shakespeare ในวรรณกรรมของอังกฤษ ตัวตลกจะมีลักษณะคล้ายคนที่กึ่งบ้า แต่ขณะเดียวกันก็จะเป็นคนที่กล่าวคำที่มีความหมายซ่อนเร้น บางครั้งสิ่งที่พูดออกมามักจะเป็นสิ่งที่ทำให้คนดูหรือตัวละครอื่นเกิดปัญญา (Wisdom) เนื่องจากบางครั้งตัววีรบุรุษจะมีข้อบกพร่องแต่ตัวตลกนี้จะเป็นคนที่เห็นสังขาร ซึ่งตัวตลกนี้จะเป็นคนที่มีวิธีการคิดหรือการมองสถานการณ์ที่แตกต่างไปจากคนธรรมดา ลักษณะต้นแบบนี้ในวรรณกรรมของตะวันตกจึงมีความกำกวม เนื่องจากสิ่งที่ตัวตลกพูดนั้นมักเป็นข้อคิดที่แฝงการวิพากษ์วิจารณ์ ถ้าเปรียบกับในสมัยกรีก ภาพต้นแบบนี้ก็คือ คอรัส (Chorus) ตัวละครนี้จะเป็นคนที่มีสติปัญญามีความฉลาดมากกว่าคนปกติ ตัวตลกในละครของ Shakespeare จะแสดงออกว่าเป็นคนโง่ พฤติกรรมจะดูออกว่าโง่ แต่คนดูทั้งหมดจะรู้ว่าไม่โง่และจะเป็นผู้ที่แสดงปัญญาออกมา

พอมายเทียบกับลักษณะต้นแบบตัวตลกของไทย จะมีลักษณะอีกแบบหนึ่งแตกต่างจากแบบตะวันตกอยู่บ้าง ต้นแบบตัวตลกของไทยมักจะเป็นลักษณะแบบโง่เขลาเบาปัญญา นำเอา

ความผิดปกติของคนมาทำเป็นตลก วรรณกรรมที่เป็นวรรณกรรมตลกที่แพร่หลายของไทยนั้น มีน้อยเนื่องจากในสังคมไทยนั้นเรารู้ว่าเรื่องตลกเป็นเรื่องพื้นบ้าน (Folk) ไม่ได้เป็นเรื่องของ วัฒนธรรมชั้นสูงที่ควรเชิดชู ตัวละครที่เป็นตัวตลกของไทยจึงมักที่จะเป็นตัวรอง เช่น ตัวที่ทำหน้าที่ตามพระตามนางในเรื่องแบบวรรณคดี หรือในปัจจุบันก็เป็นตัวละครพวกนางคนใช้ นางพี่เลี้ยง เป็นคนใกล้ชิด ซึ่งแม้เป็นตัวละครไม่สำคัญนักแต่ก็เป็นตัวละครที่สร้างสีสัน และคนไทยก็เห็นคุณค่าของตัวละครประเภทนี้ค่อนข้างมาก

ลักษณะแบบจอมเจ้าเล่ห์ก็เป็นตัวละครที่มีลักษณะการแสดงออกที่ตลกเช่นกัน แต่มักจะเป็นตัวผู้ร้ายหรือตัวรอง เป็นลักษณะแบบที่คนไทยนั้นนิยมชมชอบ เพราะลักษณะแบบเจ้าเล่ห์นั้นจะฉลาด วางแผนเก่ง ใช้อำนาจ มีอุบาย ยกตัวอย่างเช่น ขุนช้างก็เป็นคนเจ้าเล่ห์กึ่งตลกเช่นกัน ในบทเสภาขุนช้างขุนแผนฉบับหอพระสมุดเขียนไว้ให้ขุนช้างเป็นคนเจ้าเล่ห์เพทุบาย โดยกวีนั้นได้พรรณาดอนที่ขุนช้างพยายามลงพลายงามจะไปฆ่าเอาไว้ว่า

ฝ่ายขุนช้างคางคร่ำอ้ายเจ้าเล่ห์
เสียงวันทองร้องไห้จุดไฟมา
ทำไกลไถ่ถามเป็นความหยอก
พลางรับขวัญวันทองร้องละคร
(ขุนช้างขุนแผน, 2506)

เมาโมเมี่ยมกริมอยู่ริมฝา
ส่องดูหน้านึ่งเคียงบนเตียงนอน
หรือหนามยอกเจ็บป่วยจะช่วยถอน
เจ้าทุกข์ร้อนรำคาญประการใด ๕

คือกวีได้พรรณาว่าขุนช้างเป็นคนเจ้าเล่ห์ ผ่างด้วยความตลกเพราะแม้แต่ตอนที่วันทองร้องไห้เพราะเศร้า เวลาปลอบขุนช้างก็ร้องเพลงละครให้ฟังซึ่งถ้าเป็นพระเอกคงไม่ทำกริยาตลกแบบนี้ แล้วด้วยความที่ขุนช้างนั้นเป็นคนตลก และกวีนั้นมักจินตนาการให้ตัวตลกอย่างขุนช้างมีลักษณะตรงข้ามกับตัวเอกคือ ขุนแผนซึ่งรูปงาม ขุนช้างจึงเป็นผู้ชายที่รูปชั่วตัวดำ เวลาแต่งเนื้อแต่งตัวก็ต้องดูตลกน่าขบขันดังบทร้อยกรองที่พรรณาว่า

จับหัวขุนช้างขอดตลอดขวัญ
น้ำมันปั้นปีกจำเปาะกลม
จับรวมมันเข้าจะเกล้าจุก
หวีไว้ไปปลิวเป็นปีกงอน
เอาไม้ม้วนสำลีเข้าหวีไหยง
เอาดินหม้อล่อทาเป็นปลาชิว
ที่ต้นขาเขียนปลาเทโพสุด
ถีบตกเตียงคว่ำดำมอขอ
(ขุนช้างขุนแผน, 2506)

หยิกควันหยอกหยอยเหมียวหยอยชม
ดูเป็นร่มระย้าพระยามอญ
อ้ายซี้คูกกลางโล่งออกล่อนจ้อน
เอาแหนบถอนไรจุกเข้าสองนิ้ว
อ้ายตายโหงโล่งเปล่าอ้ายหาหิว
เขียนกริวขึ้นซี้ที่ต้นคอ
เขียนเขียนแล้วก็หยุดยีนหัวร่อ
เอาหม้อผูกคอเข้าสองใบ ๕

จากร้อยกรอง คือ ขุนช้างนั้นเป็นคนหัวล้านมีผมน้อยแม้แต่เหาถ้ามาอยู่บนศรีษะขุนช้างก็ต้องอดอยากหิวโหย ผมที่พอมืออยู่ก็เป็นผมหยิกขดเหมือนกันหอยขม ต้องเอาดินหม้อมาทาหัวให้ดำจะได้มีผมเหมือนคนอื่น จะเห็นว่า ลักษณะของตัวละครในวรรณคดีไทยที่จะเป็นตัวละครโดยตรงนั้นไม่ค่อยพบ ไม่มีตัวละครที่เป็นตลกโดยสมบูรณ์แบบ ถึงจะมีตัวขุนช้างที่ตลก แต่ก็ไม่ได้เป็นตลกเต็มตัว คือจะมีบางบทบาทเท่านั้นที่ตลก มีบุคลิกบางอย่างที่ทำให้ขบขัน สมเพชเวทนา เพราะตัวละครนั้นไม่อยู่ในมาตรฐานที่เท่ากับคนสามัญ มักมีลักษณะต่ำกว่าแม้จะมีความฉลาดก็ตาม ในรูปแบบของไทยตัวละครจะต้องดำรงสถานภาพเป็นเช่นนั้น หรือทำวสามลในสังข์ทองก็มีความตลกแต่ก็ไม่นับว่าเป็นตัวละครเช่นกัน

ด้วยความที่บทตลกนั้น กวีไทยไม่เห็นความสำคัญมากจึงนำบทตลกนั้นไปแทรกไว้ในตัวละครประกอบอื่นๆ ไม่จำเป็นต้องมีตัวใดตัวหนึ่งที่เป็นตัวละครอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวละครที่เป็นพระเอกนั้นจะตลกไม่ได้เลย ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ท่านหนึ่ง ยกตัวอย่างในเรื่องนี้ว่า “ในเรื่องสังข์ทอง จะเห็นว่าความตลกนั้นไปแทรกอยู่ที่ทำวสามลกับหกเขย ตัวพระสังข์จะไม่ตลกเลย จะมีตลกบางครั้งก็เพียงในเวลาที่สูงมรูปเป็นเจ้าเงาะเท่านั้น จึงสามารถยั่วเย้าแก้งคนอื่นได้ หากถอดรูปเป็นพระสังข์แล้วก็จะตั่งนั่งเป็นเทพบุตรอยู่”

ในเรื่องอิเหนาบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 จะมีตัวละครชื่อประสันดา ซึ่งก็เป็นตัวตามพระ คือ เป็นพี่เลี้ยงคอยดูแลอิเหนา เป็นตัวละครและทำให้คนหัวร่อ ประสันดานั้นมีนิสัยตลก คะนอง ปากกล้า เจ้าอารมณ์ ชอบพูดเย้าเย้ยเสียดสีผู้อื่น อยู่เสมอ และยังเจ้าเล่ห์อีกด้วย โดยมีบทพรรณนาไว้ว่า

บัดนั้น	ประสันดาแสนกลคนขยัน
ทำตกใจทูลองค์พระทรงธรรม	ข้าสำคัญมันคงอยู่ดั่งนี้
ด้วยช้างบาทย่างที่สะเทิน	เดินเกินตำบนาพันที่
เขาวาดงหน้าก็ยังมี	ถึงจะชี้เชิญให้ทัศนาศ
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ข)	

ตัวละครจึงมักที่จะเป็นตัวรอง ในวรรณคดีไทยไม่นิยมให้ตัวเอกนั้นตลก การทำให้พระเอกตลกเป็นการลดเกรดของพระเอกลงไป อย่างขุนแผนถ้าตลกก็จะเป็นขุนแผน ก็ต้องให้ขุนช้างตลก อิเหนาไม่ตลกไม่ได้ก็ต้องมีประสันดาพี่เลี้ยงของอิเหนาเป็นตัวละคร ไกรทองเป็นพระเอกนักสู้มีบทตลกไม่ได้ ตัวเอกในวรรณคดีไทยไม่มีบทตลก ต้องไปแสดงความตลกขบขันที่ตัวละครแวดล้อม และหากเป็นเรื่องตลกในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย เช่น พลนิกรกิมหงวน หรือสามเกลอ จะมีตัวละครเด่นอยู่สามคน คือ พล นิกร และกิมหงวน ในเรื่องนั้นพลจะเป็นผู้ชายที่

หล่อมมาก ในตอนต้นจะหล่อมเหมือนกับเป็นเทพบุตร ส่วนความตลกก็จะไปตลกอยู่ที่ตัวละคร อย่างนิกรกับกิมหงวน ซึ่งเป็นตัวรอง ซึ่งก็เข้ากรอบทางขนบของวรรณคดีไทยที่กล่าวมา

เรื่องตลกที่โดดเด่นมาก และค่อนข้างที่จะแปลกกว่าเรื่องอื่นคือมีตัวเอกเป็นคนตลกเจ้าเล่ห์ คือ ศรีธนญชัย ซึ่งเป็นนิทานชาวบ้าน ตัวเอกคือศรีธนญชัยนั้นมีลักษณะฉลาดแกมโกง มีนิสัยเป็นจอมวางแผน มีเล่ห์กระเท่ห์ล่อลวง ต้มตุ๋น กระทำการอย่างมีชั้นเชิง แต่ว่าเจ้าเล่ห์ของศรีธนญชัยไม่ใช่เจ้าเล่ห์แบบผู้ร้าย เช่น ในเรื่องศรีธนญชัยมีตอนหนึ่ง มีราชทูตต่างเมืองมาทำวาทกรรมเพื่อชิงเมือง ศรีธนญชัยก็ใช้อุบายเล่ห์กลเพื่อเอาชนะไปจนไม่ต้องเสียเมืองได้ จึงเป็นลักษณะของการใช้ความเจ้าเล่ห์ในการแก้ปัญหาเอาตัวรอด มุขตลกทำนองนี้สะท้อนให้เห็นลักษณะบางประการของคนไทยที่มักนิยมความมีไหวพริบดี เอาตัวรอดเมื่อถึงคราวคับขันได้ ซึ่งดูแล้วก็แสดงถึงความมีปัญญาและความฉลาด แต่เป็นลักษณะฉลาดแกมโกง ซึ่งคนไทยจะรู้สึกว่าการใช้อุบายก็เป็นปัญญาอย่างหนึ่ง หากผู้ใดแสดงถึงความมีไหวพริบก็จะมีความรู้สึกชื่นชม

ตัวอย่างอีกประการหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าคนไทยนั้นชื่นชมความมีไหวพริบก็คือ ในท้องถื่นจะมีการละเล่นร้องเพลงปฎิภาค คือการร้องเพลงโต้ตอบกัน ที่จะเรียกว่าการละเล่นแบบเพลงพื้นบ้าน เพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัย เพลงลักษณะนี้จะเป็นการร้องกลอนสด พ่อเพลงแม่เพลงจะคิดร้องโต้ตอบในตอนนั้น ด้นกลอนสด ชาวบ้านที่เป็นผู้ฟังก็จะชอบในความสนุกสนานเฮฮา

ปัญญาของศรีธนญชัยนั้นไปไกลกว่าในเรื่องอื่นๆ เพราะศรีธนญชัยนั้นใช้ปัญญาของตนในการที่จะต่อต้านอำนาจที่สูงกว่า เป็นอำนาจเชิงขนบประเพณี (Traditional) เช่น อำนาจของพระมหากษัตริย์ อำนาจของสถาบัน อำนาจของเจ้านาย จึงถูกกับความชอบของคนไทยที่นิยมเชิดชูความเจ้าปัญญาและความรอบรู้ และสังคมไทยนั้นมีความสัมพันธ์เป็นแบบที่ชนชั้นล่างถูกกด ชาวบ้านเวลาฟังนิทานตลกแบบนี้ก็จะหัวเราะ เพราะเรื่องพวกนี้เป็นนิทานชาวบ้าน เป็นไพร่ธรรมดาสามัญ ดังนั้น ถ้าศรีธนญชัยแกล้งคนที่มีอำนาจเหนือกว่าได้ก็จะรู้สึกพอใจ

ลักษณะวรรณกรรมชาวบ้านแบบศรีธนญชัยมีเล่ากันแพร่หลาย พบเห็นได้หลายสำนวน แพร่หลายในภูมิภาคอุษาคเนย์ ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเริ่มจากแหล่งใด นิทานเรื่องศรีธนญชัยแต่เดิมเป็นคำบอกเล่าปากต่อปากสืบกันมา ไม่รู้ว่าเริ่มจากไหนและแพร่หลายไปอย่างไรบ้าง เรื่องศรีธนญชัยในสมัยแรกยังไม่มียันต์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ต่อมา จึงมีผู้นำไปแต่งเป็นภาพยี่กลอน หรือร้อยแก้วเพื่อเล่าสู่กันฟัง จึงพบว่ามีแตกต่างกันหลายสำนวน และนอกจากนั้น ยังพบเรื่องอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน คือมีไหวพริบ ปฏิภาณในการเอาตัวรอด เช่น ศรีธนญชัย และศรีทะนงไชย ของภาคกลางและภาคใต้ ไอ้เชียงเมียงคำพะญา สำนวนของภาคเหนือ เชียงเมียงหรือเชียงเหมียงของภาคอีสาน โดยคำว่าเชียงเป็นคำภาษาท้องถิ่นใช้นำหน้านามคนที่เคยบวช

และชนชั้นปกครอง แต่ในอีกความหมายหนึ่งของชื่อในภาษาเยอรมันโบราณ คำว่าชะปีเกิลนั้น อาจจะไม่แปลว่าเช็ดก้น (Wipe the Arse) ก็ได้

แผนภาพที่ 4.2 แสดงภาพของทิลล์ ออยเลนชะปีเกิล

ที่มา : ศิริพร ศรีวรภานต์. (2544). *ศรัทธาไทย-เยอรมัน การศึกษาเปรียบเทียบนิทานมุขตลกศรัทธากับทิลล์ ออยเลนชะปีเกิล*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ต้นแบบเจ้าเล่ห์นี้เป็นตัวต้นแบบที่ไม่สามารถตัดสินได้ว่าดีหรือร้ายได้โดยง่าย คือจะบอกว่าร้ายก็ไม่ได้เพราะว่าเก่งมีความสามารถ และมีปัญญา บางครั้งก็ช่วยคน ในเมื่อคนไทยนับถือคนเก่งคนประเภทนี้ก็น่าที่จะเป็นคนดี แต่บางครั้งตัวเจ้าเล่ห์ก็แกล้งคนอื่น แกล้งเพราะความอยากแกล้ง ทำให้คนอื่นเดือดร้อนเพราะมีเป้าหมาย เห็นแก่ผลประโยชน์ เห็นแก่ตัว บางครั้งแกล้งจนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเป็นอันตรายเป็นอันมากได้ บุคลิกที่มีการผสมผสานเช่นนี้จึงเป็นปัญหาในการที่จะตัดสินว่าเป็นคนดีหรือเป็นคนเลว เพราะตัดสินด้วยเกณฑ์เดียวไม่ได้ ตัวต้นแบบนี้บางครั้งจึงมีความเหลื่อมล้ำอยู่ บางครั้งในตำนานพื้นบ้านตัวเจ้าเล่ห์ก็จะเป็นสัตว์ เช่น ในนิทานของพวกมลายู และมุสลิม ตัวที่เป็นตัวเจ้าเล่ห์จะแทนด้วยสัตว์ คือตัวกระเจง เป็นนิทานสัตว์ที่แพร่หลายในปัตตานี เป็นการใช้นิทานเป็นเหมือนการอุปมาเพื่อต่อต้านอำนาจที่เหนือกว่า มีข้อสังเกตว่าการที่เลือกใช้กระเจง เพราะว่ากระเจงนั้นเป็นสัตว์ที่ดูไม่ออกว่าเป็นตัวอะไรเพราะมีการผสมอยู่หลายอย่างในตัวเดียวกัน คือจะหน้าตาคล้ายหนูแต่ก็ไม่ใช่หนูเพราะรูปร่างเหมือนกวาง พวกตะวันตกจึงเรียกว่า Mouse Deer แต่หากพิจารณาถึงลักษณะทางพันธุกรรมแล้วกระเจงเป็นสัตว์ตระกูลเดียวกับหมู ด้วยความที่มีความผสมผสานแบบนี้ นิทานในคาบสมุทรมลายูที่เป็นนิทานสัตว์แบบเจ้าเล่ห์นี้ มักจะใช้ตัวกระเจงทำหน้าที่ในการต่อต้านอำนาจและแกล้งสัตว์อื่น เหมือนกับศรัทธาไทย เป็นการแสดงการวิพากษ์วิจารณ์อำนาจโดยไม่แสดงตัวของชาวมุสลิมซึ่งแพร่หลายมากในนิทานของจังหวัดปัตตานี

มีผู้ให้สัมภาษณ์ด้านศิลปศาสตร์ในสาขาอักษรศาสตร์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “วรรณคดีไทย นั้นเป็นศิลปะชั้นสูงไม่ได้มีเอาไว้ชมเพื่อหัวเราะ” บทละครส่วนใหญ่ที่เป็นบทละครในนั้นเป็น มโหรีที่ประพันธ์เพื่อใช้รำละครเพื่อชมกันในวัง ถือเป็นของสูงจะทำตลกไม่ได้ ส่วนละคร นอกที่ทำให้ชาวบ้านดูนั้นสามารถมีตลกได้ ตัวตลกจึงเป็นตัวที่ใช้ผ่อนคลายอารมณ์ในละครนอก คนไทยชอบเรื่องตลกแต่ไม่ถือเอาเรื่องตลกนั้นเป็นสาระสำคัญ การที่ตัวตลกหรือคนเจ้าเล่ห์นั้น จะมาพูดอะไรที่เป็นปรัชญามีความเจียบคมนั้นจึงไม่ค่อยมี เนื่องจากปรัชญาส่วนใหญ่ของไทย นั้นเป็นปรัชญาพุทธศาสนาซึ่งไม่มีเรื่องตลกเลย เป็นเรื่องบุญกรรม เรื่องนิพพาน แสวงหาการ หลุดพ้น และถือกันว่าการหัวเราะเฮฮาเป็นการไม่สำรวมของพระสงฆ์ด้วย ถือว่าเป็นสิ่งไม่งาม ดังนั้น ในศีลทั้ง 227 ข้อนั้นก็ยังมีข้อที่กำหนดให้ต้องสำรวม พระสงฆ์ถ้าจะเทศน์อะไรให้คนเฮฮา ไม่ได้ ถ้าอยากสนุกสนานก็ต้องเทศน์คฤหัส คือให้ชาวบ้านเป็นคนเทศน์ ซึ่งเมื่อความตลกถูก มองไปในแง่ของความไม่สง่างามเป็นเรื่องไม่สมควรแล้ว ความเป็นวรรณกรรมตลกจึงถูกลดค่า ของตนเองมา ไม่พบวรรณกรรมชิ้นเอกที่เป็นเรื่องตลกในวัฒนธรรมไทยมากนัก เนื่องจากไปอยู่ใน เรื่องที่เป็นของชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ คือคนไทยนั้นชอบเรื่องตลกแต่ไม่เชิดชู

ดังนั้น หากพิจารณาดูแล้ว แม้ในกลุ่มของภาพต้นแบบตัวตลก (Jester) และจอมเจ้าเล่ห์ (Trickster) แล้วจะเห็นว่าคนไทยนั้นภาพต้นแบบตัวตลกจะไม่ชัดเจนเท่ากับจอมเจ้าเล่ห์ เพราะ เรื่องตลกนั้นเป็นส่วนประกอบเพื่อทำให้เรื่องราวที่ต้องการนำเสนอเป็นเรื่องผ่อนคลาย แต่ตัว จอมเจ้าเล่ห์นั้นจะมีบทบาทที่ชัดเจน แพร่หลาย เป็นที่จดจำมากกว่า โดยเบื้องหลังความเจ้าเล่ห์ นั้นจะต้องประกอบไปด้วยความตลก เฮฮา เบาสมอง ขวนหัวร่อ และต้องแฝงด้วยความมีปัญญา ไหวพริบที่เหนือกว่าผู้อื่นในการเอาตัวรอด แก้ปัญหา เอาชนะผู้อื่นให้ได้ เพื่อทำตามความ ต้องการของตนถึงจะได้รับการยอมรับ

หากมองจอมเจ้าเล่ห์นี้ในแง่ของตราสินค้าแล้ว ตราสินค้านี้จะต้องสื่อสารอย่างมี เป้าหมายที่ชัดเจน (Goal Oriented) การใช้ความเจ้าเล่ห์ของตราสินค้าต้องขึ้นอยู่กับเป้าหมาย ของตราสินค้าว่าอยู่ในเรื่องอะไร หากใช้ความเจ้าเล่ห์เล็กๆ น้อยๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายแบบนำ เอ็นดูก็สามารถทำได้ ขึ้นอยู่กับระดับการนำเสนอของตราสินค้านั้นว่าต้องการที่จะมีเป้าหมาย เพื่ออะไร

ต้นแบบตราสินค้าจอมเจ้าเล่ห์นี้ทำให้ผู้บริโภคหลีกเลี่ยงจากความเครียดโดยการทำให้คน ปลดปล่อยด้วยการหัวร่อ เป็นตราสินค้าที่ปล่อยมุข หรือในบางครั้งจะหักมุม สามารถทำให้คน ประหลาดใจ ทำทนายกรอบของสังคมและความอยู่ในระเบียบภายใต้หน้าฉากของความซ้ำกัน สนุกสนานเฮฮา การนำเสนอจึงออกมาทางการใช้อารมณ์ขันหรือความเจ้าเล่ห์ล่อหลอกให้คน รู้สึกสนุกไปกับการเป็นเจ้าของตราสินค้าแบบนี้ ตราสินค้าประเภทนี้จึงเรียกร้องความสนใจจาก ผู้บริโภค โดยอาจทำตั้งแต่ระดับให้ผู้บริโภครู้สึกอึดอัดไปจนกระทั่งรู้สึกอยากหัวเราะออกมาดังๆ

เช่น ตราสินค้าอย่างลูกอม Menthos หรือตราที่ทำให้ลูกคามีประสบการณ์ที่แปลกใหม่เสมออย่าง Virgin หรือ Apple ดังที่มีผู้ให้สัมภาษณ์ด้านการตลาดในสาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ตราแบบนี้ไม่ต้องหล่อ ไม่ต้องเก่า ไม่ต้องเท่ ออกจะดูเป็น *Bad Guy* ในบางครั้ง ใช้แล้วไม่ต้องตะโกนออกมาดังๆ บอกว่าฉันคือใคร แต่ก็ไม่นิ่งชะทีเดียว มันจะดูแล้วเหมือนมีอะไรที่พิเศษอยู่ข้างใน เป็นตราที่ไม่ทำตัวเองให้เคร่งขรึม จะอารมณ์ดีเอาแค่ให้ซ้ำๆ พอที่จะลด *Barrier* ของกันและกันได้ เพื่อที่จะสามารถดีซีได้ง่าย คนจะไม่ตั้งตัว”

ภาพลักษณ์แบบเจ้าเล่ห์อาจไม่ได้เป็นอารมณ์ขันแบบให้ตลกชวนหัวเสมอไป บางครั้งถูกเสนอออกมาในรูปของตลกร้าย (Black Comedy) ก็ได้ เป็นตราสินค้าแบบกึ่งที่เล่นที่จริงก็ได้ เป็นแหล่งกำเนิดของการสร้างสรรค์ ทั้งรอบรู้และโง่เขลาในเวลาเดียวกัน ทำให้ผู้บริโภคสามารถที่จะกล้าเข้าไปทำความรู้จักกับตราสินค้าเพื่อที่จะเริ่มมีประสบการณ์ร่วมกันนั้นง่ายขึ้น เพราะในบางครั้งการคาดเดาไม่ได้จากประสบการณ์ที่ตราสินค้ามอบให้ก็ทำให้ผู้บริโภคมีความรู้สึกพอใจ การที่ผู้บริโภคเลือกเป็นเจ้าของตราสินค้านี้จึงสามารถสร้างความบันเทิงให้กับผู้เป็นเจ้าของได้

ผู้แสวงหา (Seeker) และผู้ค้นหา (Explorer)

นิยามของผู้ค้นหาคือ ผู้ที่มีความสงสัยอยู่เสมอ รักสันโดษ มีความกังวลสูง มีวิญญานของความสนใจใคร่รู้ และไม่หยุดนิ่งอยู่กับสิ่งที่ตนเองรู้อยู่แล้ว ชอบที่จะเดินทางไปยังที่ๆ ไม่เคยไป เป็นคนที่ขี้สงสัยและพร้อมที่จะค้นหาอยู่เสมอ โดยสิ่งที่มีความสลับซับซ้อนนั้นจะเป็นเสน่ห์ที่จะดึงดูดผู้ค้นหาให้เข้าไปสำรวจ

ต้นแบบผู้ค้นหาไม่พบเด่นชัดในเรื่องเล่าหรือตำนานของไทยในยุคเริ่มต้น แต่จะเริ่มเห็นเป็นรูปธรรมในสมัยของสุนทรภู่ คือในช่วงรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 4 เพราะก่อนหน้านั้นระบอบการปกครองของไทยในสมัยอยุธยาเป็นระบบมูลนาย เป็นแบบศักดินาเต็มขั้น โดยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมหาธาชนั้นสร้างระบบจตุสดมภ์คือ แบ่งการปกครองเป็นเวียงวังคลังนา ถือเป็นรากฐานของการปกครองอย่างชัดเจน ระบบการปกครองในสมัยนั้นจึงเป็นแบบควบคุมเบ็ดเสร็จ คนในอดีตไม่มีอิสระเพราะระบบในสมัยอยุธยานั้นควบคุมทุกอย่างหมดสิ้น ซึ่งระบบที่เข้มงวดเป็นสิ่งสำคัญในสมัยแรกของการตั้งอาณาจักร และสามารถทำให้สมัยอยุธยานั้นมีความเข้มแข็งมีช่วงเวลาที่ยาวนานถึง 417 ปี (พ.ศ. 1893-2310) เพราะระบบนี้ทำให้คนขาดอิสระในการคิด หรือการกระทำ คนในยุคดังกล่าวก็จะเคยชินกับการรับคำสั่ง

ในสมัยนั้นไม่อนุญาตให้ผู้คนสามารถออกเดินทางไปในไกลๆ ได้อย่างอิสระ เพราะระบบการปกครองแบบจตุสดมภ์นั้นบังคับให้ผู้คนต้องอยู่หนึ่งกับที่ และสภาพสังคมทั่วไปในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นลักษณะสังคมศักดินามีการแบ่งชนชั้น ซึ่งแต่ละชนชั้นจะมีหน้าที่และบทบาทต่างกันตามแต่ละชนชั้นอย่างชัดเจน แบ่งเป็นคนไพร่หลวงและไพร่สมที่ทำหน้าที่รับใช้และมูลนายเป็นผู้ดูแล ไม่ให้คนเดินทางออกไปไหน เพราะในสมัยนั้นเกรงการชกสุมกำลังผู้คน การที่จะออกไปไหนต้องบอกมูลนายเสียก่อน คนที่จะออกไปในป่าไปผจญภัยได้ก็จะมีผู้ที่ทำอาชีพเป็นพราน และพระภิกษุที่ออกไปธุดงค์ นอกจากนี้แล้วการจะออกไปตามป่าเขา นั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่ยอนุญาตกันโดยทั่วไป ลักษณะของการปกครองแบบจตุสดมภ์นี้เฟื่องที่จะมีการเปลี่ยนแปลงในสมัยรัตนโกสินทร์ จะเห็นว่าในเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่จะมีการเดินทางโดยสารในเรื่องสำเภาตลอดเวลา เพราะเป็นยุคที่ประเทศไทยเริ่มมีเรือสำเภาเข้ามาติดต่อดำขาย

ดังนั้น ตั้งแต่สมัยอดีตคนไทยจึงไม่มีอิสระในการที่จะเดินทางออกไปไหน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการปกครองในสมัยอยุธยาที่มีการเข้าเดือนออกเดือน ไพร่ทุกคนต้องทำงานให้หลวง ประชาชนทุกคนต้องลงทาบเบียนเป็นไพร่ว่าสังกัดมูลนายของใคร ผู้ชายทุกคนต้องทำงานหกเดือน คือไปทำงานให้หลวงหนึ่งเดือน แล้วกลับมาทำไร่นาหาอาหารเพื่อกลับมาเข้าเวรหลวงอีกหนึ่งเดือนสลับกันไปอย่างนี้ตลอดชีวิต ไม่มีเวลาที่จะทำอย่างอื่น เรือกสวนไถนาเป็นของผู้หญิงทั้งหมด ผู้หญิงจึงเป็นศูนย์กลางของสังคมและเป็นผู้ที่ทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ผู้ชายในอดีตมักจะไม่ว่างเรื่องทำมาหาเลี้ยงชีพเท่ากับผู้หญิง เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นเมื่อคราวที่กรุงศรีอยุธยาเสียกรุงให้กับพม่า ผู้ชายจึงต้องไปบวชเป็นพระถึงสองแสนคน เพราะไม่ว่าจะทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างไร หรือในเรื่องขุนแผนซึ่งเป็นวรรณคดีสมัยอยุธยาจึงมีตอนที่ขุนแผนหนีนายออกไปปลอมตัวเป็นหมื่นหาญ แล้วเข้าป่าไปเป็นโจร มิเช่นนั้นก็ต้องอยู่สังกัดมูลนาย ซึ่งระบบแบบนี้ก็ใช้ต่อเนื่องมาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนั้น จะเห็นว่าในนิราศของสุนทรภู่ที่การที่จะออกเดินทางไปในที่นั้นสุนทรภู่ไม่ได้ไปด้วยตัวเอง แต่เป็นการไปราชการทั้งสิ้น

ต่อมา เมื่อบ้านเมืองว่างเว้นจากการสงคราม การออกเดินทางสำรวจค้นหาที่ยังไม่มีแบบชัดเจน ที่มีคือการออกไปเที่ยว ไปทำบุญ และการเที่ยวของคนไทยก็ไม่ถือว่าเป็นการไปผจญภัยหรือออกไปแสวงหาอะไร การออกเดินทางของคนไทยนั้นสัมพันธ์กับความสนุก และได้ประโยชน์อื่น เช่น ได้บุญ ยกตัวอย่าง การไปเที่ยวเพื่อนมัสการพระพุทธรูป แต่การออกเดินทางไปสำรวจเพื่อแสวงหาสิ่งใหม่ๆ เพื่อเอาชนะข้อจำกัดของมนุษย์ หรือการเดินทางเพื่อเป็นการแสดงนัยของการที่สามารถเอาชนะธรรมชาติได้นั้นไม่เหมือนกับการเดินทางในตำนานของทางตะวันตก ผู้ให้สัมภาษณ์สายศิลปศาสตร์สาขาประวัติศาสตร์อธิบายว่า “คนไทยไม่คิดว่าชีวิตต้องมีการเดินทางแสวงหา แต่คนไทยอยู่อย่างกลมกลืน (Harmony) กับธรรมชาติไม่ต้องการเอาชนะธรรมชาติ ไม่รู้สึกว่าจะต้องขึ้นไปปีนยอดเขาเพื่อค้นหาว่าบนนั้นมีอะไรอยู่ ถ้าทำ

แบบนั้นเดินทางไปนมัสการเจ้าพ่อบนภูเขาดีกว่า” ในวรรณคดีหรือในตำนานจึงมีแต่พรานบุญเป็นผู้ที่รอนแรมไปในป่าและไปพบพระธาตุ หรือไปพบพระพุทธรูป ซึ่งชื่อพรานบุญนี้เป็นชื่อในอุดมคติ คนที่เดินทางแล้วไปพบพระธาตุหรือพระบาทก็เรียกว่าพรานบุญทั้งสิ้น ลักษณะก็จะ เป็นไปในรูปแบบที่กล่าวมา

นอกจากนั้น การเป็นผู้ค้นหาก็มีลักษณะของบทบาทช่วงหนึ่งของตัวละครเอกใน วรรณคดี หรือในตำนานที่จะเดินทางไปแสวงหาคุณสมบัติอะไรบางอย่าง (Acquired Status) ให้กับตนเอง เช่น การเดินทางไปแสวงหาของวิเศษ ที่จะทำให้ตัวเองมีอำนาจมากขึ้น หรือค้นหา วิชาความรู้ที่จะทำให้ตนเองมีสถานภาพของความเป็นผู้นำโดยสมบูรณ์ เช่น เดินทางไปค้นหา ฤๅษีผู้วิเศษ ค้นหาคุ้ที่ตนเองหลงรักเพราะเชื่อว่ามีอยู่จริงอย่างเจ้าเงาะ ซึ่งเมื่อค้นหาสำเร็จแล้วก็ ต้องกลับเมือง และเป็นการกลับแบบบรวบรัดตัดความ ไม่มีเรื่องไหนเลยที่สนใจจะผจญภัยต่อว่า ข้างหน้ามีอะไรต่อ ดังนั้น ถ้าเป็นการเดินทางไปค้นหาสัจธรรม การค้นหาสมบัติในโพ้นทะเลที่ ห่างไกลเหมือนตำนานทางตะวันตก เช่น การผจญภัยเรื่อง Odyssey ของกรีก หรือการเดินทาง เพื่อไปอัญเชิญพระไตรปิฎกแบบในตำนานจีนเรื่องไซอิ๋วนั้นตำนานของไทยเราไม่มี คนไทยเป็น พวกที่ชอบอยู่กับที่

วรรณกรรมไทยที่เป็นเรื่องผจญภัยของไทยมาปรากฏในยุคหลังซึ่งก็ได้อิทธิพลมาจาก เรื่องราววรรณกรรมของตะวันตก อย่างเรื่องเพชรพระอุมาของพนมเทียนก็ได้เอาแบบอย่างมา จากนิยายตะวันตกคือเรื่อง สมบัติพระสุลี (King Solomon's Mines) ของ Haggard การผจญภัย ของไทยจึงไม่ได้เป็นเรื่องของไทยเราแท้ๆ เป็นการเดินทางไปเพื่อจุดหมายบางอย่างเช่น ตามหา ของ หรือตามหาคน ประเด็นจะอยู่ที่จุดหมายมากกว่าเน้นที่เรื่องราวการผจญภัยระหว่างทาง การเดินทางเพื่อออกไปมองเห็นโลกหรือมีความต้องการที่จะเป็นนักสำรวจนั้นน้อย ความตั้งใจ ในการเดินทางของตัวละครในตำนานของไทยนั้นจึงมักมีเป้าหมายที่ชัดเจน การเดินทางแบบไม่มีเป้าหมายนั้นไม่ปรากฏในนิทานหรือตำนานของไทย ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะการ เดินทางเพื่อสำรวจของไทยนั้นเป็นไปในลักษณะของผู้แสวงหา (Seeker) ชัดเจนมากกว่า ลักษณะของผู้ค้นหา (Explorer)

การเดินทางเพื่อแสวงหาของคนไทยจะเป็นในลักษณะของการค้นหาสิ่งที่มีอยู่อย่างตัว ละครในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ตัวเอกจะแสวงหาสิ่งที่ตัวเองมีอยู่แต่จะไม่แสวงหาของใหม่ เช่น คุ้ครองที่มีอยู่ถูกเขาแย่งเอาไป ตัวอย่างเช่น เรื่องจันทโครพ ลักษณะวงศ์ อิเหนา หรือสมบัติที่ เคยมีอยู่แต่หลุดหายไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้าน สื่อสารมวลชนได้ยกตัวอย่างเช่น การผจญภัยในเรื่องสิงห์ไกรภพที่ตามหาอาวุธ หรือของที่เร าคอร์จะมีแต่โดนผู้อื่นชิงไปก็ต้องไปทวงคืน เช่น ตัวอย่างเรื่องสังข์ทอง ถ้าเป็นโครงเรื่องในนิทาน จักรๆ วงศ์ๆ ตัวเอกมักจะเป็นลูกกษัตริย์โดนใส่ร้ายว่าเป็นกาลกิณีจึงถูกลอยน้ำไป เมื่อเติบโต

เดินทางค้นหาวิชาและของวิเศษแล้วก็ต้องกลับไปซึ่งเมืองคืน ซึ่งหากเป็นละครสมัยใหม่ การค้นหา ก็จะเป็นในลักษณะของตัวเอกที่มีปานแดง สร้อยคอ หรือพินัยกรรมที่แสดงตนว่าเป็นเจ้าของมรดกที่แท้จริง แล้วมาแสดงตัวเพื่อทวงสิทธิ์คืนอย่างพจมานในบ้านทรายทอง ทัดดาวบุษยา หรือดาวพระศุกร์ ซึ่งในระหว่างที่ตามหาสิทธิ์นั้นก็พบเจอเรื่องราวระหว่างที่เดินทางแสวงหา

ในวัฒนธรรมของไทย ความเป็นผู้แสวงหา (Seeker) จึงชัดเจนกว่าผู้ค้นหา เพราะผู้ค้นหาจะเป็นผู้ที่ดิ้นรนและมีความต้องการ ซึ่งในลักษณะแบบนี้จะเกิดจากความรุ่มร้อน บางอย่างที่จะแสวงหาสิ่งที่ขาดหายไป ในขณะที่ผู้ค้นหานั้นไม่ได้ออกไปสำรวจโลกเพราะมีความทุกข์ ในปัจจุบันคนไทยไม่มีลักษณะผู้ค้นหานี้มากนัก ผู้ให้สัมภาษณ์สายสังคมศาสตร์ประยุกต์สาขาการตลาดอธิบายในเรื่องนี้ว่า “ศูนย์กลางของคนไทยอยู่ที่บ้านและแม่ วัฒนธรรมไทยไม่นิยมการเดินทางสำรวจ เพราะตราบไต่ที่ห่างจากบ้านไปเท่าไรก็จะรู้สึกไม่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้นเท่านั้น” คนไทยรู้สึกสบายเมื่อได้อยู่ที่บ้าน จึงไม่ทำการออกไปแสวงหาสิ่งที่เราไม่รู้ ดังนั้นลักษณะของความเป็นผู้แสวงหาของคนไทยจึงสูงกว่าลักษณะของความเป็นผู้ค้นหา คนส่วนใหญ่จะรู้สึกว่ามีความบางอย่างที่ขาดหายไปจึงพยายามแสวงหามาเติมเต็ม วัฒนธรรมของไทยนั้นสอนให้มีการระแวงระวังในสิ่งที่ไม่ปลอดภัย (Sense of Insecurity) ค่อนข้างมาก คนไทยจึงไม่ชอบเสี่ยง และพยายามที่จะแสวงหาสิ่งที่ทำให้ตนสบาย การที่ผู้ผลิตหรือเจ้าของสินค้าจะขายของให้คนไทยจึงควรที่จะขายของให้กับผู้แสวงหามากกว่า คือการสร้างตราสินค้าที่เมื่อใช้แล้วจะทำให้ผู้ใช้รู้สึกหลุดพ้นจากปัญหาที่ตนประสบอยู่

ตราสินค้าแบบผู้แสวงหาจึงเป็นตราสินค้าที่ตอบสนองความต้องการส่วนตัว แสวงหาสิ่งที่ดีกว่า หรือการหาประสบการณ์ใหม่ให้ชีวิต ชอบการเดินทาง กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นแต่ต้องไม่เสี่ยงจนเกินไป ตราสินค้านี้จะกระตุ้นความรู้สึกอยากผจญภัยที่อยู่ภายในตัวผู้บริโภคออกมา เพราะจะเป็นแรงผลักดันที่จะให้ออกไปหาสิ่งที่จะมาเติมเต็มชีวิตที่ขาดพร่องไป ตราสินค้าที่อยู่ในประเภทนี้จึงมักเป็นตราสินค้าที่จะสามารถนำพาให้ผู้ใช้สามารถพบประสบการณ์ที่แปลกใหม่ เช่น ปัจจุบันคนอยู่ในเมืองจึงขาดประสบการณ์แบบโลดโผน รถยนต์ประเภทขับเคลื่อนสี่ล้อ (Off Road) ที่สามารถให้ประสบการณ์แบบผจญภัย และเป็นตราสินค้าที่ทำให้ผู้บริโภครู้สึกถึงความอิสระ อย่างตราสินค้า Jeep โดยที่สินค้านั้นสนใจวิธีการในการสร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ให้กับชีวิตคนเมืองเพื่อเป็นการเติมเต็ม และสร้างความรู้สึกตื่นเต้น

ผู้ช่วยเหลือ (Helper) ผู้ปกป้อง (Guardian) และผู้ดูแล (Caregiver)

นิยามของผู้ปกป้องคือ เป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจ คอยคุ้มครอง (Protect) มีอุดมการณ์สูง (High Idealistic) นับถือความถูกต้อง และมีความกล้าหาญ มุ่งมั่น มีคุณธรรม มีความ

แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ มีเมตตา คอยคุ้มครอง จนบางครั้งมากเกินไปจนกลายเป็นครอบงำ ในความคิดของคนไทยผู้ปกป้องมักจะเป็นสิ่งที่อยู่เหนือกว่า แสดงรูปแบบออกมาในลักษณะของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังเหนือธรรมชาติ คอยปกป้องคุ้มครองให้ปราศจากอันตราย

นิยามของผู้ดูแลคือ เป็นผู้ที่ให้การสนับสนุน (Support) คอยเฝ้าดูแล ไม่จำเป็นต้องมี อำนาจเหนือกว่า บางครั้งอาจเป็นคนที่ต่ำกว่าด้วยซ้ำ เป็นผู้ที่คอยให้กำลังใจ ประคับประคอง เลี้ยงดู เป็นคนเปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดี ลักษณะทางกายภาพจึงมักออกมาในรูปแบบของผู้ ที่มีความโอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือผู้อื่น

ลักษณะทั้งสองรูปแบบนี้จะออกมาในรูปแบบที่คล้ายกัน คือเป็นผู้ที่คอยดูแลให้การ คุ้มครองป้องกัน แต่รูปแบบของผู้ปกป้องนั้นจะออกมาในลักษณะของผู้ที่เหนือกว่า เข้มแข็งกว่า มีอำนาจมากกว่า เช่น พระอินทร์ที่คอยช่วยเหลือเวลาที่คนดีต้องมีเคราะห์กรรม ในแนวทางของ มานุษยวิทยาจะเป็นจำพวกผีอารักษ์ เป็นผีที่ทำหน้าที่ดูแลประจำสถานที่ บุคคล หรือสิ่งของ เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีเจ้าที่ พระภูมิ หลักเมือง พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง พระสยามเทวาธิราช หากเป็นผีไปสัมพันธ์กับพื้นที่ (Territorial Spirit) ก็เป็นผู้ที่ปกป้องพื้นที่ เช่น ปู่โสม ในขณะที่ ผู้ดูแลนั้นอาจไม่อยู่ในลักษณะของการปกป้องเพราะอาจมีอำนาจน้อยกว่า หรือเท่าเทียมกัน แต่ เป็นคนที่มาโอบอ้อมดูแลปกป้องประโลมจิตใจยามที่โดนรังแกมากกว่า ลักษณะนี้เมื่ออยู่ในนิยาย จึงเสน่อออกมาในลักษณะของพี่เลี้ยง แม่บ้าน คนใช้ บางครั้งก็เป็นพ่อแม่ หรือถ้าอยู่ในวรรณคดี ก็เป็นพวกนางกำนัล แม่นม เป็นต้น

ในเรื่องเล่าแบบไทย ตัวเอกนั้นมักจะเป็นผู้มีบุญญาธิการ สืบเนื่องมาจากฐานความเชื่อ เรื่องบุญกรรม คนไทยในสมัยก่อนจึงยกย่องคนด้วยชาติกำเนิด เป็นการยกย่องคนที่มี สถานภาพสูงว่าเป็นผู้ที่เกิดมาบุญ สักคนไทยจึงเป็นสังคมที่มีลำดับชั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็น ชัดเจนในเรื่องของนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ พระเอกนางเอกของเรื่องจึงมักเกิดมาพร้อมกับการมีของ วิเศษติดตัวมา เพราะมีบุญมากกว่าคนอื่น เช่น อิเหนาก็มีกริชติดตัวมา นางโสนน้อยก็มีเรือนไม้ ที่โตตามตัวติดมา พระสังข์ก็มีหอยสังข์ สะท้อนว่าไม่ใช่ทุกคนจะสามารถมาเป็นตัวเอกได้ เป็น การแบ่งแยกออกจากการเป็นคนธรรมดา และเพราะคนเหล่านี้เป็นคนที่บุญสะสมมามาก จึง ต้องมีผู้ที่จะมาคอยช่วยเหลือ ซึ่งก็อาจเป็นเทวดาอย่างพระอินทร์ หรือพระฤๅษีในป่ามาเป็นผู้ อุปถัมภ์ไม่ต้องตกทุกข์ได้ยาก

ลักษณะทั้งสองแบบนี้ถ้าอยู่ในการจัดกลุ่มของคติชนวิทยา จะถือว่าอยู่ในกลุ่มของผู้ ช่วยเหลือ (Helper) ถ้าเป็นคติแบบตะวันตกก็จะมีเป็นพวกนางฟ้าคุ้มครอง (Guardian Angel) ซึ่งเป็นผู้คอยคุ้มครองอุปถัมภ์ค้ำจุนคนดี ตัวละครไทยในวรรณคดีนั้นจะมีผู้คุ้มครองหรือผู้ดูแล มาก บางครั้งมาในรูปแบบของพ่อแม่บุญธรรม เช่น ในเรื่องสังข์ทอง นางพันธุรัตนั้นก็เป็นแม่

บุญธรรมของพระสังข์ ในเรื่องอิเหนา ตอนที่บุษบาปลอมเป็นผู้ชายชื่ออุณากรรณ ก็ได้พระราชทานที่ครองเมืองให้การอุปถัมภ์ และมีบาทย์เป็นพี่เลี้ยงคอยดูแล ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่พลายงามหนีไปเพราะขุนช้างจะลวงไปฆ่าก็ได้ไปอยู่กับนางทองประศรีที่เป็นย่าซึ่งก็เป็นอุปการะเพราะขุนแผนนั้นติดคุกอยู่ จะเห็นว่าในเรื่องเล่าของไทยจะมีผู้ดูแล หรือผู้ปกป้องอยู่มากเพราะตัวเอกในวรรณคดีส่วนใหญ่ในวัยเด็กจะตกกระท้ำลำบากพลัดพ่อแม่ ก็ต้องหาให้ใครซักคนมาเป็นผู้ดูแล ดังนั้น บทบาททั้งสองนี้ก็มีอยู่ เพียงแต่ลักษณะของผู้ปกป้องนั้นจะชัดเจนกว่า มีบทบาทมากกว่าเพราะบทบาทของผู้ดูแลนั้นมักที่จะเป็นตัวละครที่ไม่สำคัญ

ผู้ปกป้องจึงอาจที่จะเป็นไปได้ในหลายลักษณะ จะเป็นคน เป็นเทวดา เป็นยักษ์ เป็นนาคก็ได้ทั้งสิ้น คนไทยก็มีความคุ้นเคยดีและเชื่อถือเรื่องนี้มาก เช่น ในวัดก็จะมีบันไดนาคอยู่บริเวณทางเข้าวัด ประตูของโบสถ์วิหารก็มีทวารบาล หรือมียักษ์ที่คอยเฝ้าอยู่ด้านหน้า ให้สิ่งชั่วร้ายนั้นเกิดความเกรงขาม ไม่สามารถเข้าไปในเขตสังฆาวาสได้ คิดเช่นนี้ก็เช่นเดียวกับของฝรั่งและจีน คือมีรูปปั้นของสิ่งที่น่าเกรงขามอยู่ปากทางเข้าสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แม้แต่เรื่องเล่าในพระไตรปิฎกก็มีเรื่องราวเกี่ยวกับเทพที่คอยปกป้องคุ้มครองพระพุทธเจ้าอยู่มากมาย เช่น พญานาคราชชื่อมัจฉินทร์ก็ถวายความอารักขาแก่พระพุทธเจ้า โดยขึ้นมาแผ่พังพานปกพระพุทธเจ้าเพื่อป้องกันลมฝนมิให้พัดและสาตกระเซ็นมาต้องพระวรกาย หรือพระแม่ธรณีบีบมวยผมก็มาช่วยเหลือพระพุทธเจ้าในตอนมารผจญ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้ก็สืบทอดมาจนถึงในสมัยปัจจุบันก็ยังเห็นกันอยู่ เพียงแต่รูปแบบก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในเรื่องเล่าสมัยใหม่ ผู้ช่วยเหลือนี้ก็จะเปลี่ยนรูปแบบไปในหลายรูปแบบ เช่น เป็นพระรอง ผู้ช่วยพระเอกนางเอก หรือเป็นผู้ที่กุมความลับเรื่องชาติกำเนิด เป็นผู้ถือพินัยกรรม เป็นนางพยาบาลผู้คอยรักษา เป็นตำรวจผู้ให้การปกป้องคุ้มครอง เป็นครูผู้ให้คำปรึกษา หรือเป็นเพื่อนในวัยเด็ก เป็นต้น ดังนั้น อาจเรียกรวมทั้งสองลักษณะนี้ว่าผู้ช่วยเหลือน่าที่จะเหมาะสม

ต้นแบบผู้ช่วยเหลือนี้จึงมีความอบอุ่น มีจิตใจดี ซื่อเกรงใจ คำนึงถึงผู้อื่นมากกว่าตนเอง เป็นผู้ที่ปรารถนาที่จะช่วยเหลือ และสนับสนุนผู้อื่นอยู่เสมอ ต้นแบบลักษณะนี้จะไม่ชอบความไม่มั่นคง รังเกียจความเห็นแก่ตัวและสิ่งที่จะเข้ามาทำร้าย แต่จะชอบเป็นผู้ให้ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี ตราสินค้าที่อยู่ในกลุ่มของต้นแบบลักษณะนี้จึงเป็นตราที่คอยปกป้องดูแลสิ่งต่างๆ เช่น ผลิตภัณฑ์ยาที่คอยรักษาบรรเทาอาการเจ็บป่วย สินค้าที่บำรุงสุขภาพ พวกซูปเปอร์มาร์เก็ต วิตามิน อาหารเสริม ชีวภัณฑ์ ยาหม่องที่ใช้ทาแผลให้หายปวดบวม บริษัทประกันภัย ธนาคาร หรือน้ำมันเครื่องที่ใช้ดูแลเครื่องยนต์ สีทาบ้านที่ใช้ดูแลเนื้อไม้ ฯลฯ ตราสินค้าเหล่านี้ล้วนอยู่ในต้นแบบผู้ช่วยเหลือนี้ทั้งสิ้น โดยตราสินค้าต้นแบบผู้ช่วยเหลือนี้จะเสนอการ เยียวยาแก้ไขปัญหาให้ผู้บริโภค เช่น การเสนอตัวเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองให้ผู้บริโภคไว้วางใจ การทำโฆษณาของตราสินค้าแบบผู้ช่วยเหลือนี้คือการบอกกล่าวกับผู้บริโภคว่าเราใส่ใจ ผู้บริโภคเป็นคนสำคัญเสมอ

มารดา (Mother)

นิยามของคำว่ามารดา เมื่อพูดถึงคำว่าแม่โดยมากจะนึกถึงความหมายใน 2 ประการ คือประการที่ 1 การเป็นผู้ให้กำเนิด ซึ่งการให้กำเนิดนี้ไม่จำกัดว่าต้องเป็นมนุษย์เท่านั้น อาจเป็นแม่ที่เป็นบุคลาธิฐานของธรรมชาติก็ได้ เช่น แม่น้ำ แม่คงคา แม่โขง แม่โพสพ แม่เตาไฟ ซึ่งลักษณะของมารดาต้องประกอบด้วยคุณสมบัติคือลูก แม่ก็จะมีลักษณะของคุณธรรมเรื่องความกตัญญู และความเสียสละ แม่ต้องต่อสู้เพื่อลูก และการให้ชีวิต แม่ในความหมายนี้จึงเป็นตัวแทนของความสมบูรณ์แบบ ประการที่ 2 คือการใช้คำว่าแม่เพื่อเรียกแทนสิ่งที่มีความสำคัญ คือ สิ่งใดที่มีความสำคัญ มีความยิ่งใหญ่ก็จะให้ชานานามนำหน้าสิ่งนั้นว่าแม่ ดังนั้นจึงมีคำเรียกว่า แม่ทัพ หรือแม่กฤษณา เป็นต้น

ความเป็นมารดานั้นเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับการให้กำเนิด แต่มิได้หมายความว่าถึงแม่ที่ต้องให้กำเนิดลูกที่เป็นมนุษย์แต่เพียงอย่างเดียว ในวัฒนธรรมไทยอะไรก็แล้วแต่ที่เป็นต้นแหล่งแห่งการให้กำเนิดก็จะถือว่าเป็นแม่ ในสังคมไทยจึงมีแม่ธรณี แม่โพสพ แม่ชี้อ แม่น้ำ เป็นต้น แม่ในแบบของคนไทยนั้นจะเป็นต้นแบบของแม่ที่รักลูกมาก ดายแทนลูกได้ ซึ่งมีการเน้นย้ำเรื่องนี้ตลอดเวลา ยกตัวอย่างในบททำขวัญบวชนาคก็จะมีบทเรื่องพระคุณของแม่ซึ่งเป็นคุณธรรมที่คนไทยเน้นมากที่สุดในเรื่องความกตัญญู

แม้ในวรรณคดีไทยนั้นจะเป็นแม่ที่แสนดี ยอมที่จะดะระกำลำบากยากลำเค็ญเพื่อลูก จะไม่ปรากฏว่ามีแม่ใจร้ายในเรื่องของไทย ถ้าแม่ใจร้ายจะต้องเป็นแม่เลี้ยง เหมือนเรื่องปลาบู่ทอง แม่เลี้ยงจะใจร้ายกับลูกเลี้ยงที่เป็นผู้หญิง ในขณะที่เช่นเดียวกันพ่อเลี้ยงจะใจร้ายกับลูกเลี้ยงผู้ชาย ดังนั้น เมื่อแม่ในวัฒนธรรมไทยเป็นแม่ที่รักลูกมาก จึงต้องมีบทสะท้อนใจร้องไห้ให้ มีบทลูกเศร้าใจ ไม่ค่อยมีความสุขเท่าไร ผู้ให้สัมภาษณ์จากสาขาศิลปศาสตร์ด้านวรรณคดี ยกตัวอย่างนางวันทองในเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนกำเนิดพลายงาม นางวันทองนั้นรู้ว่าขุนช้างซึ่งเป็นพ่อเลี้ยงของพลายงามนั้น จะมาลวงเอาไปฆ่าก็ต้องพาพลายงามหนีให้พลายงามจากไป โดยเอาไปฝากไว้กับนางทองประศรีผู้เป็นย่า บทรำพันของนางวันทองที่ต้องจากพลายงามก็แสดงถึงความรักลูก ความว่า

แมร์รักลูกลูกก็รู้ยู่ว่ารัก
จะกินนอนนอนว่าเมตตาเตือน
แมร์วันทองของลูกจงกลับบ้าน
จะกัมน้ำลาไปมิได้กัแล้ว

คนอื่นสักหมิ่นแสนไม่แมนเหมือน
จะจากเรือนร้างแม่ไปแต่ตัว
เขาจะพาลว่าวันแม่ทูนหัว
แม่อยามัวหมองนักจงหักใจ

นางกอดจูบลูบล้างแล้วสั่งสอน อำนวยพรพลายน้อยละห้อยให้
 พ่อไปตีศรีสวัสดิ์กำจัดภัย จนเติบโตใหญ่ยิ่งยวดได้บวชเรียน
 (สุนทรภู่, 2505)

แม้ในวัฒนธรรมไทยจึงเป็นแม่ที่ไม่ค่อยมีความสุข อากัปกิริยาเสียสละ ยิ่งใหญ่ แสนดี แม่จะดะระกำลำบากเพื่อลูก หรือลำบากไปด้วยกันกับลูก อย่างเรื่องสังข์ทองที่เป็นทั้งเรื่องเล่าในระดับชาวบ้านและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในระดับราชสำนักนั้นก็ยังมีเรื่องของแม่คือ นางจันทาทะเวียมเหสีของพระเจ้าพรหมทัตนั้นเมื่อคลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์ก็ต้องถูกขับออกจากวังเพราะโดนใส่ความว่าเป็นกาลกิณี จันทาทะเวียมกับพระสังข์จึงถูกปล่อยแพ ซึ่งนิทานเรื่องสังข์ทองนี้แพร่หลายเป็นอย่างมาก โดยพบว่าปรากฏในท้องถิ่นต่างๆ ในหลายสำนวน เช่น สุวรรณสังข์กุมาร ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คำขอเรื่องสุวรรณหอยสังข์ทางภาคเหนือ สังข์ทองกลอนสวด สังข์ทองคำฉันท์ หรือบทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 รวมถึงสุวรรณสังข์ชาดก ในปัญญาสาชดกฉบับหอสมุดแห่งชาติ นอกจากนี้ ยังมีเรื่องที่ใกล้เคียงกันของชนกลุ่มน้อย เช่น ละอองหอยขาวของไทยใหญ่ และสุวรรณหอยแดงของไทยเขิน ฯลฯ ซึ่งชาวเมืองทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์จะมีเมืองโบราณที่สถานที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ในเรื่องด้วย เช่น เวียงเจ้าเงาะ หรือลานศิลาแห่งหนึ่งซึ่งเชื่อว่าเป็นสนามตีคี่ของพระสังข์ ซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นก็เชื่อว่าเป็นเรื่องจริง

แม่นั้นผูกพันกับการคุ้มครองดูแล ปกป้องรักษา ความรักที่ไม่ต้องการตอบแทน ความรักที่บริสุทธิ์ เรื่องของแม่สำคัญมากในสังคมไทย เพราะสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นไทยอีสาน ล้านนา ภาคใต้ ภาคกลาง ประเพณีการสมรสเป็นแบบแต่งงานเขยเข้าบ้าน (Matrilocality) ซึ่งไม่เหมือนสังคมจีนที่ลูกสะใภ้ย้ายไปอยู่บ้านผู้ชาย ดังนั้น เรื่องราวในบ้านคนไทยนั้นผู้หญิงรับผิดชอบดูแลทั้งหมด ผู้ชายออกไปทำงาน เท่ากับว่าในบ้านนั้นล้วนเป็นเครือข่ายของผู้หญิง สภาพของผู้หญิงในสังคมไทยจึงเป็นผู้ที่มีสถานภาพสูง มีบทบาทในบ้านมาก สังคมไทยไม่มีเรื่องความไม่เท่าเทียม ลูกชายจะเติบโตขึ้นมาในบ้านที่มีแต่ญาติฝ่ายหญิง น้า ยาย ป้า หมูบ้านในชนบทก็จะมีแต่ญาติทางฝ่ายหญิง ดังนั้น คำว่าแม่ที่แทนเพศหญิงเพื่อแทนสิ่งอื่นๆ ในประเทศไทยจึงมีมาก เช่น แม่กัญแจ แม่ทัพ แม่หน้า แม่ครัว เพราะส่วนใหญ่ผู้หญิงเป็นคนดูแล คนไทยจึงมองว่าแม่เป็นคนเลี้ยงลูก เข้าข้างลูก ถ้าดูจากในนิทานแม่จะเป็นคนที่เข้าข้างลูกไม่ว่าจะมีอะไรผิด ในขณะที่พ่อเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจในครอบครัว

เมื่อการสืบสายสังคมของไทยผ่านมาทางมารดาเป็นหลัก อำนาจของแม่จะค่อนข้างมาก ในสังคมไทยกำหนดให้แม่เป็นใหญ่ เป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรม ดังจะเห็นได้ว่าแม่แต่ผีในสังคมไทยก็มักจะเป็นผีผู้หญิง ในวัฒนธรรมเก่าจะมีแม่โพสพซึ่งเป็นผีข้าวบูชาเพื่อให้ข้าวสมบูรณ์ แม่ธรณีซึ่งเป็นผีแห่งแผ่นดินเป็นมารดาผู้ให้กำเนิดโลกและแผ่นดิน แม่คงคาเป็นผีแห่ง

แม่น้ำเป็นมารดาแห่งสายน้ำซึ่งเชื่อว่าไหลมาจากสวรรค์ แม่อือเป็นผีประจำทารกในพิธีทำขวัญเด็กเพื่อให้เป็นผู้ดูแลเด็ก แม่นางเป็นผีประจำเรือต้องบูชาเพื่อให้เดินทางปลอดภัยจากคลื่นลม การรำผีฟ้าก็ต้องเป็นผู้หญิง รวมถึงผีแม่เตาไฟซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของบ้านด้วย

เมื่อแม่เป็นตัวแทนของความสำคัญ ความคาดหวังของคนไทยที่มีต่อความเป็นแม่จึงสูงมาก คือมองว่าความเป็นแม่นั้นศักดิ์สิทธิ์ (Holy Mother) คือต้องมีพร้อมทุกอย่าง มีความเสียสละ มีความประเสริฐ ดังนั้น หากหญิงที่เป็นแม่ทำสิ่งที่ผิดไปจากความคาดหวังของสังคม ก็จะโดนตำหนิมากกว่าผู้ชาย พอมาถึงสังคมยุคใหม่ ความเสียสละของความเป็นแม่ก็จะเพิ่มมากขึ้น เพราะแม่บางคนต้องทำงานนอกบ้าน แต่ภาระหน้าที่เรื่องการเลี้ยงดูลูกก็ยังต้องทำอยู่ละทิ้งไม่ได้ ความสมบูรณ์แบบนี้จึงส่งผลไปถึงลักษณะของความเป็นลูกด้วย ว่าลูกจะต้องมีลักษณะอย่างไรจึงจะสะท้อนความเป็นแม่ได้สมบูรณ์แบบ เช่นผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งยกตัวอย่างว่า "ลูกไปโรงเรียนเสื้อผ้าต้องขาวสะอาด ถึงสามารถทำให้แม่ที่ใช้ผงซักฟอก Omo มีความภูมิใจในความเป็นแม่ได้สมบูรณ์แบบ หรือแม่ต้องห่วงใยในอาหารการกินของลูก ไม่ว่าจะยุ่งแค่ไหนถ้าลูกไม่สบายก็ต้องพาลูกไปโรงพยาบาล ภาพมันจะกว้างขึ้น แต่ในทำนองเดียวกัน แม่คนนี้ก็ก็ต้องเป็นแม่ที่ลูกภูมิใจเพราะแม่ต้องประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานด้วย แม่คนนี้จะสมบูรณ์แบบจริง ๆ"

ต้นแบบตราสินค้าแบบมารดาจึงเป็นต้นแบบที่สะท้อนความเอื้ออาทร มีความอบอุ่น และคอยประคบประหงมที่คุ้นเคยกับมนุษย์มากที่สุด เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตและการเลี้ยงดู จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อชีวิต รวมถึงภาพลักษณ์ของตราสินค้านี้ต้องแสดงออกถึงความบริสุทธิ์ สะอาด อ่อนโยน ความอบอุ่น ปราศจากอันตราย และเป็นจุดศูนย์กลางของทุกสิ่งในสังคมไทย รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติด้วย ดังนั้น ตราสินค้าที่สื่อถึงต้นแบบลักษณะนี้จึงมักเกี่ยวข้องกับสิ่งกล่าวมาข้างต้นนี้ ผลิตภัณฑ์จึงมักแสดงออกถึงความอ่อนโยน เช่น ผลิตภัณฑ์ดูแลผิวที่มีความอ่อนโยนต่อผิวพรรณเหมาะกับผิวที่บอบบาง แชมพูสระผมที่ไม่ทำให้ระคายเคือง ผลิตภัณฑ์นมที่สามารถไว้วางใจได้ว่ามีความสะอาดปลอดภัยและมีประโยชน์กับทารกเทียบเท่ากับนมมารดา ตลอดจนการใช้คำขวัญที่แสดงถึงความห่วงใยเพื่อคนที่คุณรัก ซึ่งลักษณะทั้งหมดนี้ก็เป็นการแสดงถึงการฟูมฟักดูแลเอื้ออาทรรวมถึงสิ่งที่เชื่อมโยงไปถึงความเป็นครอบครัวอย่างร้านอาหารของครอบครัว ซอสปรุงรสที่ทำให้อาหารรสชาติอร่อยเหมือนฝีมือของแม่ปรุงเอง บ้านที่สื่อถึงความอบอุ่นของครอบครัวที่มาอยู่ร่วมกัน เป็นต้น

ผู้บริโภคจะให้ความคาดหวังกับความเป็นมารดาสูงมาก การสื่อสารกับผู้บริโภคของตราสินค้าประเภทนี้จึงมักที่จะเกี่ยวข้องกับความเป็นแม่ที่ต้องดูแลลูก ภาพที่แสดงออกถึงความรัก ความผูกพันระหว่างแม่ลูก ภาพของอาหารต่างๆ ที่เสนอขายคุณค่าความสมบูรณ์และมีการจัดเตรียมอย่างดี ความอ่อนเยาว์และมีชีวิตชีวาของหญิงสาว ภาพลักษณ์ทั้งหมดของต้นแบบ

มารดาจึงต้องแสดงถึงความดีงาม ความประเสริฐอย่างสมบูรณ์แบบ ไปจนถึงความศักดิ์สิทธิ์ของการเป็นแม่ที่ให้กำเนิดชีวิต

นักรัก (Lover)

นิยามของคำว่านักรัก เป็นลักษณะของตัวเอกในวรรณคดี หรือนิทานของไทย เช่น ในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ตัวเอกจะสูงส่ง มีรูปร่าง เปี่ยมไปด้วยเสน่ห์ทางเพศ ฉลาด เป็นคนที่เข้าใจจิตใจคน ช่างเจรจาเจ้าคารม และความเป็นคนมีเสน่ห์นี้เองทำให้ตัวเอกที่เป็นชายเหล่านี้มีคนรักหลายคน หรือมีคนมาหลงรักหลายคน และหากมองในอีกด้านหนึ่งที่ตรงข้ามกัน ก็จะพบว่าเรื่องรักนั้นมาพร้อมกับความอิจฉาริษยา ซึ่งดีชิงเด่น ความไม่จริงใจ และไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นเสน่ห์อีกประการหนึ่ง

คำว่านักรักนี้เป็นคำใหม่ ของไทยดั้งเดิมจะใช้คำว่าเจ้าชู้ ซึ่งแต่เดิมคำว่าเจ้าชู้เน้นกินความหมายทั้งหญิงและชาย หากนึกถึงตัวละครก็คือขุนแผน อีเหนา หรือพระลอ นักรักในความหมายทางภาษานั้นไม่ได้แปลว่าคนที่แสวงหาความรักเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงคนมีนิสัยเจ้าชู้ซึ่งแฝงความหมายทางลบ จึงมีการประดิษฐ์คำใหม่นักรักขึ้นมา ซึ่งความเป็นนักรักนี้มาพร้อมกับอุดมการณ์กระฎุมพี (Bourgeoisie) ถ้าย้อนไปในรูปแบบของความเชื่อของชาวบ้านในสมัยโบราณ มักจะเป็นความเชื่อเรื่องเทพอัสม หรือบุพเพสันนิวาสมากกว่า ซึ่งคำว่านักรักนี้สร้างขึ้นสำหรับตัวละครตะวันตกอย่าง Casanova คือเป็นคนที่มีความรักไปได้เรื่อยๆ มีความรักอยู่ตลอดเวลา หรือมักจะกระทำพฤติกรรมต่างๆ โดยอ้างว่ารัก แล้วก็มีความสัมพันธ์กับผู้หญิงมากหน้าหลายตาอยู่เรื่อยๆ ซึ่งถ้าเทียบแล้วถือว่าขุนแผนนั้นเป็นนักรักในความหมายนี้ เพราะเมื่อขุนแผนรักใคร่ก็จะใช้วาจา เวทย์มนต์หรือสิ่งอื่นๆ เพื่อให้ได้มา ดังนั้น จะเรียกว่าเป็นนักรักหรือเป็นคนเจ้าชู้ก็ย่อมได้ ดังเช่นมีผู้ให้สัมภาษณ์สายศิลปศาสตร์ สาขารวรรณคดีท่านหนึ่งยกตัวอย่างว่า "ขุนแผนตอนที่จะได้นางลาวทองมาเป็นเมีย ขุนแผนก็เสกหมากให้กิน เมื่อนางลาวทองกินหมากต้องมนต์นั้นเข้าไปก็เกิดหลงรัก และยอมเป็นเมีย ขุนแผน นางแก้วกิริยาขุนแผนก็ใช้คาถามหาละลายก็ได้นางแก้วกิริยาเป็นเมีย สายทองก็โดนมนต์เทพวิญจวนของขุนแผนเช่นกัน" จะเห็นว่าคนอย่างขุนแผนนั้นเป็นคนรักง่าย เห็นใครก็รัก ชมชอบไปเสียทั้งหมดจนบางครั้งก็ไม่คำนึงถึงความถูกต้อง

ตัวเอกในวรรณคดีไทยแบบขุนแผน หรืออีเหนาจะแสดงความเป็นนักรักอย่างชัดเจน ไม่สามารถรักผู้หญิงได้คนเดียว ลักษณะความเป็นนักรักได้รับการให้คุณค่ามากในสังคมไทย คุณสมบัตินี้จึงอยู่ในตัวละครที่เด่นๆ เสมอ แต่ต้องเป็นตัวละครชายจึงจะได้รับการยกย่อง และต้องเป็นลักษณะของตัวละครเอกเท่านั้น หากเป็นตัวผู้ร้ายจะไม่ใช้คำนี้ หรือหากผู้หญิงมีลักษณะเช่นนี้สังคมจะรังเกียจทันที เช่น นางกาบิปล่อยเนื้อปล่อยตัวให้ผู้ชายหลายคน

เด่นชัดในตัวของคุณแผน หรือเป็นลักษณะของตัวเอกที่อยู่ในนิทานประจำถิ่น หรือนิทานจักรๆ วงศ์ๆ โดยพระเอกในวรรณคดีกลุ่มนี้จะเป็นนักรักทั้งสิ้น

พระเอกก็มีความเป็นนักรัก แต่อันที่จริงพระเอกก็มีความเป็นนักรบอยู่ด้วย แต่ในลิลิตพระลอ นั้นวันที่จะไม่กล่าวถึง จากที่บ้านที่กอยู่ในพงศาวดารล้านช้างชื่อขุนลอซึ่งเป็นผู้สร้างอาณาจักรหลวงพระบาง แต่เมื่อถูกนำมาถ่ายทอดต่อกันมา พระลอก็กลายมาเป็นแค่เรื่องเล่า เมื่อถูกนำมาสร้างเป็นอนุสาวรีย์อยู่ที่จังหวัดแพร่ ก็มีการผูกเรื่องเป็นตำนานประจำถิ่น (Myth Making) มีการสร้างรูปพระลอเพื่อท่องเที่ยว ชาวบ้านก็ไม่มีความรู้สึกว่าต้องกราบไหว้เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะสำหรับชาวบ้านพระลอบุ๊เป็นนิยาย แต่ขุนแผนกลับต่างออกไป เป็นนักรบ เป็นนักรัก เป็นวีรบุรุษด้วย เป็นลักษณะของผู้ชายที่คนไทยชอบที่สุด ขุนแผนมีครบทุกด้าน ทั้งความเก่ง ความรัก และความภักดี เป็นตัวละครในอุดมคติของยุคศักดินาอย่างแท้จริง เป็นตัวแทนของลักษณะคนไทยในสมัยอดีต คือ ทั้งรบเก่งและมีวิชาอาคม ซึ่งคนในสมัยก่อนต้องศึกษา ต่อมามีคนกราบไหว้ กลายเป็นสร้างพระพุทธรูปบูชา สถานะของคุณแผนจึงถูกขยับขึ้นมา

วรรณคดีไทยมีลักษณะของกลวิธีในการประพันธ์แบบเล่นถ้อยคำเพื่อให้เกิดความงดงามของภาษา เด่นด้านบทพรรณนาโวหาร การที่จะแสดงความสามารถของกวีในการแต่งถ้อยคำที่สละสลวยก็ต้องผ่านการเจรจาของพระเอกนักรักในการเกี่ยวพาราสี พระเอกนักรักของไทยจึงต้องปากหวาน เพราะคนไทยชอบคนพูดจาไพเราะ การที่ผู้ประพันธ์จะแสดงออกถึงความสามารถในเชิงการประพันธ์จึงต้องแสดงในการเขียนบทเข้าพระเข้านาง บทเกี่ยวพาราสีหรือบทอศรรย เช่น ในเรื่องพระอภัยมณีตอนที่พระอภัยหลงรักนางละเวง ก็จึงเอ่ยคำไอ้โลมนางละเวง ซึ่งเปิดโอกาสให้สุนทรภู่ได้ใช้ความสามารถในเชิงกวีพรรณนาไว้อย่างไพเราะ มีความว่า

ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร	ไม่สิ้นสุดความรักสมครสมาน
แม้เกิดในใต้ฟ้าสุธาธาร	ขอพบพานพิศวาสไม่คลาดคลา
แม้เนื้อเย็นเป็นห้วงมหรณพ	พี่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
แม้เป็นบัวตัวพี่เป็นภุมรา	เซยผกาโกสมุปทุมทอง
เจ้าเป็นถ้ำอำไพขอให้พี่	เป็นราชสีห์สมสู่เป็นคู่สอง
จะติดตามทรมสงวนนวลละออง	เป็นคู่ครองพิศวาสทุกชาติไป

(สุนทรภู่, 2513)

เมื่อมาพิจารณา เรื่องราวของนิทานจักรๆ วงศ์ๆ มักมีโครงเรื่องเป็นชีวิตรักของบุรุษที่เป็นไอรสภษัตรีที่ จะเดินทางออกไปแสวงหาคู่ครอง เมื่อได้พบแล้วก็จะพลัดพราก แล้วระหว่างทางที่ตามหาก็คงบังเอิญไปได้นางอีกคนหนึ่ง แสดงถึงการยอมรับให้ผู้ชายไทยสามารถมีภรรยา

ได้หลายคน โดยเมื่อเรื่องราวดำเนินไปจึงมักมีบทเหิงหวงระหว่างมเหสีเอกกับมเหสีรอง ซึ่งจุดนี้จะเป็นสิ่งที่ทำให้เรื่องราวพลิกผัน เช่น ในเรื่องสังข์ทอง ความอิจฉาของมเหสีรองเมื่อนางจันทา เทวีคลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์ก็ถูกใส่ร้ายเนรเทศไป วรรณคดีเรื่องอื่นๆ ก็ให้เห็นชัดเจนว่า พระเอกของไทยนั้นเจ้าชู้ เช่นนิเอนานั้นมีชายาถึง 10 คน ไชยเชษฐ ก็ มีชายา 8 คน ซึ่งในบางครั้งนางเอกก็มีตำแหน่งเป็นมเหสีรอง เช่นในไชยเชษฐ นางสุวิษาที่เป็นนางเอกนั้นก็ เป็นชายาคนที่ 8 นางบุษบาในนิเอนาก็เป็นชายาคนที่ 2 ในจำนวนทั้งหมด 10 คน บางเรื่องนางเอก ก็เป็นมเหสีเอก เช่น นางเกศสุริยงในสุวรรณหงษ์ ปมขัดแย้งของเรื่องแบบจักรๆ วงศ์ๆ จึงอยู่ที่ ความสัมพันธ์ของผู้หญิงแบบภรรยาหลวงภรรยาหน้าย ซึ่งลักษณะนี้ก็ยังคงสืบทอดอยู่มาจนถึง ปัจจุบัน เอื้อให้คนทุกแบบเกิดความรู้สึกชอบเรื่องแบบจักรๆ วงศ์ๆ ได้ทั้งนั้นเพราะตัวเอกมีทั้ง ภรรยาหลวง ภรรยาหน้าย และพระเอกที่เป็นนักรัก คือตอบสนองความรู้สึกของคนทุกกลุ่ม

การมีภรรยาได้หลายคนนั้น สังคมไทยในอดีตมีการยอมรับไว้ในกฎหมายตราสามดวง ว่า ภรรยาสามคนเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยระบุไว้ว่าสามีมีศักดิ์นาเท่าไร ภรรยาจะ สามารถมีศักดิ์นาเป็นครึ่งหนึ่งของสามี เรื่องนี้มีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ท่านหนึ่ง ยกตัวอย่างว่า “สามีเป็นเจ้าพระยา มีศักดิ์นา 10,000 ไร่ ภรรยาเอกจะมีศักดิ์นา 5,000 ไร่ แล้ว ภรรยาหน้ายจะมีศักดิ์นาครึ่งหนึ่งของภรรยาเอก คือ 2,500 ไร่ลดหลั่นกันลงมา” การยอมรับว่า ภรรยาคนเดียวถูกต้องตามกฎหมายเริ่มมีในสมัยรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 7 โดยประเทศไทย เริ่มมีการจดทะเบียนสมรสตามแบบชาติตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเริ่มจดทะเบียนในหมู่เจ้านาย เท่านั้น ส่วนประชาชนก็เริ่มมาจดทะเบียนในสมัยรัชกาลที่ 7 เนื่องจากมีกฎหมายมารับรองในเรื่องของ การรับมรดก นับแต่นั้นการมีภรรยาที่มากกว่าหนึ่งคนจึงเป็นภรรยานอกกฎหมายทั้งหมด แต่ใน สมัยอยุธยาภรรยาทั้งหลายนั้นถูกต้องตามกฎหมายและประเพณี ไม่เป็นการเสียหายกันใน สังคมเพราะภรรยาหน้ายหรือภรรยารองนั้นก็มาจากตระกูลที่ดี ดังนั้น ในสมัยก่อนหากขุนนางคน ใดทำความดีความชอบก็จะสามารถมีภรรยาได้อีก โดยอาจจะสามารถหาเองหรือโดยพระเจ้า แผ่นดินปูนบำเหน็จโดยการหาภรรยาให้เพิ่ม อย่างนี้เป็นต้น

หรือในสมัยโบราณ การที่พระเจ้าแผ่นดินมีมเหสีหรือสนมกำนัลหลายพระองค์นั้นถือ เป็นเกียรติของผู้หญิง จะต้องมีการคัดเลือกกันอย่างถี่ถ้วน โดยการเป็นเจ้าจอมนั้นจะเลือกจากผู้ มีสกุล เริ่มจากการส่งหญิงนั้นไปอยู่กับมเหสีองค์ใดองค์หนึ่ง ชัดเกลากิริยามารยาทให้ดูรูปร่าง หน้าตาให้สวย พอถึงเวลาที่เหมาะสมเจ้าของตำหนักก็นำขึ้นถวาย ผู้หญิงในสมัยอดีตถือเป็น บรรณาการ เมื่อไปทำสงครามตีเมืองใดได้มากก็จะถือว่าลูกภรรยาหน้ายนั้นเป็นทรัพย์สิน ต้องยกให้ผู้ ชนะเหมือนกับที่พระมหาธรรมราชาต้องยกพระสุพรรณกัลยาให้ประเทศพม่า ซึ่งเรื่องนี้มิได้เป็น เรื่องของการบังคับขู่เข็ญ ไม่ได้เป็นการข่มเหงหรือการรังแกกัน แต่เป็นเกียรติเป็นธรรมเนียม เมื่อรบชนะได้เมืองก็ต้องได้ลูกสาวเจ้าเมือง และเจ้าหญิงองค์นั้นเมื่อไปอยู่ต่างเมืองก็มี ตำหนักและข้าราชการบริวารสมควรแก่ฐานานุศักดิ์ของตนเอง ลักษณะแบบนี้เป็นจารีตประเพณี

ของคนในสมัยโบราณซึ่งแตกต่างกับมุมมองคนในสมัยปัจจุบัน คือถ้าเอาความคิดของคนในปัจจุบันตัดสินก็จะตีความได้ว่าไปเป็นเซลยต้องลำบาก แต่แท้ที่จริงแล้วการที่ต้องไปอยู่เมืองนั้นก็เพราะคนในอดีตเห็นว่าผู้หญิงนั้นเป็นรางวัล เป็นบรรณาการของผู้ชนะซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ความคิดนี้จึงเป็นรากฐานให้ผู้ชายมีความชอบธรรมในการที่จะสามารถมีภรรยาได้หลายคน ในลักษณะเดียวกันก็คือเอื้อเหตุผลที่ชอบธรรมให้กับการเป็นนักรัก หรือเจ้าชู้ของผู้ชายไทย

ต้นแบบตราสินค้าแบบนักรักนี้จึงมักเป็นตัวแทนที่แสดงออกถึงความใกล้ชิดสนิทสนม แสดงออกทางความต้องการที่จะประสานความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับสิ่งใดก็ตามที่ตนนั้นตกหลุมรัก หรือต้องการผูกความสัมพันธ์ด้วย เมื่อเป้าหมายคือการสร้างความสัมพันธ์ สิ่งที่ต้นแบบนี้กระทำจึงเป็นการสร้างจุดสนใจที่น่าดึงดูดให้ตนเอง เช่นดึงดูดเพศตรงข้ามด้วยวิธีการต่างๆ ต้นแบบนี้จึงมักจะเปี่ยมไปด้วยอารมณ์ความรู้สึก มีความปรารถนาที่รุนแรง (Passion) มีความซาบซึ้ง (Affection) ทะนุถนอมด้วยความรัก (Cherish) และมีเรื่องราวของความรักที่โรแมนติก (Romantic Story)

การใช้กลยุทธ์ของต้นแบบตราสินค้าแบบนักรักนี้จึงใช้เพื่อดึงดูดผู้บริโภคด้วยแรงปรารถนาของอารมณ์ ความมีเสน่ห์ การทำให้ผู้เป็นเจ้าของรู้สึกเป็นคนพิเศษ สินค้าในกลุ่มต้นแบบนี้จะเชื่อมโยงกับความรักของหนุ่มสาวเป็นหลัก เช่น เครื่องประดับ เพชรพลอย การ์ดอวยพร ที่สร้างให้ผู้ซื้อเปี่ยมไปด้วยอารมณ์แห่งความรักความผูกพัน เมื่อใช้แล้วผู้บริโภคจะรู้สึกเหมือนอยู่ในนิยายรักโรแมนติก โดยลักษณะแบบนักรักนี้ได้พัฒนาไปมากกว่าในอดีตคือไม่ได้เสนอในลักษณะของผู้ชายเจ้าชู้ เป็นนักรักเปี่ยมเสน่ห์เพียงอย่างเดียว แต่เมื่อนำเสนอเป็นภาพของผู้หญิงจะเป็นลักษณะของผู้หญิงที่สดใสเต็มไปด้วยความโรแมนติกเป็นอารมณ์ของคู่รักที่มีความสุข จึงเสนอเรื่องราวของความเป็นคู่รักที่โรแมนติก (Romantic Lover) หรือคู่รักวัยรุ่น เช่น สินค้าแบบไอศกรีม Wall's ที่เสนอโฆษณาชุด Cornetto Love Sparks หรือการออกผลิตภัณฑ์ชื่อ Wall's Tiramissyou และ Wall's Cornetto Royal Sweetheart Brownie ซึ่งเป็นการสื่อสารในรูปแบบของคู่รัก หรือผลิตภัณฑ์แบบคู่รักคู่รส Coffeemate คือกาแฟก็ต้องคู่กับครีมเทียม Coffeemate หรือสินค้าที่ใช้แล้วจะพบรักเพราะมีแรงดึงดูดเพศตรงข้าม ซึ่งลักษณะนี้มักเป็นลักษณะต้นแบบนักรักที่ไปผสมผสานกับรูปแบบของต้นแบบเจ้าเสน่ห์ (Enchantress) เช่น ตราสินค้าในกลุ่มของเครื่องสำอาง หรือน้ำหอม ที่เมื่อใช้แล้วจะทำให้ตนเองเปี่ยมเสน่ห์ดึงดูดให้เพศตรงข้ามมาหลงรัก

ผู้ไร้เดียงสา (Innocent) และหญิงสาว (Maiden)

นิยามของผู้ไร้เดียงสาคือ ผู้ที่บริสุทธิ์ผุดผ่องไร้มลทิน จะแสดงออกเป็นเด็กหรือเป็นหญิงสาวที่น่าทะนุถนอม และมีความอ่อนเยาว์ ในเรื่องของไทย ความไร้เดียงสา มักจะเป็นลักษณะที่สำคัญลักษณะหนึ่งของนางเอก

นิยามของหญิงสาวคือ ในวรรณคดีมักเรียกว่าเป็นนางเอกคือ เป็นหญิงสาวที่บริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ต้องสะอาดสะอาด สวยงามเกินจินตนาการ มีความอ่อนเยาว์ จึงมักที่จะเป็นตัวละครฝ่ายหญิงเพื่อคู่กับวีรบุรุษ หญิงสาวสวยงามไร้เดียงสาจะปกป้องตัวเองไม่ได้ มักจะเป็นผู้ถูกกระทำ แต่ก็ต้องมีความดีงาม และรักเดียวใจเดียว

ผู้ไร้เดียงสา และหญิงสาวมักเป็นต้นแบบที่ปรากฏอยู่คู่กัน โดยมักต้องเป็นหญิงสาวงดงามหมดจดอุปนิสัยโอปอ้อมอารี โดยมากจะอยู่ในรูปของนางเอก นางเอกในวรรณคดีไทยนั้นจะเน้นที่ความบริสุทธิ์ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “นางเอกของไทยนั้นต้องบริสุทธิ์เป็นของใหม่แกะกล่อง ผู้ชายไม่มีสิทธิ์ นอกจากพระเอกเท่านั้น” หญิงสาวที่เป็นนางเอกจึงต้องเป็นพรหมจารีทุกคน เป็นสตรีที่อ่อนต่อโลกเรียกร้องให้วีรบุรุษมาปกป้องและเป็นทีไฝฝืนถึงของคนทั้งแผ่นดิน หญิงสาวที่เป็นนางเอกนั้นจะต้องเป็นคนที่ไม่มีความประสพการณ์เรื่องความรักเลย พระเอกจะต้องเป็นรักแรกและรักเดียว สังคมไทยเรียกร้องจากผู้หญิงมากผู้หญิงต้องรักเดียวใจเดียว ถ้าเป็นหญิงแล้วพึงใจชายมากกว่าหนึ่งคนนั้นจะถูกประณามทันทีไม่ว่าจะมีเหตุผลอะไรก็ตาม เช่น นางโมรา นางกาگی และนางวันทอง ถ้าสามีตายก็ต้องครองตัวเป็นหม้ายที่สะอาดบริสุทธิ์น่านับถือ ซึ่งสิ่งนี้เป็นค่านิยมของผู้หญิงในเมืองไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนปัจจุบัน

ภาพของผู้หญิงที่คนไทยมีในจินตนาการว่าเป็นหญิงที่ดีจะมีค่าที่ความบริสุทธิ์ ทั้งกายและใจ โดยตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา ผู้หญิงที่จะเข้ามาทำงานในวังนั้นจะต้องเข้ามาตั้งแต่เด็ก ถ้าจะให้สมบูรณ์แบบผู้หญิงนั้นต้องไม่เคยสนทนากับผู้ชายเลย และจะต้องมีความรักครั้งแรกกับพระเอกซึ่งเป็นวีรบุรุษเมื่อแรกพบ และจะรักอยู่อย่างนั้น แม้ว่าจะมีเหตุผลอะไรก็ตามจะรักคนหนึ่งแล้วเห็นใจอีกคนหนึ่งไม่ได้ ดังเช่นนางบุษบาในเรื่องอิเหนานั้น เมื่อตอนที่นางบวชเป็นแอดหนัง (ซี) ชื่ออุณากรรณ เมื่อถูกปันหยี่ซึ่งคืออิเหนาปลอมตัวมาขโมยกรีซไปก็ไม่รู้จัก นางก็คร่ำครวญต่อว่าพี่เลี้ยงด้วยความรักเกียรติสตรีว่า

พี่แกลังเป็นใจด้วยปันหยี่
ในถ้อยคำที่รำพรรณนา
เป็นไฉนจึงยกน้องให้

เห็นคนอื่นดียิ่งกว่าข้า
ว่าแสนเสนหาอิเหนานัก
แก่ชาวไพร่ต่ำช้าบรรดาศักดิ์

กระนี้ถ้าพี่เรียกว่ารัก	พี่จะประจักษ์ในน้ำใจ
ผู้ตายชายอื่นมิให้ต้อง	อันจะมีผิวสองอย่าสงสัย
ถึงมาตรแมนชีวันจะบรรลัย	จะตายในความซื่อสัตยา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ข)

จากบทร้อยกรองนี้ก็จะเห็นว่า ตัวละครที่เป็นหญิงนั้นจะต้องรักศักดิ์ศรีและจะต้องครองตนเพื่อรอแต่เพียงพระเอกที่เป็นคู่คนเดียวเท่านั้น เมื่อมีสามีแล้วซึ่งหมายถึงอิเหนา จะยอมให้ผู้ชายอื่นอีกนั้นเป็นไปได้ สังคมไทยจะไม่ยินยอม หญิงที่ดีจะต้องพยายามรักษาเกียรติสตรีไว้ให้ถึงที่สุด ดังคำกล่าวของนางบุษบาในเรื่องอิเหนาอีกตอนหนึ่งที่ตัดพ้ออิเหนาที่มีภรรยาหลายคนว่า บุษบาเป็นหญิงจึงกลัวที่จะอับอายผู้คน แต่หากเป็นผู้ชายก็ไม่จำเป็นต้องอายแม้ว่าจะทำพฤติกรรมเดียวกัน มีความว่า

อันความอับยศอดสู	จะติดตัวช่วยอยู่ไม่รู้หาย
ร้อนใจอะไรเล่าเจ้าเป็นชาย	ไม่เจ็บอายชายหน้าก็ว่าไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ข)

ความเป็นหญิงสาวที่ไร้เดียงสา นั้นจะต้องมีความเยาว์วัยด้วย ในสมัยอดีต ผู้หญิงไทยจะแต่งงานออกเรือนไปเร็ว ส่วนมากหลังจากโกนจุกไปประมาณสองปีก็จะต้องแต่งงานแล้ว อายุเฉลี่ยของหญิงสาวที่จะต้องออกเรือนอยู่ที่ประมาณ 15 ปี เพราะในสมัยอดีตคนไทยนั้นอายุไม่ยืนยาวเหมือนสมัยปัจจุบันเนื่องจากการสาธารณสุขในสมัยก่อนยังไม่ดีเหมือนในสมัยปัจจุบัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าใครที่มีอายุยืนยาวถึง 60 ปีนั้นเป็นเรื่องน่ายินดีดีต้องมีการฉลอง อย่างเช่นงานแซยิด ถือว่าเป็นงานใหญ่ต้องมีการสมโภชน์ หญิงสมัยก่อนถูกสังคมบังคับต้องเป็นสาวเร็ว จึงมีลักษณะที่สะท้อนในนิทานหรือวรรณคดีไทยว่าเป็นคนอ่อนประสพการณ์ จึงต้องเป็นผู้ที่ถูกกระทำหรือต้องทนรับเคราะห์กรรม ต้องเป็นสมบัติของผู้ชาย ต้องจงรักภักดี

ค่านิยมเรื่องของการมีรูปโฉมงดงามเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากอีกประการหนึ่ง นางในวรรณคดีนั้นจะเป็นตัวแทนของความงาม เน้นที่ความสวยแต่ไม่เน้นที่ความเก่งกาจ หรือความฉลาดมีไหวพริบ ดังนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในวรรณคดีเรื่องใดก็ตามนางเอกละครนั้นจะต้องเป็นคนที่สวยที่สุดในแผ่นดินก็ว่าได้ อย่างไรก็ตามเรื่องสังข์ทอง นางรจนาก็เป็นน้องคนเล็กก็เป็นคนที่สวยที่สุดมีความอ่อนเยาว์และเป็นพระธิดาที่ท้าวสามรักที่สุด อีกตัวอย่างหนึ่งคือ พระเพื่อนพระแพงในเรื่องลิลิตพระลอ นั้นก็เป็นหญิงงาม กวีในสมัยอยุธยาผู้แต่งลิลิตกล่าวชมโฉมบรรยายความงามของสองราชธิดาแห่งเมืองสรอง มีความว่า

บัวทองเด็ดแต่น้ำ	เอามา แลฤ
แล้วดวงดารา	หยาดฟ้า
ฤจันทรจากเวหา	หาพี่ พระเอย
เรียมเร่งคิดหน้าหน้า	หนุ่มหน้าติดใจ

(พระลอ, 2511)

คือพระเพื่อนพระแพงนั้นมีรูปโฉมงดงามดุจดั่งดอกบัวทอง และความสวยงามนั้นเทียบเคียงได้เท่ากับดวงดาวและดวงจันทร์บนฟากฟ้า ซึ่งหากใครได้ชมโฉมพระเพื่อนพระแพงแล้ว ก็จะต้องหลงใหลทุกคน นางในวรรณคดีอีกคนหนึ่งที่มีความงามก็คือ นางบุษบาในเรื่องอิเหนา เป็นนางในวรรณคดีที่สวยจนอิเหนาเมื่อแรกเห็นก็ถึงกับเพ้อรักถึงนาง โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระราชนิพนธ์ถึงความงามของบุษบาไว้ว่า

ชื่อระเด่นบุษบาหนึ่งหวัด	ลออเอี่ยมเทียมทัดนางสวรรค์
ทั้งในธรณีไม่มีทัน	ผิวพรรณผุดผ่องดังทองทา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ข)

อีกบทหนึ่งพรรณนาถึงบุษบาไว้ว่า

อันนางโฉมยงองค์นี้	เลิศล้ำนารีในแหล่งหล้า
นวลละอองผ่องพักตร์โรสกา	เพียงจันทราทรงกลดหมดราศี
งามดั่งโกสุมปทุมมาลัย	บานอยู่ในห้องสระศรี
แต่พร่ำทูลระเด่นมนตรี	ภูมีชักให้ไม่แลไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ข)

คือความงามของนางบุษบานี้งามเหมือนกับนางฟ้านางสวรรค์และงามกว่าผู้ใดในแผ่นดิน เป็นผู้หญิงที่มีลักษณะที่ตีพร้อมครบถ้วนไปทุกด้าน คือไม่มีจริตแรงอน มีความกตัญญู มีน้ำใจ ไม่มีความริษยาถือโกรธผู้ใด แม้ในบทละครเรื่องอิเหนา นางบุษบาจะถูกนางจินตะหรา แย่งอิเหนาซึ่งเป็นคู่ดูนาหงัน (คู่หมั้น) ไปครองก่อน แต่เมื่อมารดาให้ไหว้เคารพนางจินตะหรานางบุษบาก็ยอมทำตามโดยไม่ขัดขืน คือเป็นลักษณะของผู้หญิงในอุดมคติของผู้ชายไทยคือต้องยอมผู้ชายทุกอย่าง

อีกตอนหนึ่งที่แสดงถึงการกำหนดคุณสมบัติมาตรฐานให้ผู้หญิงก็สะท้อนในวรรณคดี เช่น ในเรื่องอิเหนา ในคราวที่ระดูบิกมาหงันจะยกมาหยารัศมีให้กับอิเหนานั้นก็ได้บรมสั่งสอนกับมาหยารัศมีว่าให้ยอมตามสามีทุกเรื่อง ให้เจียมตัว ให้กลัวสามี ชื่อสัตย์ในความรัก เชื่อฟัง

สามีเพราะเป็นสิ่งที่ผู้หญิงสมควรที่จะปฏิบัติเป็นการแสดงมาตรฐานทางด้านความประพฤติ เอาไว้ชัดเจน เป็นการสะท้อนภาพที่เป็นกรอบของสังคมในขณะนั้น ดังความว่า

ดรัสพลางทางทรงกันแสงสั่ง	โคมยงจงฟังซึ่งคำสอน
ตัวเจ้าจะไปอยู่ด้วยภรรยา	จงโอนอ่อนนุ้สำหรับรักษาตัว
สู้เสียมเจียมจิตคิดว่าข้า	อย่าทิจูถือว่าพระเป็นผ้า
ยิ่งรักเท่าไรให้ยิ่งกลัว	จงหมั่นเฝ้าฝากตัวตามพระทัย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ข)

ค่านิยมเรื่องความงามของผู้หญิงเป็นสิ่งที่สำคัญนั้นมิได้ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมไทย เท่านั้น ในวรรณคดีของชาติอื่นก็ถือว่าสำคัญเช่นเดียวกัน เช่น ในวรรณคดีจีนก็มี 4 สาวงามที่ถือว่าเป็นเลิศเรื่องความงามคือ 1) หวังเจาจวิน ได้ฉายาว่าปักษิตกนภา ว่ากันว่านกที่บินอยู่บนอากาศเห็นความงามของเธอก็ถึงกับลืมนบินจนตกลงมา 2) เตียวเสียน ได้ฉายาว่าจันทร์หลบ โคมสุดา ในสามก๊กมีเรื่องเล่าถึงความงามของนางว่า ในคืนที่มีจันทร์ปรากฏา พอใกล้เวลาจันทร์คราสก็มีอุบายให้เตียวเสียนออกมา ทนได้นั้นพระจันทร์ก็สิ้นแสงหมดรัศมี เมื่อเตียวเสียนจตุรบุการระต่อเทพธิดาแห่งดวงจันทร์ฉางเอ๋อ จันทร์ก็สว่างดังเดิม เมื่อตั้งโต๊ะและลิไปได้เห็นก็หลงไหลจนถึงกับฆ่าฟันกันเอง 3) ไชซี ได้ฉายาว่ามัจฉาจมารี ว่ากันว่าเมื่อไชซีหนึ่งชกผ้าริมธารนั้น ปลาที่ว่ายน้ำมาเห็นก็จะลื่นในความงามจนลื่นว่ายน้ำจมน้ำไป และ 4) หยางกุ้ยเฟย ได้ฉายาว่ามวลผลกาละอายนาง มีเรื่องเล่าว่ามีรูปโฉมงามมาก ในคราวที่พระเจ้าถังเสวียนจงฮ่องเต้ประพาสสวนดอกไม้ บรรดาดอกไม้ต่าง ๆ ก็หุบกลีบ ไม่กล้าแย้มบานประชันความงามกับหยางกุ้ยเฟยทีเดียว และก็เช่นเดียวกันกับนิทานไทย ความงามของหญิงงามนั้นมักชักนำภักย์มาถึงตัว

ผู้หญิงในอดีตนั้นไม่มีอิสระเหมือนในสมัยปัจจุบัน สังคมในสมัยตั้งแต่สุโขทัยเป็นต้นมา บังคับไม่ให้ผู้หญิงคิดอ่านทำอะไรได้ ผู้หญิงไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อรอง ถือเป็นสมบัติชิ้นหนึ่งของผู้ชาย ผู้ชายมีสถานะสูงกว่าผู้หญิงในทุกด้าน ความฉลาดมีไหวพริบจึงไม่จำเป็น นางเอกในนิทานจึงถูกสร้างให้มีความสวยงามเป็นเอกแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนั้น ตัวเอกฝ่ายหญิงจำเป็นต้องมีคู่ครองด้วย จะอยู่เป็นโสดโดดเดี่ยวไปเรื่อยๆ จนจบเรื่องนั้นเป็นไปได้ ค่านิยมของการออกเรือนก็ถือเป็นคุณค่าอีกประการหนึ่งของสตรี อย่างในพระนิพนธ์เรื่อง กนกนคร ของพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (นมส.) ที่ยกมานี้ เป็นคำตรัสของท้าวชัยทัตกับพระมเหสี เมื่อพระมเหสีทูลว่า กนกเรขา พระธิดาไม่คิดมีคู่ ก็กล่าวออกมาว่าหญิงนั้นจะต้องมีคู่ครองทุกคน มีความว่า

หญิงไม่ยอมมีสามี	หาในโลกนี้หาไหน
อันพวงบุปผามาลัย	เกลียดแมลงภูไชร์ ฤามี
ควรจำธรรมดานาไร	จักไม่รับไถไซ้ที่
ฉันทไตชาดานารี	พึงมีสามีแนบตัว

(พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, 2516)

การมีคู่ครองจึงถึงเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ทำให้หญิงสาวที่เป็นนางเอกนั้นสมบูรณ์ และยังมีค่านิยมเรื่องที่คุณหญิงยังต้องเชื่อฟังสามีอย่างเคร่งครัดด้วย เพราะวีรบุรุษในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ เมื่อออกเดินทางเพื่อพิสูจน์ตนเองนั้น ก็ต้องเสาะหาหญิงที่จะเป็นคู่ให้พบ ซึ่งหญิงที่จะเป็นคู่ นั้นอาจมีแค่คนเดียวหรือมีหลายคนก็ได้ แต่ในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ส่วนใหญ่นั้น วีรบุรุษซึ่งเป็นตัวเอกนั้นจะต้องมีชายาหลายองค์ เป็นการแสดงถึงความเก่งกล้า โดยที่คุณหญิงเหล่านั้นอาจมีผู้ที่เป็นนางเอกเพียงคนเดียว ซึ่งก็จะเป็นคนที่สวยงามที่สุด มีอุปนิสัยดีพร้อม มีคุณธรรมให้อภัย ไม่จำเป็นต้องเป็นมเหสีเอกบางครั้งก็เป็นมเหสีรองอย่างนางบุษบาในเรื่องอิเหนา แต่ก็ต้องมีความงามและคุณธรรมที่เป็นเลิศมากกว่าผู้ใด

ตราสินค้ำที่เป็นผู้บริสุทธิ์จึงมักเป็นหญิงที่อ่อนโยน ต้องเป็นคนดี มีความดีงาม ไม่มีมารยา มักจะแสดงออกถึงความไร้เดียงสา ความเป็นธรรมชาติไม่มีการปรุงแต่ง บริสุทธิ์ สะอาดปราศจากสิ่งเจือปน สีสนของตราสินค้ำก็จะเป็นสีสนอ่อนๆ เช่น สีชมพูอ่อน ฟ้ายอ่อน เหลืองอ่อน แแนวสีพาสเทล ภาพมีความนุ่มนวลสบายตา ออกมาในรูปแบบเรียบๆ แบบคลาสสิก บางครั้งถ้าไม่แสดงออกในลักษณะของหญิงสาว ก็จะเสนอออกมาในรูปแบบของเด็กที่มีความไร้เดียงสา หรือผู้ที่มีความอ่อนเยาว์ ซึ่งลักษณะของความเป็นเด็กไร้เดียงสาก็จะปรากฏคู่กับต้นแบบมารดา (Mother) ที่คอยดูแลห่วงใย แต่ก็ไม่แสดงออกในลักษณะของชายหนุ่มที่ไร้เดียงสา เนื่องจากในสังคมไทยหากผู้ชายไร้เดียงสานั้นจะถูกเรียกเป็นอีกคำหนึ่ง คือ ท้อม

ลักษณะการวางตำแหน่งของตราสินค้ำ และโฆษณาของต้นแบบกลุ่มนี้จะไม่ค่อยหรือหวาโลตโฉมหนัก มักจะเป็นแบบเรียบหรือดูดีสะอาดตา ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในกลุ่มนี้ก็อาจจะเป็นตราสินค้ำพวกสินค้าปลอดสารพิษ เช่น ผักปลอดสารพิษ ผลิตภัณฑ์ที่สกัดจากธรรมชาติ หรือมีส่วนผสมที่มาจากดอกไม้ธัญพืช เช่น สมุนไพร ยาสมุนไพร เป็นต้น หรือสินค้านั้นมักเป็นสินค้าผลิตด้วยกรรมวิธีที่พิถีพิถันโดยไม่ใช้เครื่องจักร สินค้าทำด้วยมือ ถ้าเป็นบริการด้านโรงแรมก็จะเป็นโรงแรมแนวรีสอร์ทแอนด์สปา สถานที่เที่ยวแนวธรรมชาติแบบ Club Med ประกอบไปด้วยภูเขาแม่น้ำลำธาร หรือชายหาดที่ยังไม่ถูกคนเข้าไปบุกรุกมากนัก หากเป็นเครื่องสำอางก็จะเป็นเครื่องสำอางที่พูดกับผู้บริโภคว่าเป็นตราสินค้ำที่อ่อนโยน ไม่ระคายเคือง แม้ว่าจะเป็นเด็ก ซึ่งลักษณะของต้นแบบไร้เดียงสาก็จะแสดงถึงความอ่อนโยนและบริสุทธิ์ จนอาจเกินเลยไปถึงขั้นดูเหมือนอ่อนต่อโลกจนไม่เท่าทันคน

เพื่อนสนิท (Companion)

นิยามของเพื่อนคือ ผู้ที่มีความเสมอภาคกับเรา มีความเหมือนมากกว่าความต่าง เป็นผู้
ที่ไว้วางใจได้ จริงใจ เป็นผู้รู้ใจ สามารถให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยน สามารถแบ่งปันได้ เป็นส่วน
หนึ่งของชีวิต ร่วมทุกข์ร่วมสุข เพื่อนจะเป็นผู้ที่ให้ความเข้าใจ และเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือเมื่อ
ต้องการ รวมถึงเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ ในท้องถิ่นบางครั้งจะใช้คำอื่น เช่น ภาคใต้จะเรียกว่า
เกลอ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเรียกว่าเสี่ยว

บทบาทของตัวละครเพื่อนในเรื่องเล่าของไทยโบราณไม่เห็นชัดเจน จะเห็นได้จากเรื่อง
จักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งเป็นนิทานที่เล่าสู่กันฟังมาแต่ครั้งอดีตนั้น ตัวเอกจะเป็นกษัตริย์จึงยากที่จะสร้าง
ตัวละครที่จะให้มาเป็นเพื่อน เพราะความเป็นเพื่อนนั้นบุคลิกก็ต้องยกเสมอให้เท่าเทียมกัน
เพื่อนในเรื่องของไทยจึงเป็นเพียงผู้สนับสนุน แตกต่างกับเรื่องของทางยุโรป กวีนิพนธ์พื้นบ้านที่
เรียกว่าบัลลาด (Ballad) เรื่องเพื่อนจะสำคัญมาก พบว่าในเรื่องแบบบัลลาดจะเน้นเรื่องการมี
ความจริงใจ และทรยศหักหลังของเพื่อน เรื่องการแย่งหญิงอันเป็นที่รัก เช่น อัศวิน Lancelot
กับกษัตริย์ Arthur เรื่องแบบบัลลาดก็จะเน้นเรื่องของความเป็นเพื่อน และความจงรักภักดี

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมศักดินา ไม่สามารถสร้างเพื่อนในระดับเจ้าขุนมูลนาย
ความสัมพันธ์ในสังคมไทยจึงเป็นลำดับชั้น มีสถานะที่ไม่เท่าเทียมกันซึ่งส่งผลมาจนกระทั่ง
ปัจจุบันนี้ ความสัมพันธ์แบบเพื่อนนำมิตรหรือเพื่อนตายอาจจะไม่ได้ถูกเน้นจนเห็นเด่นชัดแต่
ไม่ใช่ว่าจะไม่มี ส่วนใหญ่แล้วรูปแบบความสัมพันธ์จะโน้มเอียงไปในทางผู้ให้การอุปถัมภ์ ดังนั้น
เมื่อมีการมองเรื่องสูงต่ำมีลำดับชั้นแล้ว ลักษณะจึงห่างเหินจากคำว่าเพื่อน เป็นความสัมพันธ์
ของคนต่างสถานะ อย่างเจ้านายลูกน้อง เพราะคนที่จะเป็นเพื่อนนั้นต้องอยู่ในสถานะเดียวกัน
ในเรื่องเล่าของไทยไม่ว่าจะในวรรณคดี หรือบทละครนอก และละครใน จึงไม่มีนัยของความเป็น
คู่ซี้มิตรภาพ ความสัมพันธ์แบบเพื่อนไม่ชัดเจนเพราะตัวเอกที่เป็นคนดำเนินเรื่องมักเป็นคนมี
ฐานะสูงเช่นเป็นกษัตริย์ ความสัมพันธ์จึงมีแบบไปเป็นเพื่อนกัน เช่น พระรามพระลักษมณ์ในเรื่อง
รามเกียรติ์ก็เป็นพี่น้องแต่ออกเดินป่าไปด้วยกัน คือไปเป็นเพื่อนกัน สังคามาระดาก็เป็นน้องชาย
ของบุษบาคุ้มหมั้นอิเหนา แต่ก็เป็นผู้คิดคู่ปรึกษาและช่วยเตือนสติอิเหนาเหมือนกับเป็นเพื่อนแต่
อายุน้อยกว่า และไม่โดดเด่นเสมอกัน

ในเรื่องเล่าของไทย เพื่อนจะเป็นตัวรองทั้งที่คุณสมบัติจะไม่เป็นรองใคร เพื่อนพระเอกก็
เป็นตัวรองพระเอก เพื่อนนางเอกก็จะเป็นตัวรองนางเอก ซึ่งลักษณะแบบนี้ในปัจจุบันก็ยังคง
สถานะเช่นเดิมอยู่ บางครั้งคนเหล่านั้นอาจจะฉลาดกว่าพระเอกหรือนางเอกแต่ไม่มีโอกาส ซึ่ง
ความซ้ำซ้อน (Cliché) ของนิยายไทยในปัจจุบันก็สืบทอดขนบนี้มาจากวรรณคดีไทย เพราะตัว
เอกของไทยนั้นจะเน้นความสวยงามดึงดูด ความสง่างาม ความสูงส่ง นางเอกจะน่ารักเน้นความ

สะดวก ไม่เน้นความเก่ง ซึ่งลักษณะแบบฉลาดทันคนมีไหวพริบของตัวละครเอกนั้นจะมาพบในวรรณกรรมร่วมสมัย แต่เดิมนั้นพระเอกจะสูงส่งสวยงามไม่มีใครเทียบ เช่น อิเหนา ซึ่งในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นั้นทรงนิพนธ์ไว้เป็นละครรำเป็นหลัก อิเหนาต้องสง่างาม เพราะหากจะพรรณนาว่าฉลาดจะรำให้แสดงถึงความฉลาดนั้นจะทำได้ จึงเน้นให้สง่างามไว้ก่อน รูปร่างงาม ทรวดทรงงาม บุชบาต้องสวยที่สุด ถ้าเปลี่ยนให้บุชบาเป็นผู้หญิงเก่งมีไหวพริบ ก็ไม่สามารถสื่อออกมาทางการรำได้ ความสวยงามของรูปลักษณะจึงต้องมาก่อน

ความสัมพันธ์ในเรื่องราวนั้นจะมีความทับซ้อนกันอยู่ อย่างความเป็นพี่เลี้ยงกับความ เป็นเพื่อนนั้นมาด้วยกันเพราะบางครั้งมีเรื่องของวัยและฐานะเข้ามาประกอบ เพราะถ้ามองที่ตัวเอก เรื่องราวก็จะไม่เน้นที่ตัวละครธรรมดา และตัวเอกของไทยมักมีฐานะที่สูงส่ง เพราะฉะนั้น ตัวละครที่จะจินตนาการให้มาเป็นเพื่อนกับตัวเอกนั้นจึงมีน้อย ความสัมพันธ์จึงมาในรูปแบบอื่น เช่น มาเป็นพี่เลี้ยงเป็นคู่คิด ซึ่งลักษณะของความเป็นเพื่อนก็จะถูกแฝงอยู่ในลักษณะแบบนี้ เป็นตัวตามพระตามนาง อย่างเช่นนางรินนางโรยก็เป็นเพื่อนของพระเพื่อนพระแพงแต่ก็เป็นข้ารับใช้ด้วย สายทองกับนางพิมก็เป็นเพื่อนกันและก็เป็นพี่เลี้ยงด้วย

การวิเคราะห์เรื่องความเป็นเพื่อนนั้นอยู่ที่บทบาทของงานวรรณกรรมของไทยด้วย หากดูงานประเภทนิทานจะเจอคำว่าเป็นเพื่อนมากกว่างานประเภทอื่น ในนิทานพื้นบ้านหรือนิทาน สัตว์จะพบว่ามีเรื่องของเพื่อนอยู่บ้าง แต่เมื่อมาพิจารณาเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ จะมีเรื่องของ สถานภาพของตัวละครมาก ตัวเอกเป็นกษัตริย์จึงต้องมีเพื่อนที่ต่ำกว่า อย่างสังข์ทองตอนที่ แปลงเป็นเจ้าเงาะก็เรียกเด็กทั้งหลายว่าเป็นเพื่อนเล่น ดังนั้น ก็จะเป็นความสัมพันธ์ที่ แลกเปลี่ยนเท่าๆ กันโดยตัดเรื่องอื่นๆ ออกไป นางรินนางโรย หรือสายทองกับนางพิม ถ้าตัด บทบาทของการเป็นผู้รับใช้ บทบาทของการเป็นข้าทาสบริวารออกไป ความเป็นเพื่อนของคน เหล่านี้ก็คือสามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ มีประสบการณ์ความรู้ที่ถ่ายทอดกันได้เท่าๆ กัน ที่สำคัญที่สุดก็คือพูดคุยหรือบอกเล่าสิ่งต่างๆ ระหว่างกันได้ โดยความรู้สึกว่ามีความเท่าเทียมกัน

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ พระอภัยมณีและศรีสุวรรณที่พลัดกันไป ก็ไปเจอสามพราหมณ์ โมรา สานน วิเชียร ถ้าถอดเอาความคิดที่ว่าพระอภัยมณีและศรีสุวรรณเป็นโอรสกษัตริย์ พราหมณ์สามคนนี้ก็เพื่อน พระอภัยมณีก็จะปรึกษา มีอะไรก็จะเล่าสู่กันฟัง แสดงความรู้ อะไรที่เท่าๆ กัน รู้จักใจกัน รู้ความเป็นไป รู้ความรู้สึกนึกคิดเสมอกัน แต่พอจะมีพฤติกรรม ต่อไปร่วมกันก็ไปเกิดระดับชั้นที่ทำให้แสดงลักษณะของความเสมอภาคกันออกมาไม่ได้ หรือ อย่างประสันดาที่เป็นพี่เลี้ยงต้องติดตามใกล้ชิดอิเหนาไปทุกหนทุกแห่ง ยามอิเหนาปลอมตัว เป็นโจรป่ามิสารบันหยา ประสันดาก็ปลอมเป็นโจรป่าด้วยโดยใช้ชื่อว่า สุหรันปาดิ ก็คือการไปรับ

ใช้ด้วยและไปเป็นเพื่อนด้วย ดังมีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตรบัณฑิตด้านอักษรศาสตร์ท่านหนึ่ง ยกตัวอย่าง กลอนบทละครในเรื่องอิเหนาที่กล่าวถึงความเป็นเพื่อนระหว่างประสันตากับอิเหนา ไว้ ดังนี้

บัดนั้น	ประสันตาลิ้นลมคมสัน
ยิ้มพลางทางว่าแก่เพื่อนกัน	คืนนี้อัจฉรย์ประหลาดใจ
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2512ข)	

หากมาพิจารณาวรรณคดีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์เปรียบเทียบกับสมัยอยุธยา ก็เห็นว่ามีความแตกต่างกันพอสมควร ในสมัยอยุธยา สังคมจะเป็นแบบศักดินาเต็มรูปแบบ ความเป็นเพื่อนในเรื่องเล่าหรือนิทานจะเห็นได้ยากเพราะสังคมจะเป็นชนชั้นอย่างชัดเจน แต่พอมาถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ ระบบศักดินาส่วนหนึ่งได้ถูกทำลายไปในตอนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 สิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ในการรบบการรวบรวมไพร่พลเพื่อกู้เอกราช พระเจ้านครราชสีมาหาราชก็ใช้ความช่วยเหลือจากเจ้าเมืองอื่นมาเป็นพันธมิตร งานวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์จึงไม่เหมือนในสมัยอยุธยาเพราะสังคมไม่เน้นจารีตเข้มแข็งเท่าเดิม งานของสุนทรภู่จึงเริ่มมีเรื่องเพื่อนที่เข้ามาปะปนบ้าง แต่ก็ไม่เด่นชัด เช่นความสัมพันธ์ของพระอภัยมณีกับสามพราหมณ์ โมรา สานนท์ และวิเชียร และพระอภัยมณีกับอุศเรนก็เป็นเพื่อนกัน แต่ก็มีข้อสังเกตว่าในเรื่องของไทยจะเห็นว่าไม่มีเรื่องราวที่เน้นความสามัคคีเลย แม้แต่กาลละเล่นก็ส่งเสริมความถนัดในการเล่นคนเดียว เช่น ชนไก่ กัดปลากัด ชกมวย จะเน้นทักษะส่วนตัวสูง การรวมตัวเป็นกลุ่มจะไม่เห็นในกลุ่มผู้ชาย แต่เมื่อดูสังคมชนบทในปัจจุบัน ผู้หญิงจะสามารถทำงานรวมกลุ่มได้ เช่น มีการตั้งกลุ่มแม่บ้านในชนบทต่างจังหวัด แต่การตั้งกลุ่มพ่อบ้านนี้เป็นไปไม่ได้ เนื่องจากสังคมไทยเน้นผู้ชายให้เก่งคนเดียวซึ่งเป็นไปตามจารีตแบบเก่า ส่วนผู้หญิงในวรรณกรรมหรือเรื่องเล่านั้นถูกลดบทบาทลงไปไม่เป็นตัวตน เรื่องเพื่อนในกลุ่มผู้หญิงจึงไม่เน้นให้เห็นชัด ซึ่งในปัจจุบันเมื่อได้รับอิทธิพลของต่างชาติเข้ามาความคิดเรื่องเพื่อนก็เปลี่ยนแปลงไปจากเรื่องเดิม หากพิจารณานิยายวัยรุ่นในปัจจุบัน เรื่องเพื่อนก็จะถูกหยิบยกขึ้นมาเสนอมาก แต่ก็มีรูปแบบเฉพาะที่สืบทอดมาจากวรรณคดีในยุคเก่า คือผู้หญิงต้องเป็นเพื่อนกับผู้หญิง และผู้ชายต้องเป็นเพื่อนกับผู้ชายเท่านั้น หากผิดไปจากนี้สังคมก็จะมีการตีความว่าจะเปลี่ยนไปเป็นความรักในรูปแบบหนุ่มสาว

หากมีการเปรียบเทียบ เรื่องเพื่อนในวรรณกรรมของตะวันตกจะพบว่ามีความมากกว่าของไทย ในวรรณกรรมของจีนก็เน้นเรื่องเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ในเรื่องสามก๊กก็มีความสัมพันธ์ของเพื่อนมากมาย เช่น ความเป็นมิตรของชงเบ้งกับจิวยี่ หรือในวรรณกรรมประเภทกำลังภายในของจีนก็เน้นเรื่องเพื่อนร่วมน้ำสาบาน แต่ของไทยนั้นจะเน้นการเป็นวีรบุรุษเดี่ยวๆ ไม่เน้นเป็นกลุ่ม แบบขุนช้างขุนแผนก็เริ่มที่การเป็นเพื่อนกัน เพราะที่จริงแล้วคำว่าเพื่อนน้ำมิตรนั้นมีมาแต่โบราณ แต่สุดท้ายเพื่อนก็แข่งขันกัน การร่วมมือกันนั้นจะไม่มีให้เห็นเด่นชัด จะเห็นใน

วรรณคดีเมื่อวีรบุรุษเสร็จสิ้นภารกิจ เช่น การรบชิงเมือง การต่อสู้เพื่อชิงนาง สุดท้ายแล้ว ทุกคนก็ต้องแยกกันไป เช่น ในเรื่องรามเกียรติ์ หนุมานเมื่อช่วยพระรามทำศึกลงกาเรียบร้อยแล้วก็ต้องแยกออกไปสร้างเมืองเอง เหมือนกับระบบศักดินาที่กษัตริย์มอบหมายให้ขุนนางไปปกครองหัวเมืองประเทศราช

วรรณกรรมของไทยตั้งแต่อดีตจึงสะท้อนรูปแบบของความสัมพันธ์ของคนในสังคม แม้ในปัจจุบันความสัมพันธ์ส่วนบุคคลของคนไทยก็เป็นแนวตั้ง (Vertical) มากกว่าแนวระนาบ (Horizontal) จะเห็นว่าในสังคมไทยมีค่าที่เป็นคู่อยู่มาก เช่น นายไพร่ พี่น้อง ศิษย์อาจารย์ คู่ของค่าจะแสดงถึงความสูงกว่าต่ำกว่า เช่น คนหนึ่งอายุมากกว่าอีกคนหนึ่งน้อยกว่า คนหนึ่งฐานะดีกว่าในขณะที่อีกคนหนึ่งฐานะด้อยกว่า ทำให้คำสรรพนามแทนตัวจะเปลี่ยนไป เจอกันต้องถามก่อนว่าอายุเท่าไร ไม่เช่นนั้นเรียกขานกันไม่ถูกจึงขาดความเสมอภาค เพราะสิ่งเหล่านี้ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของยุคศักดินา และอีกส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อในพุทธศาสนาเรื่องกฎแห่งกรรม คือในแง่กฎแห่งกรรมนั้นคนไทยเราเชื่อว่า คนต่างกันเพราะกรรมที่ประกอบต่างกันมา ผู้ที่มีสถานะสูงกว่าแสดงว่ามีบุญมากกว่า เป็นคนธรรมดาก็บุญน้อยกว่า จะมีการเปรียบเทียบอยู่เสมอและเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ เพราะในวัฒนธรรมไทยอธิบายความแตกต่างของคนด้วยเรื่องของกรรม มนุษย์เกิดมาใช้กรรม

จากรูปแบบความคิดเรื่องเพื่อนข้างต้น ต้นแบบตราสินค้าแบบเพื่อนสนิทนี้จึงแสดงออกมาในลักษณะของเพื่อนสนิทผู้คอยช่วยเหลือ และให้กำลังใจ เป็นคนที่คอยเคียงข้างใกล้ชิดกับเราเสมอ เป็นเหมือนผู้ที่เราไว้วางใจ สะท้อนการสร้าง ความใกล้ชิดและความผูกพัน การดูแลกัน จากแบบดั้งเดิมที่เป็นเพื่อนที่ต่างสถานะกัน ในปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นจากการรับเอาวัฒนธรรมที่เป็นของตะวันตกเข้ามา เพื่อนในรูปแบบผู้ติดตามในอดีต ได้กลายมาเป็นเพื่อนที่เคียงบ่าเคียงไหล่กัน มีพันธะบางอย่างร่วมกัน เกิดคำใหม่ๆ เช่น เพื่อนสนิท เพื่อนตาย เพื่อนแท้ เพื่อนฝูง พรรคพวก ซึ่งคนเหล่านี้พร้อมที่จะเสียสละ ในรูปแบบของสื่อสมัยใหม่รวมถึงวรรณกรรมสมัยใหม่ก็จะพบว่า รูปแบบเก่าแม้ยังมีปรากฏให้เห็นมาก แต่ก็ลดความเข้มข้นลงไปกว่าในยุคสังคมศักดินามาก โดยมีผู้ให้สัมภาษณ์สายสังคมศาสตร์สาขาจิตวิทยาท่านหนึ่งอธิบายว่า

“คนไทยมีสุขภาพจิตเรื่องเพื่อนเยอะมาก เช่น เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก ใฝ่หาความเป็นเพื่อน ในสื่อนั้นจะเห็นว่าความเป็นเพื่อนจะยอมต้องตายแทนกัน รับแทนกันได้ เพราะในความเป็นจริงมันหายากเหลือเกิน เพราะหากเกิดเรื่องอะไรขึ้นมาโดยมากเพื่อนมันมักจะหนีคนทั่วไปจึงซบเซาซึ่งกับเรื่องเพื่อนที่เสียสละ”

ตราสินค้าที่เป็นเพื่อนสนิทนั้นจะแสดงออกหลายอย่าง เช่นแสดงถึงการยืนหยัดเพื่ออยู่ด้วยกันไม่ทอดทิ้ง เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถไว้วางใจในการเป็นเพื่อนแท้ สร้างให้เป็นเพื่อนนั้นยิ่งใหญ่มากกว่าความเป็นจริงเพื่อยกระดับจิตใจให้เกิดความซาบซึ้ง เช่น ธนาคารกรุงเทพ ยังใช้คำขวัญเรื่องของความเป็นเพื่อนคู่คิดมิตรคู่บ้าน หรือมิตรแท้ประกันภัย ซึ่งแสดงออกถึงความคุ้นเคยและความน่าเชื่อถือให้คนไว้วางใจ แต่บางครั้งต้นแบบตราสินค้าแบบเพื่อนสนิทนั้นตัวตราสินค้าอาจไม่ต้องแสดงตนว่าเป็นเพื่อน แต่อาจแสดงออกว่าเป็นสิ่งที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน เช่น ตราสินค้า Hanami ข้าวเกรียบรวยเพื่อน MK Suki ร้านอาหารญี่ปุ่น Fuji ซึ่งตราสินค้าเหล่านี้แสดงถึงการเป็นสิ่งที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของเพื่อนอย่างไม่เป็นทางการ หรือบางครั้งจะแสดงออกถึงการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญจนเราต้องแนะนำให้กับเพื่อนสนิท เป็นตัวแทนการแสดงความจริงใจของเพื่อนที่มีต่อกัน ทำให้เป็นสิ่งประสานความไว้นื้อเชื่อใจ เช่น ตราสินค้าพรุณสกด Vita ที่เพื่อนจะแนะนำให้กัน เป็นการใช้ความเป็นเพื่อนเพื่อยืนยันถึงคุณสมบัติของสินค้าที่เพื่อนสนิทเท่านั้นจะส่งต่อให้กัน

การแสดงออกของความเป็นเพื่อนสนิทนั้นอาจไม่อยู่ในรูปของคน แต่อาจจะเป็นสิ่งของ เช่น รถยนต์ อุปกรณ์ไฟฟ้า อุปกรณ์กีฬา สำหรับคุณผู้ชาย หรือเครื่องครัวสำหรับคุณผู้หญิง หรืออาจมาในรูปแบบของสัตว์ เช่น สุนัข หรือแมวก็ก็นได้ นอกจากนั้น การจับคู่ระหว่างเพื่อนก็อาจอยู่ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น คู่ชู้ คู่เหมือน หรือแม้กระทั่งคู่ต่าง ก็ล้วนแต่ยกมาใช้นำเสนอความเป็นเพื่อนสนิทได้ทั้งสิ้น

ราชา (King)

นิยามของราชาคือ ผู้ที่เป็นใหญ่ เป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ ผู้ที่เป็นที่เคารพ และเป็นผู้ที่กำหนดทุกสิ่งทุกอย่าง แสดงถึงความมีบารมี ความมีอำนาจ เป็นตัวแทนของหลักการที่สูงส่ง และความยุติธรรม เป็นผู้มีบุญญาธิการ ผู้นำของคนไทยต้องมีอุดมคติสูง มีลักษณะกึ่งพระโพธิสัตว์ และต้องยึดถือคุณธรรมที่สำคัญคือทศพิธราชธรรม รวมถึงต้นแบบราชานี้ยังเป็นตัวแทนแห่งบุรุษเพศทั้งมวลอีกด้วย

ราชานั้นโดยมากใช้ในรูปแบบของนิทาน หรือเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ ส่วนคำที่ใช้เป็นทางการอีกคำหนึ่งคือคำว่ากษัตริย์ สำหรับคนไทยในสมัยก่อนนั้นราชาจะมีสถานะกึ่งเทพ คือมีความเป็นเทวราช เป็นผู้มีบุญญาธิการมาจากสวรรค์ จึงเป็นที่ควรเคารพกราบไหว้เหมือนกับเป็นเทพเจ้า ดังนั้น คำศัพท์ที่ใช้พูดกับราชาจึงเป็นคำพูดที่พิเศษ เป็นราชาศัพท์ เมื่อราชาที่เป็นเทพนั้นเสียชีวิตลงจึงเรียกว่าสวรรคต เพราะคำว่าคตแปลว่าไป เมื่อรวมกันจึงแปลว่าการกลับสู่สวรรค์ กษัตริย์บางองค์เมื่อสวรรคตไปแล้วชาวบ้านก็ยังคงกราบไหว้อยู่ มีการยกสถานะจากกึ่งเทพขึ้น

ไปเป็นเทพเต็มตัว แต่ก็ไม่ใช่กษัตริย์ทุกองค์ที่จะได้รับการยกย่องขนาดมากนั้น ชาวบ้านหรือประชาชนจะเลือกกราบไหว้เป็นเทพแค่เพียงบางองค์เท่านั้น ซึ่งเป็นองค์ที่ชาวบ้านเชื่อถือ

คำว่ากษัตริย์กับคำว่าราชาแม้ใช้ในความหมายเดียวกัน แต่ก็ถูกใช้ในลักษณะที่แตกต่างกัน คำว่ากษัตริย์นั้นมาจากคำว่าเกษตร ซึ่งมาจากพระสูตรแปลว่าผู้แบ่งที่ดินให้ คำว่ากษัตริย์จึงหมายถึงผู้เป็นใหญ่ในที่ดินเป็นผู้ครองแคว้นที่แบ่งที่ดินให้ประชาชน ความหมายจะเป็นรูปธรรมมากกว่า คำว่าราชาแปลว่าผู้เป็นใหญ่ ใช้ในลักษณะเป็นนิทานพื้นบ้าน เรื่องเล่าในวรรณกรรม วรรณคดี ตำนาน จึงมักใช้ในเชิงของจินตนาการเป็นหลัก

เมื่อมาพิจารณาถึงคำว่าราชา ก็จะต้องมาวิเคราะห์ดูว่า ราชาที่กล่าวถึงนั้นอยู่ในคำประพันธ์ประเภทไหน เพราะพระราชานั้นมีหลายตำรับ มีความหลากหลาย เช่น หากเป็นพระราชานในบทประพันธ์แบบละครใน เช่น ในอิเหนา รามเกียรติ หรืออภัยนุราช พระราชาก็จะมีความยิ่งใหญ่ นำเกรงขามเป็นคนที่อยู่ในศีลในธรรม เป็นผู้ที่ควรเคารพ อย่างในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องสังข์ทอง โดยเอามาจากนิทานในคัมภีร์ปัญญาสชาดกเรียกว่า สุวณฺณสังฆชาดก ก็บรรยายถึงค่านิยมคุณลักษณะของราชาไว้ว่าต้องมีศีลถือเอาคำสัตย์ดรัสแล้วจะเรียกคินคำไม่ได้ ดังนี้

เป็นกษัตริย์ดรัสแล้วไม่แมนยำ	กลับถ้อยคินคำทำขายหน้า
เหมือนไม้หลักปักเลนเอนไปมา	ยิ่งกว่าลูกเล็กเด็กอมมือ
น้ำลายคายถ่มลงถึงดิน	จะกลับคินกลืนกินมิเกลียดหรือ
ไพร่พลบ้านเมืองจะเลื่องลือ	ออกชื่อท้าวเธอเออน่าชัง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2500)

หรือในเสภาขุนช้างขุนแผนฉบับที่มักจะถูกเรียกว่าเสภาฉบับหอย เพราะกรรมกรหรือสมุทวชิรญาณตรวจชำระจากต้นฉบับที่มีหลายสำนวน แสดงให้เห็นถึงลักษณะกษัตริย์ในสมัยอยุธยาแบบพระพันวษาก็จะมีบารมีสูงมาก เป็นเจ้ามหาชีวิต และก็มีลักษณะของความเป็นมนุษย์สูงมากเช่นกัน คือ เกี้ยวกราด ซื่อไม่โหด หงุดหงิดง่าย เอ็ดตะโร อาละวาดจนขุนนางต่างก็กลัวกันตัวสั่นงันงก ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลปศาสตร์ท่านหนึ่งยกตัวอย่างจากเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนไกรพลพ่าย พ่อของขุนแผนเมื่อครั้งต้องออกไปเป็นแม่กองต้อนควายป่าเข้าโขลงหลวงควายตื่นชีวิตทหารตายไปหลายคน ขุนไกรเห็นดังนั้นจึงชีวิตทหารสำคัญกว่าชีวิตควาย จึงคิดจะป้องกัน โดยใช้หอกแทงควายตายลงหลายตัว เรื่องนี้พระพันวษาทรงกริ้วมากหาว่าขุนไกรเป็นแม่ทัพแต่ทว่าหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ กล่าวหาควายหลวง จึงสั่งพวกข้าหลวงว่าให้ขุนไกรรับโทษพันคอ ธิบเรือและลูกภรรยา ตอนนั้นมีความว่า

ครานั้นพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์
 ดั่งลมกาฬพาลพัดขัดพระทัย
 เหม่เหม่ดูคู่อ้ายขุนไกร
 แกล้งแทางเล่นกุเห็นอยู่ต่อตา
 เหวยเหวยเร่งเร็วเพชรฆาต
 เสียบใส่ขาหยั่งขึ้นถ่างไว้
 (ขุนช้างขุนแผน, 2505)

กริ้วโกรธละพิษเพลิงไหม้
 ในพระสรเสียงประเปรี้ยวมา
 แทงกระบือน้อยใหญ่เสียนักหนา
 จนแตกหนีเข้าป่าพนาลัย
 ฟันหัวให้ขาดไม่เลี้ยงได้
 ريبสมบัติข้าไทยยาได้ช้า

อีกตอนหนึ่งที่จะเห็นว่าพระราชานั้นจะมีอำนาจสูงมาจากที่ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาศิลป
 ศาสตร์ท่านหนึ่งยกตัวอย่างในตอนที่พระพันวษาตัดสินให้ประหารชีวิตนางวันทอง เนื่องจากเห็น
 ว่าเป็นหญิงต่ำทรามมีผู้ชายสองคน จึงสามารถใช้อำนาจของกษัตริย์ในสมัยอดีตนั้น ซึ่งตัดสิน
 ลงโทษประหารชีวิตผู้ใดก็ได้ สั่งประหารนางวันทอง ดั่งบทร้อยกรองในตอนนั้นมีความว่า

มิ่งนี้ถ้อยยิ่งกว่าถ้อยอภัยเมือง
 ละโมบมากดันหาคาเป็นมัน
 ว่าหญิงชั่วผัวยังคราวละคนเดียว
 หนักแผ่นดินกูจะอยู่ไย
 กูเลี้ยงมิ่งถึงให้เป็นหัวหมื่น
 อ้ายขุนช้างขุนแผนทั้งสองรา
 หญิงกาฬกนิณีแพศยา
 ที่รูปรวยสวยสมมีถมไป
 เร่งเร็วเหวยพระยายมราช
 ออกเอาขวานผ่าอย่าปราณี
 เอาใบดองรองไว้ให้หมากิน
 ฟันให้หญิงชายทั้งหลายดู
 (ขุนช้างขุนแผน, 2505)

จะเอาเรื่องไม่ได้สักสิ่งสรรพ
 สักร้อยพันให้มิ่งไม่ถึงใจ
 หาดตามดอมกันเกรียวเหมือนมิ่งไม่
 อ้ายไว้มิ่งอย่านับว่ามารดา
 คนอื่นรู้ว่าแม่ก็ขายหน้า
 กูจะหาเมียให้อย่าอาลัย
 มันไม่น่าเซยชิตพิสมัย
 มิ่งตัดใจเสียเกิดอีกคนนี่
 ไปฟันฟาดเสียให้มันเป็นผี
 อย่าให้มีโลหิตติดดินกู
 ดกดินจะอัปรีภัยกาลอยู่
 สั่งเสร็จเสด็จสู่ปราสาทไชย ฯ

ส่วนพระราชานในละครนอก ลักษณะจะตรงข้ามกับลักษณะของพระราชาละครใน โดย
 ลักษณะมักจะไม่สง่างามสมกับความเป็นราชามากเท่าไร เพราะบทประพันธ์ประเภทละคร
 นอกนั้นเป็นเรื่องของชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ ใช้การดำเนินเรื่องรวดเร็ว ตลกขบขัน ไม่คำนึงถึง
 การดำเนินเรื่อง และไม่ถือขนบธรรมเนียมประเพณี มีทั้งบทที่สามัญชนแต่งและบทพระราช
 นิพนธ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นจึงแฝงการล้อเลียนและต่อต้านอำนาจ เช่น ในวรรณคดีเรื่องสังข์
 ทองบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนเลือกคู่ พระราชา

อย่างเช่นท้าวสามลก็จะมีบุคลิกเป็นตัวละคร เช่น จะมีบทที่ท้าวสามลต้องเสียใจจนถึงกับเป็นลม เมื่อรู้ว่ารจนานั้นเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง มีความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์เสียใจจนลมจับ
นางมณฑาเข้าประคองรองรับ	ขยับยับไปสักหน่อยจึงค่อยคลาย
ลูกขึ้นกระที่บาททวาดอึ้ง	อีรจนาคูดูมึงช่างมักง่าย
ทรลักษณ์อัปรียี่ไม่มีอาย	หน่อกษัตริย์ทั้งหลายไม่เอื้อเพื่อ
มารักใคร่อำยเงาะทรชนคนอุบาทว์	ทุกช่างชั่วชาติประหลาดเหลือ
แค้นนักจักใคร่ให้แค้น	แล้วเอาเกลือทาซ้ำให้หน้าใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2500)

หรืออีกตอนหนึ่งคราวที่พระอินทร์ไปหาท้าวศวิมล กษัตริย์อย่างท้าวศวิมลถึงกับกลัวจนตัวสั่นไม่รู้จะทำประการใด จึงแก้งนอนหลับ บทละครตอนนี้มีความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวศวิมลได้ยินแว่ว
ตกใจเอ๊ะใครหลากแล้ว	ลุกจากแท่นแก้ววิ้งวาม
พระค่อยเยียมมองตามช่องแกล	แลเห็นตกใจเป็นนันทนา
ระรัวตัวสั่นดังตีปลา	หนีกลับเข้ามายังแท่นทอง
เจรจาพาทีกี่ไม่ได้	จะหายเหนื่อยหายใจก็ขัดข้อง
ทำนอนนิ่งหลับกับแท่นทอง	ไม่รู้จะร้องไปหาใคร

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2500)

ราชาในเรื่องเล่าของชาวบ้านจึงเป็นลักษณะที่ไม่ค่อยน่าเกรงขามเท่าไรนัก มักจะถูกนำเสนอเป็นตัวละคร เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจ และเป็นตัวละครที่มักจะมีบทบาทพร่องในหลายจุด เช่น หูเบา ขี้โมโหโกรธง่าย เอาแต่ใจ หงุดหงิด ฯลฯ ซึ่งลักษณะแบบนี้ก็จะตรงข้ามกับพระเอกคือวีรบุรุษที่มักเป็นเจ้าชาย และจะปราศจากอารมณ์เหล่านี้โดยสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม รูปแบบของราชาในเรื่องเล่าก็ถูกถ่ายทอดมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งถูกดัดแปลง สืบทอด และตัดทอนมาถ่ายทอดในรูปแบบของวรรณกรรมร่วมสมัย ละครโทรทัศน์ รูปแบบเดิมก็จะถูกเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น ตัวละครราชาในรูปแบบเดิมต้องเสนอภาพว่านั่งอยู่บนบัลลังก์สูงเหนือผู้อื่น เหมือนกษัตริย์ในหนังจักรๆ วงศ์ๆ หรือฮ่องเต้ของจีน แต่พอมาถึงยุคสมัยใหม่ ตัวละครในละครโทรทัศน์ที่มีอำนาจที่สุดในบ้านก็ต้องนั่งโซฟา คนอื่นต้องนั่งเก้าอี้ที่เล็กกลดหล่นลงไปหรือนั่งพื้น หรือพ้อตั่งนั่งหัวโต๊ะ เป็นการแสดงถึงรูปแบบโครงสร้างของอำนาจ (Structure of Power) ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ และการมีอำนาจวาสนา บุญบารมี ในเรื่องเล่ายุคเก่าเป็นสิ่งที่ทำให้ราชานั้นเหนือกว่าผู้อื่น ในขณะที่เรื่องเล่าสมัยใหม่คืออำนาจทางเศรษฐกิจ ที่ปัจจุบันมาจากการบริโภค

เพื่อเสริมบารมี เช่น การใช้ตราสินค้ามีชื่อเสียง การตั้งสุราราคาแพงเป็นการเสริมอำนาจในสังคมสมัยใหม่

ต้นแบบตราสินค้าในรูปแบบราชาจึงเป็นต้นแบบที่แสดงถึงอำนาจ และการครอบงำ มักแสดงตัวเป็นผู้ทรงอิทธิพล เป็นผู้นำอยู่เหนือคนอื่น ซึ่งอำนาจที่มีอาจแสดงออกมาจากความหรูหรา มีฐานะทางเศรษฐกิจ หรืออาจเป็นอำนาจของการครอบครองข้อมูลที่สำคัญ ต้นแบบตราสินค้านี้จึงไม่แสดงออกแบบภาพลักษณ์ที่อบอุ่น แต่จะเป็นตราสินค้าที่ยิ่งทะนง เต็มไปด้วยความสำเร็จของผู้เป็นเจ้าของ สะท้อนความแข็งแกร่งของบริษัท แสดงภาพลักษณ์ของความเป็นผู้นำที่ดีเลิศเพื่อสร้างความภาคภูมิใจ ตราสินค้าประเภทนี้จึงมักบอกว่าตัวเองเป็นที่หนึ่ง เป็นผู้นำในตลาด การยืนยันด้วยการรับรางวัลจากสถาบันต่างๆ เพื่อรับรองความเป็นเลิศในด้านการออกแบบ ลักษณะการนำเสนอของตราที่เป็นราชาจึงมักแสดงออกอย่างมีความมั่นใจอย่างสูง และตรงไปตรงมาเสมอ อย่างรถยนต์ Toyota Camry ใช้คำขวัญว่า Make Others Follower ให้ผู้อื่นเป็นผู้ตาม รถจักรยานยนต์ Yamaha มีคำขวัญว่า ผู้นำ Automatic ต้อง Yamaha เป็นต้น คือตราประเภทนี้จะบอกว่าการเลือกตราของตนนั้นดีกว่าตราอื่นอย่างไร และสำหรับผู้บริโภคที่ประสบความสำเร็จเช่นคุณต้องเลือกผลิตภัณฑ์ที่ดีที่สุดเท่านั้นจึงจะคู่ควร

ผู้ที่ครอบครองตราสินค้าที่เป็นราชาจึงเป็นผู้ที่สวมทับกับสัญลักษณ์แห่งอำนาจ สินค้าที่เกี่ยวข้องมักเป็นสินค้าที่หรูหรา แสดงสถานะทางสังคมของผู้เป็นเจ้าของ เช่น รถยนต์สปอร์ต เสื้อผ้าราคาแพง อุปกรณ์กีฬาไฮโซ คอนโดมิเนียมกลางใจเมือง ไปจนถึงการรับประทานอาหารในภัตตาคารชั้นสูง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีราคาแพง มีรากฐานที่ดี ประวัติความเป็นมาที่ยาวนานน่าเชื่อถือ หรืออาจเป็นสินค้าราคาไม่แพงแต่ก็ต้องสะท้อนภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำ เช่น การใช้การโฆษณาว่าเป็นสินค้าที่มียอดเยี่ยมเป็นอันดับหนึ่ง เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความเชื่อมั่นจากผู้บริโภคมากที่สุด ซึ่งเมื่อบริโภคแล้วจะสามารถเชื่อมโยงถึงสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง และความสำเร็จออกมา

ผู้สันโดษ (Loner) และกำพร้า (Orphan)

นิยามของกำพร้าคือ เป็นลักษณะของตัวละครสากลแบบหนึ่งซึ่งพบเรื่องของกำพร้านี้ อยู่ทั่วโลก มักเรียกว่า Orphan Hero เป็นตัวละครสากลตัวหนึ่งซึ่งมีลักษณะโดดเด่นอย่างว่าง และขัดสน เป็นคนธรรมดาที่ไม่สูงส่ง หรือในบางครั้งอาจด้อยกว่าคนทั่วไปด้วยซ้ำ รูปร่างมักจะมีอุปนิสัย ไม่มีทั้งพ่อและแม่ ซาดิกำเนิดต่ำต้อย ต้อยโอกาส บางครั้งเป็นคนขยันหมั่นเพียรจึงได้รับผลกรรมดี แต่บางครั้งก็มีความเกียจคร้านแต่จะได้ดีเพราะโชคช่วย มักมีความเก่งเป็นพิเศษด้านใดด้านหนึ่ง ในการดำเนินชีวิตต้องต่อสู้ซึ่งบางครั้งกำพร้าจะได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่นจนสุขสมหวังโดยที่ไม่ได้กระทำการต่อสู้หรือแก้ปัญหาด้วยตัวเอง

ในประเทศไทยพบว่านิทานกำพร้าจะเป็นนิทานชาวบ้าน พบในสังคมไทยลาวทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบในชาติกัมพูชาบ้านล้านนาซึ่งตัวเอกอาจเป็นคนธรรมดา หรือเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งเกิดมากำพร้าไม่มีพ่อแม่ สะท้อนว่าชาวบ้านมักเป็นผู้เสียเปรียบ แต่ในอนาคตจะประสบผลสำเร็จได้เป็นพระราชา ได้เป็นเศรษฐี ได้มีชายาเป็นลูกเจ้าเมือง ได้มีทรัพย์สมบัติ รูปโฉมหายจากความอัปลักษณ์ มีตอนจบที่สุขสมหวังเพื่อชดเชยกับชาติกำเนิดที่เป็นกำพร้า คือสุดท้ายแล้วกำพร้าต้องขึ้นมาได้ดี

โครงเรื่องของนิทานกำพร้านั้นก็จะมีลักษณะที่คล้ายกันคือ ตัวเอกมักชื่อท้าวกำพร้า เหมือนๆ กัน กำพร้านั้นขาดทั้งพ่อและแม่ หรืออาจขาดแม่แค่คนเดียว กำพร้าอยู่อย่างโดดเดี่ยว และขัดสนจากความที่ตนเองเป็นกำพร้า บางครั้งกำพร้าจะอยู่กับตายาย จนได้พบกับผู้วิเศษ อาสาช่วยเหลือ เช่น อาจเป็นผีน้อย เทวดา พระอินทร์ หรือสัตว์ ซึ่งมาอยู่เป็นเพื่อนและคอยช่วยเหลือ หรืออาจได้พบกับของวิเศษ ซึ่งทำให้กำพร้าได้สามารถปลดเปลื้องความลำบาก และสามารถมีครอบครัวของตน

ตัวเอกในนิทานกำพร้าจะไม่มีบุญญาธิการ หน้าตาไม่ดีอาจถึงขั้นอัปลักษณ์ อย่างเรื่องท้าวแสนปม กำพร้าจะไม่ค่อยเก่ง เน้นโชคช่วยลาภลอย บางครั้งเทวดาก็มาช่วยบ้าง ไม่ต้องลงแรงแล้วได้ดี ซึ่งลักษณะนี้เห็นเด่นชัดในวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นความใฝ่ฝันและจินตนาการของพวกที่หวังเสียงโชค ไม่เน้นการทำงานอย่างอดสาหัส ซึ่งลักษณะเรื่องแบบนี้ในนิทานกำพร้าไม่ค่อยปรากฏในนิทานของภาคกลาง แต่จะพบในเรื่องของลาว และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่ เรื่องนิทานกำพร้าที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายก็คือ ท้าวกำพร้า กำพร้าผีน้อย ท้าวกำกาดำ ชีหุดสามเปา กำพร้าเสือเนา กำพร้าหมากเขือสุพรหมโมกษา ไก่แก้วหอมธู (กำพร้าไก่แก้ว) นางไข่ฟ้า (หมาเก้าหาง) ฯลฯ โดยจะขอยกตัวอย่างนิทานกำพร้าบางเรื่องให้เห็นลักษณะของโครงเรื่องที่มีร่วมกัน

ตัวอย่างเรื่องของนิทานกำพร้าเช่น กำพร้าผีน้อย เรื่องมีอยู่ว่ากำพร้าเกิดมายากจน เที่ยวขอทานเขากิน ชาวเมืองจึงเอาไปทิ้งในป่า กำพร้าก็ทำไร่นานาจนใหญ่โต ต่อมาผีน้อยแอบกินปลา กำพร้าจับได้ ผีน้อยจึงขอชีวิตและขออยู่ด้วยจะคอยช่วยทุกอย่าง ผีน้อยจับฝ้ายที่มาขโมยปลาได้ ฝ้ายจึงเอาขนเพชรให้เอาไปทำที่ดักสัตว์และจะเผื่อนาให้ กำพร้าสามารถดักได้เสือ เสือก็ยอมเป็นลูกน้อง ต่อมาจับได้อีเห็น อีเห็นก็ยอมเป็นลูกน้อง เช่นเดียวกันกับเสือ จับพญาฮุ้ง (นกอินทรี) พญาฮุ้งก็ยอมเป็นลูกน้องอีก จับได้ช้าง ช้างจึงมอบงาให้ ในางช้างนั้นมีนางสีดาออกมาทำอาหารไว้ให้ พอกำพร้ารู้ก็ทำลายงาและได้นางสีดาเป็นภรรยา นางได้มอบแหวนวิเศษให้กำพร้า แก้วเอาปราสาท ฉางข้าว พระราชาเห็นว่ากำพร้าร่ำรวยและมีภรรยาสวยจึงอิจฉาอยากได้นางและมาทำพนันกับกำพร้า โดยถ้าท้าวกำพร้าแพ้จะยึดนางสีดามา แต่พระองค์แพ้จะยอมยกเมืองให้ครึ่งหนึ่ง การแข่งขันนั้นคือ ชนวัว ชนไก่ แข่งเรือ แต่ปรากฏว่าท้าวกำพร้าชนะ

ทุกครั้ง เพราะในการชนวันนั้นเสือแปลงเป็นวัวมาช่วยท้าวกำพรา ชนไก่นั้นก็เห็นแปลงเป็นไก่ มาช่วยกัดไก่ของพระราชาดาย ท้าชนข้างพระยาข้างก็มาช่วยชนจนชนะ ท้าแข่งเรือในการ แข่งขันเรื่อนั้นพญาฮังมาเป็นเรือ ผีน้อยและสัตว์ก็มาช่วยจนชนะ เรือของพระราชาล่มทำให้ พระราชาดาย กำพรา และผีน้อยจึงได้ครองเมือง

นิทานกำพราเรื่องท้าวกำกาดำ ท้าวกำมีรูปร่างอัปลักษณ์เป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป แม้กระทั่งมารดาของตนก็เกลียดชัง จึงเอาไปลอยแพลงน้ำ พระอินทร์บนสวรรค์มีความสงสาร จึงเนรมิตส่งกาดำลงมาเป็นแม่นม คอยเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ ท้าวกำจึงได้รับการขนานนามว่า ท้าว ก่ำกาดำ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อท้าวกำกาดำเติบโตขึ้น ก็ได้อาศัยอยู่กับย่าจำนวน คนเฝ้า สวนของกษัตริย์ วันหนึ่งธิดาทังเจ็ดของกษัตริย์มาเที่ยวชมสวน ท้าวกำกาดำแอบดูนางทังเจ็ด แล้วเกิดผูกสมรักรักใคร่ นางลุน ธิดาคนสุดท้าย ท้าวกำกาดำมีความสามารถพิเศษในการร้อย ดอกไม้ และเป่าแคน จึงได้ร้อยมาลัยดอกไม้เป็นสื่อความในใจ แล้วมอบให้ย่นำไปถวายนางลุน พอถึงเวลากลางคืนก็เป่าแคนไปเที่ยวในเมือง เสียงแคนอันแสนไพเราะของท้าวกำกาดำในเวลา กลางคืนที่เงียบสงัดนั้นลอยลมไปไกล จนกษัตริย์และนางลุนได้ยินทุกคืน ด้วยเสียงแคนอัน ไพเราะนี้ กษัตริย์จึงได้รับสั่งให้ท้าวกำกาดำเข้าเฝ้า เพื่อถวายการเป่าแคน ท้าวกำกาดำมีความ ภูมิใจมากได้ตั้งใจเป่าแคนอย่างสุดฝีมือ เป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์และนางลุน ซึ่งเป็น อานิสงฆ์สั่งให้ท้าวกำกาดำพันเคราะห์ กาดำได้ชุบร่างขึ้นใหม่ให้เป็นชายรูปร่างงดงาม และใน ที่สุดก็ได้นางลุนมาเป็นคู่ชีวิตสมดังปรารถนา

นิทานกำพราเรื่องซี้หุดสามเปา เรื่องมีอยู่ว่าซี้หุดสามเปาเป็นกำพราผิวตะปุ่มตะป่ำ ปลูก มะเขือโดยปัสสาวะใส่ทุกวันจนมะเขือใหญ่งามมาก ลูกสาวเจ้าเมืองอยากกินมะเขือนี้ เมื่อกิน แล้วเกิดตั้งครรภ์จนทราบว่าเป็นลูกของซี้หุดสามเปา เจ้าเมืองโกรธมากสั่งให้ลอยแพทั้งสามคน ไป ทั้งหมดไปทำไร่ทำสวน ซี้หุดถางสวนจนเตียนแล้ววันต่อมาก็พบว่ามิดันไม้งอกขึ้นมาอีก ต่อมาทราบว่าเป็นตัวหนึ่งมีข้องวิเศษสามารถดีให้ต้นไม้ลุกขึ้นได้อีกครั้ง ซี้หุดจึงจับลิงได้ลิงขอ ชีวิตไว้บอกว่าข้องวิเศษบันดาลได้ทุกอย่าง ดีเอาบ้านเอาเมืองได้ ดีให้รูปร่างก็ได้ ซี้หุดจึงดีทำ ให้กลายเป็นคนรูปร่าง จากนั้นจึงดีเอาบ้านเอาเมืองแล้วปกครองอย่างมีความสุข พร้อมทั้งดี ข้องให้คนทั้งเมืองนั้นเป็นหนุ่มเป็นสาว

เมื่อดูจากลักษณะของนิทานกำพราเท่าที่ยกตัวอย่างมาทั้งสามเรื่อง ก็จะเริ่มต้นด้วย กำพรานั้นขาดพ่อแม่ที่จะเลี้ยงดู มีรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ อยู่อย่างยากจน จากนั้นกำพรา ก็จะถูกกลั่นแกล้งจากผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า จนกำพรานั้นได้พบกับผู้ที่จะมาช่วยเหลือ หรือของ วิเศษ เช่นผีหรือสัตว์ ซึ่งจุดนี้ทำให้กำพราได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้นางเป็นภรรยา และ สุดท้ายก็ได้มีทรัพย์สมบัติหลังความยากจนทำให้ความขาดแคลนนั้นหมดไป

ตัวละครกำพร้าจึงเป็นตัวแทนของคนที่เป็ชายขอบ (Marginal) เช่น คนที่อพยพมาจากต่างจังหวัด คนที่พลัดจากถิ่นฐานบ้านเกิด นิทานกำพร้า นั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนความบกพร่องในรูปสมบัติ อำนาจ และสถานะทางสังคม คนพวกนี้ต้องพิสูจน์ตัวเอง ปากกัดตีนถีบ เพราะวรรณคดีในชนบทเดิมนั้นตัวเองจะมีผู้อุปถัมภ์ มีบุญญาบารมีสะสมมา แต่นิทานกำพร้าเป็นนิทานของคนพื้นถิ่นที่เป็นชายขอบตกเป็นเบี้ยล่างของคนในสังคมเมือง โดยเฉพาะคนเมืองภาคกลาง ซึ่งก็คืออำนาจของนายทุนอีกทีหนึ่ง คนที่เป็นชายขอบไม่มีทางออก ต้องช่วยตัวเอง ต้องรู้ว่าตัวเองเก่งอะไร ในอดีตจะเป็นความคิดในการใช้ระบบบุญกรรม ต้องอดทนอยู่ไปใช้กรรมเพื่อสะสมบุญต่อไปอนาคตอาจจะได้ดี แต่คนในปัจจุบันเปลี่ยนความคิด เพราะบางครั้งคิดว่าสะสมบุญไม่ทัน ชีวิตไม่แน่นอน จึงต้องกระเสือกกระสนเอง และก็หวังว่าจะโชคดีอย่างไม่คาดฝัน และคนประเภทนี้ก็ยังคงเป็นคนโดดเดี่ยวซึ่งในลักษณะปัจจุบันนั้นการเป็นกำพร้าพ่อ กำพร้าแม่เหมือนในนิทานพื้นบ้านอาจจะไม่ชัดเจน แต่จะเป็นลักษณะของคนที่ต้องต่อสู้ชีวิตคนเดียวเพียงลำพัง หรือเป็นคนที่ถูกปล่อยปละละเลย ในรูปแบบนี้จึงมีผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านในสายสังคมศาสตร์ประยุกต์เสนอว่า สมควรที่จะเปลี่ยนเป็นคำว่าผู้สันโดษ (Loner) จึงจะเหมาะสมมากกว่า โดยมีผู้ให้สัมภาษณ์สายสังคมศาสตร์สาขาการตลาดกล่าวว่า

“สำหรับคำว่า *Orphan* อาจจะให้มองในลักษณะของ *Loner* มากกว่า”

และ “รูปแบบกำพร้าในปัจจุบันนำมาใช้คงยาก น่าจะพิจารณาในรูปแบบ *Loner* ก็น่าที่จะเหมาะสมมากกว่า”

คนไทยเป็นคนที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูง เหมาะสมกับคำว่าผู้สันโดษ หมายความว่า เป็นคนที่สามารถทำอะไรด้วยตัวเองได้ มีบุคลิกภาพชอบความเป็นส่วนตัว มีความเป็นตัวของตัวเอง สาเหตุที่คนไทยมีความเป็นตัวสูงเพราะมีความเชื่อเรื่องกรรมว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง ซึ่งมีผู้ให้สัมภาษณ์จากสายสังคมศาสตร์ประยุกต์ หลายท่านอธิบายว่า บางครั้งอาจเห็นว่าคนไทยมีสุภาษิต มาด้วยกันไปด้วยกัน แสดงถึงการชอบอยู่เป็นหมู่คณะ ซึ่งเมื่อพิจารณาในบริบทหนึ่งนั้นอาจถูกต้อง แต่ขณะเดียวกันก็มีคำพังเพยอีกเช่นกันว่า ทำอะไรตามใจคือไทยแท้ ดังนั้น ก็สะท้อนความเป็นส่วนตัวและความเอาแต่ใจของคนไทยได้ เช่นเดียวกัน คนไทยไม่ค่อยมีจิตสาธารณะ (Public Mind) จะเห็นว่าเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหากปัญหายังไม่มาถึงตัวก็จะไม่เริ่มต้นเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไข เพราะคิดว่าเป็นเรื่องของคนอื่นไม่ใช่เรื่องของตน ปัญหาใดที่เป็นปัญหาส่วนรวมคนไทยก็แก้ไขเป็นแบบส่วนตน และความคิดรูปแบบนี้ก็ฝังรากลึกในสังคมไทย จะเห็นว่ากิจกรรมใดที่ทำให้ทำเป็นกลุ่มจะสำเร็จได้ยาก แต่กิจกรรมเดียวจะทำได้ดี สะท้อนให้เห็นทั้งการละเล่น กีฬาที่ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องทำคนเดียว เก่งคนเดียวจะทำได้อย่างดีเยี่ยม เช่น ชกมวย ยิงปืน หรือยกน้ำหนัก เป็นต้น ดังนั้นการชาย

สินค้าให้กับคนที่มีความลักษณะนี้จึงต้องเป็นของที่สร้างความเป็นตัวของตัวเอง หรือเป็นของที่
สามารถทำให้สำเร็จได้ด้วยตัวเอง จึงจะเหมาะสม

ต้นแบบตราสินค้าประเภทผู้สันโดษนี้จึงนำเสนอให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันของคนใน
สังคม เป็นคนธรรมดาที่ไม่ได้เกิดมาแล้วมีบุญเหนือกว่าคนอื่น เกิดมาเป็นคนต้องต่อสู้ชีวิต ต้อง
ทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อที่จะได้มีความสำเร็จ ต้องมุ่งมั่นในการศึกษาเพื่ออนาคตลักษณะ
ภาพรวมก็จะเป็นในลักษณะนี้ หากเปรียบเป็นคนก็จะเป็นคนสู้ชีวิตที่เป็นคนธรรมดา ไม่ได้
แข็งแกร่งกว่าผู้อื่นเหมือนนักรบ และไม่มีผู้คอยช่วยเหลือแบบวีรบุรุษ แต่จะเป็นการต่อสู้ด้วย
ตัวเอง บางครั้งอาจจะเสนอเป็นรูปแบบของผู้ที่ด้อยกว่าคนอื่น (Underdog) แต่ก็สามารถต่อสู้จน
สำเร็จได้

ผู้สันโดษจึงแต่งตัวธรรมดาไม่หรูหรา ใช้ภาษาพูดธรรมดาไม่ปราณีตมากนัก (Refine)
เป็นคนที่ไม่เด่นสะดุดตาแต่ก็มีเอกลักษณ์ของตนเอง หากจะเปรียบก็จะเป็นสินค้าพื้นบ้านแบบ
OTOP คือเป็นสินค้าที่คุณภาพเหมาะสมกับราคา ไม่หรูหราฟูฟ่า ถ้าเป็นรถยนต์ก็เป็นรถยนต์
ราคาประหยัด ถ้าเป็นเสื้อผ้าก็ไม่ใช่เสื้อผ้ายี่ห้อที่มีชื่อเสียง ผู้สันโดษมักจะชอบแต่งตัวตามสบาย
(Casual) ไม่เป็นทางการมากนัก เป็นคนค่อนข้างอนุรักษ์นิยมและเห็นคุณค่าของการทำงาน
อย่างขยันขันแข็ง เช่น ตราสินค้าอย่าง Avis ที่เป็นบริษัทให้เช่ารถยนต์อันดับสองของอเมริกา
รองจาก Hertz ใช้คำขวัญว่า We Try Harder แสดงว่าเพราะเป็นอันดับที่สองเราจึงทำงานหนัก
กว่าเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี ก็เป็นตัวอย่างของตราสินค้าที่เป็นผู้สันโดษ

เจ้าเสน่ห์ (Enchantress)

นิยามของเจ้าเสน่ห์คือ มักจะมองเป็นภาพของผู้หญิงมากกว่าชาย เก่งกล้า ฉลาดมีไหว
พริบ แจ่มใส ดูน่าสนใจ มีเสน่ห์ดึงดูดทางเพศและชอบใช้เสน่ห์ยั่วยวน รูปโฉมงดงาม พุดจา
ไพเราะมีคารมดี กิริยาท่าทางมีชั้นเชิง ปากหวานปรนนิบัติเก่ง มีรสนิยมดี บางครั้งกินความรวม
ไปถึงการล่อลวงให้หลง การใช้เสน่ห์เล่ห์กล บางครั้งจึงถูกมองในทางที่ไม่ดีเพราะหากเป็นหญิง
แล้วแสดงออกทางอารมณ์มากเกินไปสังคมไทยจะไม่ยอมรับ

รูปแบบเจ้าเสน่ห์นั้นมักถูกมองว่าเกี่ยวกับผู้หญิง โดยหากพิจารณาวรรณคดีไทยโดย
แบ่งเป็นสองยุคจะสามารถเห็นความแตกต่างของผู้หญิงในอุดมคติอย่างชัดเจน คือนางเอกใน
วรรณคดีสมัยอยุธยา นั้นมักจะเป็นหญิงสาวไร้เดียงสา เป็นลูกพระธิดา มีความดีบริสุทธิ์ผุดผ่อง
ต้องปราศจากมลทิน เป็นกุลสตรี แต่เมื่อภายหลังกรุงศรีอยุธยาแตก สังคมได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่
ยุครัตนโกสินทร์ บ้านเมืองและผู้คนที่ผ่านสงครามมารู้ว่าตนเองจะอ่อนแอเหมือนเดิมไม่ได้
สภาพสังคมหลังสงครามนั้นทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ระบบจารีตประเพณีที่เคร่งครัดในสมัยกรุง

ศรีอยุธยาถูกทำลายจนหมดสิ้นในครั้งเสียกรุง ผู้คนที่อพยพมาตั้งรกรากใหม่เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาถูกเผาทั้งหมดต้องปากกัดตีนถีบ มีความยากลำบากจึงแข็งกร้าวขึ้นเพราะเห็นความจริงในชีวิตแล้ว วรรณกรรมหลังสงครามก็จึงมีลักษณะไม่เหมือนกับวรรณกรรมยุคก่อนสงคราม ผู้หญิงในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นจะแฝงความร้ายกาจ และใช้เสน่ห์มากขึ้น เพราะผู้คนนั้นเอาตัวรอดเจ็บขามาจากระบบแบบเก่าแล้ว ผู้หญิงรัตนโกสินทร์จึงเก่งกว่าผู้หญิงอยุธยา เมื่อประเทศผ่านสงครามประชาชนต้องพบกับความยากลำบากมาแล้ว การที่จะบังคับให้ผู้หญิงกลับไปอยู่ในกรอบจารีตประเพณีที่เคร่งครัดแบบเดิมนั้นยาก ผู้หญิงในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์อย่าง นางพิกุลทอง นางละเวง นางโมรา พระเพื่อนพระแพงก็จึงใช้เสน่ห์เล่ห์กล นางแก้วหน้าม้าก็กระโดดกระเดก มีจริตมารยาไม่ไว้เตียงสาเหมือนหญิงสาวในรูปแบบเดิม

คำว่าเจ้าเสน่ห์นั้นทำให้คิดถึงผู้มีจริตกิริยา หากต้นแบบเจ้าเสน่ห์นั้นเป็นผู้หญิงก็คือ นางพิมพิลาไลย คือจะไม่ใช่ผู้หญิงที่อ่อนหวานนุ่มนวล สายทองก็เป็นผู้หญิงเจ้าเสน่ห์ คือถ้าเปรียบในเรื่องขุนช้างขุนแผนด้วยกันแล้ว นางแก้วกิริยา หรือศรีมาลาจะเป็นผู้หญิงอ่อนหวานเรียบร้อย แต่นางพิมพิลาไลยกับสายทองนั้นเป็นคนมีจริต นางละเวงก็เช่นกันถูกสุนทรภู่เขียนให้เป็นผู้หญิงมีเสน่ห์ เป็นเพราะเป็นคนที่มีจริตกิริยาในการแสดงออก รู้ตัวว่าจะต้องใช้จริตของผู้หญิงเพื่อดึงดูดคนอื่น ดังนั้น คำว่าเจ้าเสน่ห์นี้จึงเป็นคำที่ทำให้รู้สึกว่ามีอะไรดึงดูด ชวนให้คนมองชวนให้สนใจ หากต้นแบบเจ้าเสน่ห์นั้นเป็นผู้ชาย อันดับแรกที่คนไทยจะนึกถึงก็คือขุนแผน เป็นผู้ชายที่นอกจากมีเสน่ห์แล้วยังเป็นพระเอกของคนไทยที่ใช้เสน่ห์เล่ห์กลเป็นเสมือนเครื่องมือของตนด้วย คือใช้มนต์เสน่ห์เป็นเหมือนกับเป็นเรื่องปกติ ซึ่งคนไทยก็ยอมรับได้และเข้าใจจนเอามาสร้างเป็นพระขุนแผนซึ่งก็มีประโยชน์ทางด้านเมตตามหานิยม นำมาบูชาเพื่อให้คนรักคนชอบ ต่อมา ผู้ชายที่มีเสน่ห์อีกคนหนึ่งก็คือ พระลอ ที่แม้แต่ท้าวพิชัยวิษณุกรซึ่งเป็นกษัตริย์เมืองสองพ่อของพระเพื่อนพระแพง ที่เป็นศัตรูกับเมืองแมนสรวงของพระลอเมื่อได้เห็นหน้าพระลอก็หลงเสน่ห์จนถึงกลับลืมความโกรธที่พระลอซึ่งมีภรรยาอยู่แล้วกลับลักลอบเข้าไปเป็นชู้กับบุตรสาวตนเอง ความมีเสน่ห์ของไทยจึงมาจากความงดงามภายนอกที่มารวมประกอบเข้าด้วยกัน เช่น รูปร่างหน้าตา จริตกิริยา และการเจรจาอย่างมีวาทีศิลป์

มีผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งกล่าวอธิบายในเรื่องนี้ว่า "ความเจ้าเสน่ห์ของเราถูกนำไปใช้เพื่อที่จะยังประโยชน์ในสิ่งที่ประสงค์จะได้ โดยเอาความมีเสน่ห์เป็น *Mean* เช่นทำให้ตัวเองมีเสน่ห์เวลาที่จะหาเจ้านาย เพื่อที่จะได้รู้สึกใครชอบพอ *อยากอุปถัมภ์*" คือทำให้มีเสน่ห์เพื่อที่จะได้ความพอใจ เพื่อให้ได้สิ่งบางประการ การสร้างคุณสมบัตินี้ขึ้นมาเพื่อให้ได้สมความปรารถนาที่ต้องการ เนื่องจากการใช้เสน่ห์ดึงดูดทางเพศนั้นเป็นแรงจูงใจ (Motive) ที่ทรงพลังมากที่สุดอย่างหนึ่งในบรรดาแรงจูงใจทั้งหลาย

ตราสินค้าในตลาดบางครั้งก็พยายามที่จะขายความมีเสน่ห์ เมื่อบริโภครแล้วเกิดเสน่ห์ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งยกตัวอย่าง โฆษณา เครื่องดื่ม Scotch Collagen-E หรือ Scotch Collagen-M จะเห็นโฆษณาที่สื่อสารไปสู่ผู้บริโภค ใช้ความสวยงาม เข้ายวนมาเป็นจุดขาย ยกตัวอย่าง Scotch Collagen-E ใช้ข้อความโฆษณา แบบพูดว่า “เมื่อคืนก็รักตัวก็แค... ตื่นหนักไปหน่อย” สื่อโดยใช้ความเข้ายวนทางเพศของผู้หญิง พยายามที่จะขายคุณสมบัติเรื่องความสวยงาม (Beauty Benefit) ให้กับผู้บริโภค

ต้นแบบเจ้าเสน่ห์จึงเป็นตราสินค้าที่คนเห็นแล้วต้องลุ่มหลง ตราสินค้าแบบนี้จึงมีความ เข้ายวน ใช้แรงดึงดูดที่ยั่วใจ และกระตุ้นความรู้สึกจากประสาทสัมผัสทั้งห้าคือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ทั้งหมดนี้ถูกนำมาใช้เพื่อดึงดูดให้เกิดความลุ่มหลง สินค้าที่มักจะใช้ต้นแบบเจ้า เสน่ห์จึงมักจะเป็นสินค้าประเภทเครื่องสำอาง น้ำหอม เครื่องประดับอัญมณี สินค้าแฟชั่น สินค้า เกี่ยวกับศิลปะ หรือแม้กระทั่งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์พวกไวน์หรือเบียร์ เป็นต้น และมักที่จะ เหมาะสมกับสินค้าที่มีราคาสูง การนำเสนอจะใช้แรงดึงดูดทางเพศให้เห็นว่ามีเสน่ห์ดึงดูดให้คน มาบริโภค บางครั้งอาจถูกนำไปใช้ร่วมกับภาพต้นแบบน่ารัก เพื่อให้เป็นในรูปของความรักแบบ โรแมนติกที่มีความเข้ายวนของเพศตรงข้าม

ในบางครั้ง ความเจ้าเสน่ห์ก็จะเป็นเหมือนการล่อลวงและครอบงำ ในสื่อปัจจุบันประเภท ละครหลังข่าวหรือการโฆษณา บางครั้งต้นแบบเจ้าเสน่ห์ ไม่ได้ถูกนำเสนอในรูปแบบของผู้หญิง สาวเซ็กซี่เท่านั้น บางครั้งมีการทำโฆษณาโดยใช้ภาพที่โชว์เรือนร่างที่สมส่วนของผู้หญิงหรือ ผู้ชายเพื่อเสนอขายสินค้าด้านความงามต่างๆ เช่น น้ำหอม หรือเครื่องสำอางสำหรับทั้งสองเพศ ต้นแบบเจ้าเสน่ห์จึงไม่จำกัดอยู่แค่เพียงการนำเสนอโดยผู้หญิงอีกต่อไป ผู้ชายก็ถูกนำเข้ามา มี บทบาทสำคัญในต้นแบบนี้เช่นเดียวกัน และก็ประสบผลสำเร็จมากมายเช่นกันไม่ต่างกับการใช้ เสน่ห์ของผู้หญิง

ขบถ (Rebel)

นิยามของขบถคือ คนที่คิดนอกกรอบ ถือตนเองเป็นศูนย์กลาง หรืออาจเรียกว่าเป็นผู้ที่ เป็นตัวของตัวเองสูงมาก มักจะต่อต้าน (Against) ระเบียบและสังคม หรือขบถเดิมๆ กล่าวทำใน สิ่งที่คิด ไม่มีการประนีประนอม ขอบยืทนทาน (Persistence) ตื้อรั้น ดิบ ฉลาด พึ่งพาตนเอง แปรกใหม่ ข้ามขีดจำกัด มักคิดการใหญ่ ชอบการปฏิเสฐ และหลงใหลการต่อสู้ ภาพต้นแบบ ลักษณะนี้จะเป็นลักษณะที่มีความมั่นใจในตัวเองสูง จนอาจถึงขั้นถือความคิดตนเองเป็นใหญ่ และเมื่อแสดงออกมามากเกินไปอาจดูคล้ายเป็นคนที่กำลังก้าวร้าว รุนแรง บ้าบิ่น

ในสังคมไทยแต่ดั้งเดิม เราจะไม่เรียกพวกนี้ว่าเป็นขบถ หรือกบฏ จะเรียกว่าเป็นฝ่ายร้าย เป็นตัวไม่ดี เป็นด้านมืด จนกระทั่งมีการศึกษาวรรณกรรมในแง่ของทฤษฎี การวิจารณ์วรรณกรรม หรือทฤษฎีทางคติชน จึงเอาระบบความคิดของตะวันตกเข้ามา จึงเกิดคำว่าตัวละครขบถ และเกิดมีการทำความเข้าใจพฤติกรรมขบถของตัวละครขึ้นมา ดังนั้น เดิมจึงไม่คิดว่าตัวต้นแบบประเภทนี้เป็นขบถ พวกนี้จะแสดงพฤติกรรมที่นอกเหนือไปจากพฤติกรรมกระแสหลัก ทำตัวแปลกแยกแตกต่าง คิดไม่เหมือนคนอื่นก็เป็นขบถ วัฒนธรรมของไทยมักไม่เรียกว่าเป็นพวกขบถ แต่เรียกว่าพวกนอกคอก นอกกริด คำว่านอกจึงถูกใช้ในความหมายของการเป็นคนอื่น (Otherness) ดังนั้น ยกตัวอย่างว่า ถ้านักเรียนไม่ทำตามที่ครูสั่งสอนก็เป็น นอกครู ดังนั้นคำว่าขบถจึงใช้ในบริบทของบ้านเมือง การปกครอง จารีตประเพณี และสังคมได้เช่นเดียวกัน

ยกตัวอย่างการกระทำของพระอภัยมณีก็เป็นตัวอย่างของคนนอกคอก นอกกริด คือ เป็นลูกกษัตริย์แต่กลับไม่ศึกษาเรื่องวิชาของผู้ที่จะมาปกครองบ้านเมือง กลับผัดขบไปร่ำเรียนวิชาดนตรี คำว่าขบถนี้จึงไปผูกติดกับระเบียบแบบแผน แต่มิได้หมายถึงการเมืองเพียงอย่างเดียว โดยรวมไปถึงสิ่งที่ต้องทำในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคม คนกับรัฐ คนกับระเบียบแบบแผน แล้วไม่ประพฤติปฏิบัติตามที่สังคมคาดหวังก็จึงถือว่าเป็นขบถ หรือบางครั้งอาจขบถต่อผู้ที่มีอำนาจในการปกครอง ไพร่ขบถนาย ไพร่ขบถเจ้า การขบถจึงต้องเป็นการกระทำจากผู้น้อยทำสู่ผู้ใหญ่ ต่อระเบียบแบบแผนของสังคมที่ตนสังกัดอยู่ หากผู้ที่มีอำนาจมากกว่าเป็นผู้กระทำจะไม่เรียกว่าเป็นขบถ แต่จะเรียกว่านวัตกรรม

ซึ่งลักษณะแบบนี้ก็มีปรากฏในวรรณคดี ตัวอย่างเช่น ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่พลายงามถูกเสน่ห์นางสร้อยฟ้าแล้วทำร้ายศรีมาลาภรรยาของตัวเองเพราะเห็นว่าศรีมาลาไม่ดี ทำร้ายพลายชุมพลจนกระทั่งพลายชุมพลต้องหนีไป แต่ก็จะไม่คิดว่าพลายชุมพลเป็นขบถต่อพี่ชาย ทั้งที่ในขณะนั้นพลายชุมพลอยู่ในความดูแลของพี่ชาย ก็ไม่เรียกว่าพลายชุมพลเป็นขบถ แต่บอกว่าพลายชุมพลหนีไปเพราะถูกพี่ชายทุบตีทำร้าย เพราะคับแค้นใจและเห็นว่าพี่กำลังถูกเสน่ห์ยาแฝด เมื่อขุนแผนรู้เรื่องจากพลายชุมพลจึงร่วมมือกันจัดแต่งกองทัพยกมาล่อให้พลายงาม (พระไวย) ออกมา พฤติกรรมนั้นเป็นขบถต่อบ้านเมืองทั้งที่ตัวเองก็เป็นทหาร แล้วไปล่อลวงทหารของแผ่นดินเข้ามารบในเรื่องส่วนตัว การกระทำนั้นถือว่าเป็นขบถต่อแผ่นดิน แต่ก็ไม่ได้มองในแง่ของจิตวิญญาณขบถแบบพระเอกยุคโรแมนติก (Romantic Hero) ของทางตะวันตกว่าขุนแผนเป็นขบถในลักษณะดังกล่าว

อีกรูปแบบหนึ่งคือลักษณะของผู้ประพันธ์ที่เป็นขบถ คือ ประพันธ์เรื่องไม่ถูกต้องตามครรลองที่เหมาะสมกับยุคของตน เป็นผู้ที่มีกลวิธีการประพันธ์ที่แหวกแนวไปจากแบบอย่าง เช่น พระมหามนตรี (ทรัพย์) ผู้แต่งบทละครเรื่อง ระเบิดันได ซึ่งเป็นกลอนบทละครที่ล้อเลียนพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา และคุณสุวรรณ ซึ่งเป็นผู้แต่งบทละครเรื่อง พระมะเหลเถไถ ซึ่งก็ทั้งสอง

ท่านนั้นอยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 บทละครของกวีทั้งสองท่านนี้แต่งได้แตกต่างจากธรรมเนียมนิยมในสมัยนั้นมาก ดังจะยกตัวอย่างเรื่องพระมะเหลเถไถ ความว่า

เมื่อนั้น	พระมะเหลเถไถมะไหลเถ
สถิตย์ยังแท่นทองกะโปลา	สุขาปาลากะเปเล
วันหนึ่งพระจึงมะหลีกตีก	มะเหลเถไถไพรพริกมะลิกเข
แล้วจะไปเที่ยวชมมะลมเด	มะโลโตโปเปมะลูดู
ตรีแล้วพระมะเหลจึงเป๊ะ	มะเลไตโคลละมะทรูจู้
จรจรัดันตัดพลัดพลู	ไปสู่ปราสาทท้าวโปลา
(คุณสุวรรณ, 2506)	

เรื่องพระมะเหลเถไถนี้เป็นการแต่งที่แหวกแนวด้วยการเล่นคำที่ไม่มีความหมายเหมือนการเขียนไปเรื่อยเปื่อยตามใจของผู้แต่ง อ่านแล้วเหมือนไม่รู้ความหมายของคำ เป็นภาษาบ้างไม่เป็นภาษาบ้าง แต่กลอนนั้นกลับมีสัมผัสที่ถูกต้องไม่ติดขัด และแม้จะคล้ายอ่านไม่รู้เรื่อง แต่ก็ได้ใจความเข้าใจดี เนื้อเรื่องพระมะเหลเถไถนั้นก็เป็นที่ไปทำตามทำนองของวรรณคดีจักรๆ วงศ์ๆ ทั่วไป แต่รูปแบบการเลือกใช้คำกลับเป็นลักษณะการประพันธ์ที่นอกกรอบนอกรอย ซึ่งคุณสุวรรณที่เป็นผู้แต่งนั้นเป็นธิดาของพระยาอุไทยธรรม (กลาง) ราชินิกุลบางช้าง คุณสุวรรณนั้นมีนิสัยรักการแต่งกลอนตั้งแต่เด็ก ได้ถวายตัวรับราชการฝ่ายใน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 อยู่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นอภัยสุทธาทิพย์ ถูกบันทึกว่า ภายหลังจากแต่งพระมะเหลเถไถ ต่อมาได้เสียชีวิตในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แต่เป็นการระบุว่าเสียชีวิตเนื่องไปด้วยฟุ้งซ่านไปในเรื่องการแต่งบทกลอน บทประพันธ์ของคุณสุวรรณอีกเรื่องหนึ่งที่อยู่ในทำนองแหวกขนบอีกเช่นกันคือเรื่อง อุดรุทร้อยเรื่อง ก็เป็นการนำเอาตัวละครจักรๆ วงศ์ๆ ในหลายเรื่องมาแต่งรวมอยู่ในเรื่องเดียวกัน ทั้งสองเรื่องเป็นบทประพันธ์ที่ไปล้อเลียนวรรณคดีเรื่องอื่นซึ่งในยุคสมัยนั้นไม่มีผู้ใดนิยมทำในลักษณะนี้ คุณสุวรรณจึงถูกกล่าวหาว่าเสียสติเนื่องจากความคิดของตนเองแตกต่างไปจากผู้อื่น ในสมัยอดีตนั้นการเป็นคนคิดขบถไปจากรูปแบบเดิมจึงเป็นไปได้ยาก หากผู้ใดที่มีลักษณะที่แปลกแยกไปจากมาตรฐานของสังคมก็จะถูกทำให้เป็นอื่น คือให้เป็นบ้าวิกลจริต และถูกขับออกจากสังคม ลักษณะขบถในสังคมไทยนั้นจึงมีโอกาที่จะเกิดขึ้นน้อย

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ปรากฏในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ผู้ให้สัมพันธไมตรีสาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์สาขาสื่อสารมวลชนท่านหนึ่งยกตัวอย่าง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคัคณางค์คุณาลักษณ์ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ก็ได้ทรงนิพนธ์ร้อยแก้วเรื่อง สนุกนี้ นึก ที่มีวิธีในการประพันธ์ที่แหวกแนวไปจากขนบในสมัยนั้นเช่นกัน เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับ

พระภิกษุหนุ่ม 4 รูป สนทนาเรื่องแผนการอนาคตภายหลังการลาสิกขาอยู่ที่ชั้นบันไดหน้าพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ว่าแต่ละคนเมื่อสึกจากสมณเพศแล้วจะไปทำอะไร เช่น พระรูปหนึ่งบอกว่าจะสึกออกไปแต่งงาน เรื่องสนุกนี้หนึ่งที่แต่งนั้นเป็นการสร้างชนบทใหม่ซึ่งเป็นการเขียนในเชิงบันเทิงคดีตามแบบอย่างนิยายตะวันตก แต่แต่งไม่จบบริบูรณ์ด้วยเกิดเหตุทักท้วงความไม่สมควรของเนื้อหา จากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารในขณะนั้นเนื่องจากมีตัวละครเป็นพระสงฆ์ รัชกาลที่ 4 จึงต้องมาไกล่เกลี่ย องค์ผู้ประพันธ์จึงทรงระงับการแต่งภายหลังจากตีพิมพ์ได้ตอนเดียวในวชิรญาณวิเศษ เรื่องสนุกนี้ก็จึงแต่งไม่จบ แสดงให้เห็นว่าการเป็นชนบทแบบคิดนอกกรอบในสมัยนั้นไม่เป็นที่ยอมรับ แม้ว่าจะเป็นเจ้านายในราชสกุลก็ตาม

กรณีของพระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค) ผู้ประพันธ์หนังสือทฤษฎีศาสตร์ในแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ 6 พระยาสุริยานุวัตรเป็นผู้ที่เล็งเห็นถึงความจำเป็นของการที่ประชาชนไทยควรจะต้องรู้จักวิชาเศรษฐศาสตร์ ในเวลานั้น เพื่อรู้เท่าทันถึงการทุจริตอันไม่เป็นธรรม และปูพื้นฐานความเข้าใจด้านเศรษฐกิจให้ประชาชน ทว่าความคิดนี้ก็กลับขัดแย้งกับผลประโยชน์ของนายทุนชั้นศักดินา จึงใช้ข้ออ้างว่าหากมีการเผยแพร่แล้วคนสยามจะเกิดความริษยาแก่กัน ผลคือพระยาสุริยานุวัตรถูกบีบให้ออกจากราชการ มีการดำเนินการปิดกั้นความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์นี้อย่างรุนแรง โดยผู้ใดมีหนังสือเล่มนี้มีโทษถึงขั้นจำคุก จึงเห็นได้ว่าการคิดต่างจากคนในสังคมนั้นไม่ส่งผลดี

พอมานในสมัยถึงยุคละครโทรทัศน์ (Soap Opera) หรือที่เรียกกันว่าละครน้ำเน่า (Melodrama) ผู้ที่เป็นตัวละครขบถจะไม่เป็นบทบาทของพระเอก แต่จะแสดงออกเป็นอันธพาลในละครของไทย มักจะเป็นตัวละครที่มีลักษณะหน้าตาดุร้าย ไว้หนวด หัวล้าน มีรอยสัก รูปร่างลำสันใหญ่โต และมักเปิดตัวด้วยการทำลายข้าวของ เช่น เตะแก้อี้ ล้มโต๊ะ มีสุนัขและแมววิ่งหนี กระเจิดกระเจิง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความน่าเกรงขามของตัวละครนั้น ต้นแบบขบถจึงแฝงพลังของการทำลายล้าง และเป็นผู้ที่ทำให้ประหลาดใจได้อยู่เสมอ เพราะคนผู้นี้จะเป็นผู้ที่ทำลายรูปแบบเดิมๆ และนำเสนอสิ่งใหม่ที่จะทำให้สิ่งอื่นเปลี่ยนแปลงตามมา ดังนั้น ขบถจึงเป็นมากกว่าการทำลายล้างแต่จะมีการสร้างสรรค์เกิดขึ้นมาพร้อมกันด้วย

ต้นแบบขบถจะแสดงออกในด้านที่ตรงข้ามกับแนวทางหลักของคนอื่นที่กระทำอยู่ จนเอกลักษณ์นั้นอาจกลายเป็นจุดเด่นได้จากความแตกต่างที่เป็นตัวของตัวเอง ในขณะเดียวกันก็อาจถูกมองเป็นด้านมืด (Shadow) ซึ่งมนุษย์ทุกคนมักมีสิ่งนี้ซ่อนอยู่ในตัวเองทั้งนั้น ตราสินคำบางตราก็พร้อมที่จะเสนอภาพความเป็นคนไม่ดี (Bad Boy) ของตัวเองออกมา เพราะในความเป็นจริงแล้วความเลวก็เหมือนกับเสน่ห์ดึงดูดอย่างหนึ่งเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงเห็นว่าในตลาดมีตราสินคำที่ไม่แสวงว่าตัวเองเป็นคนตัวอย่างรายการ แฉแต่เช้า รายการ MTV วงดนตรี

ประเภท Hip Hop ที่ร้องเพลงเสียดสีสังคม เพราะการไม่ทำตามกระแสที่คนส่วนใหญ่ทำกัน ก็เป็นแนวทางการแสดงออกอย่างหนึ่งที่เป็นตัวของตัวเอง

วีรบุรุษที่เป็นพระเอกนั้นสังคมก็ต้องการ แต่หากขาดตัวละครที่เป็นผู้ร้ายเรื่องราวที่ดำเนินไปก็ย่อมจะขาดสีสัน ดังนั้น ตัวละครที่เป็นคนนอกคอก เป็นขบถต่อความคิด หรือเป็นผู้ร้ายก็เป็นสิ่งที่จำเป็นเช่นเดียวกัน และในบางครั้งพระเอกก็เข้ามาสวมลักษณะของผู้ร้ายเสียเอง เช่น เป็นพระเอกที่แตกต่าง เป็นวีรบุรุษที่อารมณ์ร้อนมุทะลุ เป็นพระเอกก้าวร้าวพูดจาไม่ไพเราะ หรือเป็นพระเอกที่เป็นคนนอกสังคม สรุปคือเป็นพระเอกที่ไม่เหมือนกับพระเอกยอดนิยมที่คนในสังคมนั้นนิยมกัน ดังจะเห็นได้บ่อยครั้งในสื่อปัจจุบันทั้งวรรณกรรม ละคร หรือภาพยนตร์ที่พระเอกและผู้ร้ายนั้นมีการสลับบทบาทกัน พระเอกจะเป็นคนนอกคอกดูแล้วน่าที่จะเป็นคนเลว เช่น ตัวละคร Robinhood ในขณะที่ผู้ที่เป็นผู้ร้ายของเรื่องกลับสง่างาม ภูมิฐาน น่านับถือ ก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไป

ความนิยมในภาพลักษณ์ของขบถยังกระจายไปในหลายอย่างเช่น กีฬา ยกตัวอย่างมวยปล้ำก็จะเป็นกีฬาที่จะแบ่งผู้แข่งขันออกเป็น 2 ฝ่ายคือฝ่ายธรรมะและฝ่ายอธรรม นักกีฬาที่สังกัดฝ่ายธรรมะจะแต่งตัวด้วยสีสดใส งดงาม หน้าตาดี ตรงกันข้ามกับคนที่อยู่ฝ่ายอธรรมจะแต่งตัวด้วยชุดสีดำ แต่งหน้าตาด้วยสีดำเข้มเพื่อให้ดูน่ากลัว แต่ก็เห็นว่าผู้ชมนั้นก็ไม่ได้ให้กำลังใจแต่เพียงฝ่ายธรรมะ โดยมีผู้ชมอีกจำนวนมากที่ชอบฝ่ายอธรรมและรู้สึกสะใจที่ฝ่ายอธรรมนั้นเอาชนะนักกีฬาฝ่ายดีได้ แสดงให้เห็นว่าคนเรานั้นไม่จำเป็นที่จะอยากเป็นพระเอกเสมอไป การเป็นคนร้ายก็สามารถเติมเต็มความรู้สึกในบางด้านให้กับมนุษย์ได้เช่นเดียวกัน

ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า “ตราสินค้าแบบขบถนี้จะสวนกระแสชนิด ๆ เป็นตัวแสบ เป็นตราสินค้าที่ฟังตัวเองมาก ฟังคนอื่นน้อย เขาไม่สนใจกว่าคืออะไร ถ้าเป็นเพลงก็จะต้องเป็นเพลงร็อค พวกซิลลี่ฟูล อีโบล่า”

บุคลิกภาพของตราสินค้าประเภทนี้จึงเป็นบุคลิกภาพซึ่งกระตุ้นให้ผู้บริโภคแสดงความกล้าบ้าบิ่นออกมาได้อย่างเต็มที่ ตราสินค้านี้จะปลุกเร้าจิตสำนึกที่ทำทลายสังคม อาจจะแสดงออกแบบเป็นตัวแสบ และมีความเป็นตัวของตัวเองสูง แต่บางครั้งอาจไม่ถึงขนาดแสดงตัวว่าเป็นผู้ร้าย หรือเป็นคนเลว แต่ก็เป็นคนที่มีพร้อมจะแตกต่างจากคนอื่น ๆ สามารถสร้างรูปแบบของตัวเองขึ้นมา ผู้ให้สัมภาษณ์สาขาสังคมศาสตร์ประยุกต์ด้านการตลาดท่านหนึ่งได้ยกตัวอย่างสินค้าของญี่ปุ่นยี่ห้อ Muji ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของการเป็นขบถที่ไม่แสดงออกว่าเป็นคนเลว แต่เป็นความคิดขบถในการที่แสดงความแตกต่างของผู้บริโภค ต่อต้านกระแสของวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่ทุกคนมีค่านิยมต้องใช้ของแพงหรูหรามียี่ห้อ มาใช้สินค้า Muji ที่แปลว่าไม่มีสี สินค้าของ Muji ทุกชิ้นจะไม่มีตราติดอยู่ครอบคลุมผลิตภัณฑ์ทุกประเภทตั้งแต่อุปกรณ์ในห้องน้ำ เครื่องครัว

เสื้อผ้า เครื่องเขียน เครื่องไฟฟ้า ร้านอาหาร ไปจนกระทั่งถึงรถยนต์ จุดมุ่งหมายคือการสร้าง
อุดมการณ์ใหม่ของการบริโภคให้คนญี่ปุ่นว่าของดีไม่จำเป็นต้องมีี่ห้อ แต่การไม่มีี่ห้อของ
Muji นั้นกลับกลายเป็นเอกลักษณ์ของตราสินค้าด้วยตัวของมันเอง รูปแบบนี้ก็เป็นที่ตราสินค้า
ที่เป็นขบถเช่นเดียวกัน คือเป็นขบถที่ไม่ต้องร้องตะโกนเสียงดัง เป็นขบถแบบเงียบๆ ที่ทรงพลัง

ตราสินค้าที่เป็นขบถจึงเป็นตราที่เสนอความแตกต่างจากมาตรฐานของสังคม แสวงหา
สิ่งแปลกใหม่ที่ดีกว่า หรือมีประสิทธิภาพมากกว่า และมักจะไม่มีขมที่จะยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิม
ที่นิยมใช้กันมา มีความเป็นอิสระสูง เป็นตราที่ทะลุออกมานอกกรอบ (Disruption) เหมาะกับ
ตราสินค้าที่กำลังต้องการจะสร้างรูปแบบใหม่ๆ เป็นสินค้าที่มีวิธีการใช้ที่แตกต่างไปจากที่มีอยู่
เดิมอย่างสิ้นเชิง และรูปแบบขบถยังเหมาะกับตราสินค้าที่มีราคาที่ไม่สูงมากนักด้วย ผู้บริโภคที่
จะสื่อสารกับต้นแบบตราสินค้าประเภทนี้จึงมักจะเป็นคนที่ไม่หยุดนิ่ง มีความคิดเป็นของตัวเอง
รักความอิสระ และกล้าที่จะแตกต่างจากคนอื่น เป็นคนที่พร้อมจะรับสิ่งใหม่

ตามที่ได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ทำให้สามารถทราบที่มาของ
ต้นแบบทั้ง 15 ต้นแบบข้างต้น จากข้อมูลทั้งหมดนำมาแยกแยะจัดประเภทของแนวคิดภาพ
ต้นแบบให้เห็นโครงสร้าง และแบบแผนของต้นแบบตราสินค้าอย่างชัดเจนมากขึ้น แล้วจึงทำการ
รวบรวมคุณลักษณะทางบุคลิกภาพของแต่ละภาพต้นแบบ นำมาจัดกลุ่ม คัดแยกรูปแบบที่
ซ้ำซ้อน เมื่อรวบรวมแล้วได้ลักษณะทางบุคลิกภาพจำนวน 341 ตัวแปร ดังแสดงในตารางที่ 4.2
เพื่อที่จะนำไปสร้างเป็นตัวชี้วัดสำหรับวิเคราะห์เชิงปริมาณต่อไป

ตารางที่ 4.2 แสดงคุณลักษณะของภาพต้นแบบที่ละด้าน

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
วีรบุรุษ (Hero)	กล้าหาญ (Brave)
	สุภาพ (Polite)
	มีคุณธรรม (Moral)
	ตรงไปตรงมา (Straightforward)
	อ่อนน้อมถ่อมตน (Modest)
	ไม่เห็นแก่ตัว (Unselfish)
	ฉลาดหลักแหลม (Smart)
	ทรหดอดทน (Endurance)
	สามารถระงับจิตใจ (Restrained)
	ยืนกราน (Insistent)
	มีจริยธรรม (Ethical)
	จิตใจแข็งแแกร่ง (Lion heart)
	เห็นอกเห็นใจ (Compassionate)
	มีวิสัยทัศน์ (Visionary)
	เสียสละ (Dedicated)
	มีประสิทธิภาพ (Efficient)
	เจ้าชู้ (Flirting)
	เป็นที่เคารพ (Respectful)
	เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Generous)
	ดูดี สวยหล่อ (Good-looking)
	ใฝ่ความสำเร็จ (Achievement striving)
	รักชาติ (Patriotic)
	ทำอะไรด้วยความมุ่งมั่น (Deliberate)
น่ายกย่องสรรเสริญ (Praiseworthy)	
อ่อนโยน (Gentle)	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
นักปราชญ์ (Sage)	เจลียวฉลาด (Brilliant) มีความพากเพียร (Persevering) เชื้อมั่นในตัวเอง (Self-confident) เห็นคุณค่าของตนเอง (Self-esteem) ชอบดูถูก สบประมาท (Insulting) คิดว่าผู้อื่นด้อยกว่า คิดถึงแต่เรื่องของตนเอง (Egocentric) ยึดความคิดตนเป็นใหญ่ มองว่าผู้อื่นรู้ไม่เท่าตน (Condescending) ชอบคิดใคร่ครวญ (Introspective) ใจแคบ (Narrow-minded) มีการศึกษาดี (Well-educated) เป็นนักคิด (Thinker) มีเหตุมีผล (Logical) มองโลกอย่างกว้าง (Broadminded) ชอบเก็บตัว (Introvert) ลึกซึ้งเข้าใจยาก (Subtle) รอบรู้ (Intelligent) สุขุม รอบคอบ (Prudent) เรียนรู้เร็ว (Fast learning) ไตร่ตรอง (Reflective) ทำอะไรเป็นกิจวัตร (Routine) ปราดเปรื่อง (Bright) คิดเป็นเชิงนามธรรม (Abstract-thinking) ทำอะไรด้วยความมุ่งมั่น (Deliberate)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
ผู้วิเศษ (Magician)	<p>ไม่มีความอดทน (Impatient)</p> <p>เชื่อไสยศาสตร์ (Superstitious)</p> <p>มีความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred)</p> <p>ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Lacking in confidence)</p> <p>เชื่ออำนาจนอกตน (Impersonal Power)</p> <p>ลึกลับ (Mysterious)</p> <p>เคร่งศาสนา (Religious)</p> <p>เป็นคนดีประพฤติตนเหมาะสม (Decent)</p> <p>เป็นที่พึ่งพาได้ (Dependable)</p> <p>ชอบความเป็นส่วนตัว (Private)</p> <p>ริเริ่มสร้างสรรค์ แนะนำสิ่งใหม่ (Innovative)</p> <p>แปลกประหลาด (Peculiar)</p> <p>ชอบตัดสินคนอื่น (Judgmental)</p> <p>แจ่มใสเบิกบาน (Cheerful)</p> <p>แสวงหาการยอมรับ (Acceptance-seeking)</p> <p>ไม่เปิดเผยตนเอง (Non-disclosing)</p> <p>เชื่อในสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้</p> <p>ชอบเปลี่ยนแปลงสิ่งอื่น/ ผู้อื่น (Able to change others)</p> <p>น่าตื่นเต้น (Exciting)</p> <p>มีจินตนาการ (Imaginative)</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
นักรบ (Warrior)	เข้มแข็ง (Strong) ไม่ยอมตาย เป็นอมตะ (Deathless) มั่นใจในความสามารถของตน (Self Assured) ตัดสินใจอย่างเด็ดขาด (Decisive) ซื่อวด (Show-off) ไม่หวั่นเกรงต่อความกลัว (Fearless) เอาใจใส่ต่อหน้าที่ (Dutiful) มีความภักดี (Loyal) หัวหาญ (Valiant) ได้รับการฝึกฝนอย่างดี (Well-trained) เชื่อฟัง (Obedient) เย่อหยิ่ง (Arrogant) มีวินัย (Self-disciplined) รักความสงบ (Peaceful) เข้มงวด (Strict) ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ (Rule-conscious) สามารถควบคุมได้ (Controllable) เคารพกฎหมายเกณฑ์ ชอบความสมบูรณ์แบบ (Perfectionistic) ปราศจากความกังวล (Unworried)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
จอมเจ้าเล่ห์ (Trickster)	<p>มีอารมณ์ขัน (Humorous)</p> <p>ไม่เห็นอกเห็นใจ (Unempathetic)</p> <p>ไม่ซื่อสัตย์ (Dishonest)</p> <p>ฉลาดแต่เอาเปรียบ (Exploitative)</p> <p>มีความสุขที่คนอื่นเสียเปรียบ</p> <p>ฉกฉวยโอกาส</p> <p>ไม่จริงใจ (Insincere)</p> <p>กระตือรือร้น (Enthusiastic)</p> <p>เอาเปรียบผู้อื่น (Taking advantage)</p> <p>อวดดี (Supercilious)</p> <p>น่าขัน (Amusing)</p> <p>คำนึงถึงผลประโยชน์</p> <p>ฉลาดแกมโกง (Cunning)</p> <p>แสวงหาโอกาส (Searching for opportunity)</p> <p>คิดถึงแต่เรื่องของตนเอง (Egocentric)</p> <p>มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative)</p> <p>ร่าเริง (Joyful)</p> <p>ลึกซึ้งเข้าใจยาก (Subtle)</p> <p>ไวใจไม่ได้ (Untrustworthy)</p> <p>สามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง (Autonomous)</p> <p>สนุกสนาน (Enjoyable)</p> <p>ไม่สนใจสังคม (Anti-social)</p> <p>กำกวมคลุมเครือ (Equivocal)</p> <p>มีเล่ห์เหลี่ยม (Sly)</p> <p>จอมวางแผน (Conspiring)</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
ผู้แสวงหา ^b (Seeker)	<p>เป็นนักสำรวจ (Explorer)</p> <p>ชอบเปิดเผยสิ่งที่เป็นความลับ (Divulging)</p> <p>ซีงกังวล (Worrying)</p> <p>กระสับกระส่าย วิตกกังวล (Nervous)</p> <p>ชอบกังขา ไม่เชื่อใครง่ายๆ (Skeptical)</p> <p>ชอบแสวงหาความจริง (Fact-finding)</p> <p>ชอบเดินทาง (Outdoorsy)</p> <p>ระมัดระวัง เอาใจใส่ (Careful)</p> <p>ไม่ยอมเชื่ออะไรง่าย ๆ</p> <p>อยากรู้อยากเห็น (Curious)</p> <p>เก็บตัว (Introvert)</p> <p>เป็นนักวิทยาศาสตร์ (Scientist)</p> <p>ไม่ไวใจอะไรง่าย ๆ (Distrustful)</p> <p>เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Ever-changing)</p> <p>ชอบแสวงหาประสบการณ์ใหม่ (Experience-seeking)</p> <p>ชอบค้นคว้า (Searching)</p> <p>ซีงสงสัย (Suspicious)</p> <p>ยืนกราน (Insistent)</p> <p>เป็นนักวางแผน (Planner)</p> <p>มีระเบียบ (Tidy)</p> <p>มีการจัดการที่ดี (Well-organized)</p> <p>ระแวดระวัง ตื่นตัว (Vigilant)</p> <p>ทะเยอทะยาน (Ambitious)</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
ผู้ช่วยเหลือ (Helper)	<p>อบอุ่น (Warm)</p> <p>ให้ความคุ้มครอง (Protective)</p> <p>ซื่อสัตย์ (Sympathetic)</p> <p>ชอบเสี่ยง (Venturesome)</p> <p>มีความรับผิดชอบ (Responsible)</p> <p>ชอบคิดแทนคนอื่น</p> <p>ปกป้องมากเกินไป (Over-protective)</p> <p>เก็บงำคำพูด เก็บงำความรู้สึก (Guarded)</p> <p>สนับสนุน (Supportive)</p> <p>ไม่ปล่อยปละละเลย</p> <p>คำนึงถึงผู้อื่นมากกว่าตนเอง (Altruistic)</p> <p>มีอุดมการณ์ (Idealistic)</p> <p>มีความมุ่งมั่น (Intentional)</p> <p>มีเป้าหมายที่ชัดเจน (Goal-oriented)</p> <p>มีจริยธรรม (Ethical)</p> <p>มีจิตใจดี (Kind)</p> <p>เข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (Empathetic)</p> <p>ชอบช่วยเหลือ (Helpful)</p> <p>ห่วงใยผู้อื่น (Concerned)</p> <p>ชอบมีส่วนร่วม (Participating)</p> <p>ซื่อเกรงใจ (Considerate)</p> <p>สำนึกบุญคุณ (Thankful)</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
มารดา (Mother)	มีความรับผิดชอบ (Responsible) มีความกรุณาปราณี (Merciful) คิดถึงผู้อื่น (Thoughtful) นุ่มนวล (Soft) รักครอบครัว (Family oriented) เห็นอกเห็นใจ (Compassionate) เข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (Empathetic) ไม่เอาแต่ใจตนเอง (Not Self-indulgent) อบอุ่น (Warm) เป็นห่วงเป็นใย (Careful) ทรหดอดทน (Endurance) เป็นผู้ตาม (Follower) รักไม่มีขอบเขต (Eternal loving) หวงลูก เป็นเจ้าข้าวเจ้าของ (Possessive) มีความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) เสียสละ (Dedicated) ชอบแสดงความรัก (Affectionate) เป็นผู้ให้ เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นทุกสิ่งของลูก ปกป้องรักษา (Preserving) รักอย่างไม่มีเงื่อนไข (Unconditional loving) ให้อภัย (Forgiving) ให้ความเชื่อใจ (Trusting)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
นักรัก (Lover)	เจ้าชู้ (Flirting) ประณีต (Refined) มีความซาบซึ้งในอารมณ์ ไม่จริงใจ (Insincere) ไวต่อความรู้สึก (Sensitive) อ่อนไหว (Sentimental) เป็นที่รัก (Endearing) มีอารมณ์รุนแรง (Passionate) เข้าใจเพศตรงข้าม (Heterosexual) เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Ever-changing) ชอบเข้าสังคม (Extrovert) มีความเป็นศิลปิน (Artistic) เข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (Empathetic) มารยาทดี (Well-mannered) ชอบแสวงหาประสบการณ์ใหม่ (Experience-seeking) ละเอียดอ่อน (Unctuous) เป็นคนซับซ้อน (Complicated) ทันสมัย ตามแฟชั่น (Trendy) สามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง (Autonomous) จิตใจอ่อนโยน เป็นห่วงเป็นใย (Tender-minded) ชอบแสดงความรัก (Affectionate) มีอารมณ์สุนทรีย์ (Aesthetic)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
ผู้ไร้เดียงสา ^d (Innocent)	ขี้อาย (Shy)
	ไม่มีวุฒิภาวะ (Immature)
	บริสุทธิ์ (Pure)
	อ่อนเยาว์ (Young)
	สะอาด (Clean)
	ใสซื่อ (Naive)
	โง่ (Stupid)
	ว่าง่าย (Compliant)
	มีสีสัน (Colorful)
	ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม (Guileless)
	ไม่เสแสร้ง (Unpretentious)
	เป็นวัยรุ่น (Adolescent)
	แสดงตัวตนที่แท้จริง ไม่ได้ปรุงแต่ง (Genuine)
	ลังเล (Hesitant)
	มีชีวิตชีวา (Lively)
	ยอมจำนนตาม (Submissive)
	นำทะนุถนอม (Cherishing)
	มีความเป็นผู้หญิง (Feminine)
	หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง (Conflict-avoidance)
	นุ่มนวล (Soft)
หัวอ่อน (Docile)	
ขี้อาย ขาดความมั่นใจ (Timid)	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
เพื่อนสนิท (Companion)	ให้ความร่วมมือ (Cooperative) เป็นมิตร (Friendly) อ่อนน้อมถ่อมตน (Modest) ซื่อสัตย์ (Honest) มีความรับผิดชอบ (Responsible) เข้ากันได้ (Compatible) เข้าอกเข้าใจ (Insightful) น่าเชื่อถือ (Trustful) จริงใจ (Sincere) มีทัศนคติคล้ายคลึงกัน (Same Attitude) สนิทสนม (Close Relationship) สามารถแทนที่กันได้ (Replaceable) เข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (Empathetic) คอยช่วยเหลือด้วยความยินดี (Accommodating) เสมอต้นเสมอปลาย (Consistent) มีความสนิทสนม (Intimate) ไว้วางใจได้ (Reliable) เข้าถึงง่าย (Easily Accessible) มีส่วนร่วม (Involved) ยอมรับอะไรง่าย (Accepting) ไม่ขี้สงสัย (Unsuspecting)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
ราชา (King)	มั่นคงทางอารมณ์ (Emotionally stable) เป็นคนดีประพฤติตนเหมาะสม (Decent) มองการณ์ไกล (Farsighted) ยุติธรรม (Fair) มีใจเป็นกลาง (Impartial) มีอำนาจ (Powerful) มีสมดุลย์ไม่เอนเอียง (Balanced) มีความเป็นผู้นำ (Leading) เป็นเจ้านาย (Bossy) มีคุณสมบัติพิเศษในการดึงดูดผู้อื่น (Charismatic) ฉลาด (Clever) สง่างาม (Elegant) สุขุม รอบคอบ (Prudent) เด่น (Dominant) เป็นที่เคารพ (Respectful) มีความซื่อสัตย์ (Honest) อ่อนโยน (Gentle) มีความพากเพียร (Persevering) มีวุฒิภาวะ (Mature) มีความเป็นผู้ชาย (Masculine) แข็งแกร่ง (Forceful) เปิดเผย (Truthful)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
ผู้สันโดษ (Loner)	ดูต่ำกว่าคนอื่น (Inferior)
	ชอบอยู่อย่างโดดเดี่ยว (Lone)
	ทำงานหนัก (Hard-working)
	ไม่ท้อถอยง่ายๆ (Undiscouraged)
	มีลาภลอย (Lucky)
	หน้าตาธรรมดา (Ordinary-looking)
	มีความพากเพียร (Persevering)
	มีความมานะอุตสาหะ (Industrious)
	จริงจัง (Serious)
	มีความเป็นกลาง (Neutral)
	เอาตัวรอดเก่ง (Surviving)
	มีความหวัง (Hopeful)
	ดูเป็นคนธรรมดา (Regular guy)
	ยืดหยุ่น (Flexible)
	ติดดิน (Down to Earth)
	เป็นคนง่ายๆ (Easy-going)
	ไม่พึ่งพาใคร เป็นเอกเทศ (Independent)
	ถ่อมตัว (Humble)
	สงบเสงี่ยม (Calm)
	โชคดี (Fortunate)
กระตือรือร้น (Enthusiastic)	
ปรับตัวง่าย (Adaptable)	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
เจ้าเสน่ห์ (Enchantress)	ไม่จริงใจ (Insincere) ขี้เล่น (Playful) ชอบเรียกร้อง (Demanding) ทันสมัย ตามแฟชั่น (Trendy) คิดถึงแต่เรื่องของตนเอง (Egocentric) เป็นมิตร (Friendly) ดูดี สวย หล่อ (Good-looking) ดึงดูดใจ (Attractive) มีความสง่างาม (Elegant) น่าปรารถนา (Desirable) มีเสน่ห์ (Charming) มารยาทดี (Well-mannered) มีการศึกษาดี (Well-educated) เป็นชนชั้นสูง (High-class) หูหრა (Luxurious) สวยงาม (Beautiful) ดัดจริต กระแต๊ะ (Affected) เข้าใจผู้อื่น (Understanding) ช่างเจรจา (Talkative) นำหลงไหล (Glamorous) น่ารัก (Cute) ให้ความสนใจ (Attentive) ชวนมอง เตะตา (Captivating) มีความสุข สบายอกสบายใจ (Happy-go-lucky)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาพต้นแบบ (Archetype)	คุณลักษณะ (Trait)
ขบถ (Rebel)	ก้าวร้าว (Aggressive) เท่ (Cool) ไม่ประนีประนอม (Uncompromised) กล้าได้กล้าเสีย มุทะลุ (Audacious) ควบคุมตัวเองไม่ได้ (Uncontrollable) ซื่อวด (Show-off) ยึดความคิดตนเป็นใหญ่ ต่อต้านสังคม (Anti-social) ยืนกราน (Insistent) กร้าว (Hardened) ท้าทาย (Challenging) รักอิสระ (Freedom Loving) ทะเยอทะยาน (Ambitious) เชื่อมั่นในตัวเอง (Self-confident) เป็นปรปักษ์กับผู้อื่น (Antagonistic) ดื้อรั้น (Obstinate) ซุกซน เกเร (Naughty) ใจแข็ง (Tough-minded) ไม่ใส่ใจ (Careless) ไม่หวั่นเกรงต่อความกลัว (Fearless) มีความขัดแย้งในตนเอง (Self-conflict) เป็นคนไม่เหมือนใคร (Unique) ปฏิบัติโดยไม่คิดให้รอบคอบ (Impulsive) ไม่มีระเบียบ (Undisciplined) ชอบการต่อสู้ (Fighting)

หมายเหตุ: ^a ต้นแบบจอมเจ้าเล่ห์ปรับชื่อมาจากตัวตลก (Jester)

^b ต้นแบบผู้แสวงหาปรับชื่อจากผู้ค้นหา (Explorer)

^c ต้นแบบผู้ช่วยเหลือปรับชื่อจากผู้ปกป้อง (Guardian) และผู้ดูแล (Caregiver)

^d ต้นแบบจอมเจ้าเล่ห์ปรับชื่อมาจากหญิงสาว (Maiden)

^e ต้นแบบผู้สันโดษปรับชื่อมาจากกำพร้า (Orphan)